

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**ARCHITEKTURA MĚSTA KARVINÉ,
OD POČÁTKU 20. STOLETÍ AŽ DO ROKU 1989**

Magisterská diplomová práce

Bc. Sabina Turšnerová

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSs.

Olomouc 2018

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury.

Dne 14. 5. 2018

.....
Sabina Turšnerová

Poděkování

Na tomto místě bych především ráda poděkovala prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za cenné rady, odborné vedení, konstruktivní kritiku, čas a trpělivost. Ráda bych touto cestou také vyjádřila poděkování všem odborným pracovníkům archivů a knihoven. Z oddělení stavebního úřadu hlavně Jiřině Fialkové, která mi ochotně pomáhala dlouhé hodiny při bádání ve spisovně stavebního úřadu.

Magisterská práce má v celkovém rozsahu 190 729 znaků včetně mezer.

Obsah

1.ÚVOD.....	1
2.PŘEHLED BĚDÁNÍ.....	2
3.HISTORIE KARVINÉ.....	6
4.SPOLEČENSKOHISTORICKÝ KONTEXT MĚSTA VE 20. STOLETÍ.....	8
5.OBDOBÍ 1900–1918.....	14
5.1 Staré město	15
5.2 Fryštát, Darkov, Ráj	15
5.3 Karviná	17
6.OBDOBÍ 1918–1945.....	23
7.BYTOVÁ SITUACE 1900–1945.....	26
8.HORNICKÉ KOLONIE.....	31
8.1 Kolonie dolu Hohenegger – 3494 osob.....	43
8.2 Kolonie dolu Jan a Karel – 2265 osob	44
8.3 Kolonie dolu Barbora – 2405 osob	44
9.KATALOG STAVEB DO ROKU 1945.....	45
9.1 Radnice, Karviná-Doly, č. p. 1142	45
9.2 Škola Aloise Jirásky, Karviná-Fryštát, č. p. 594–595	47
9.3 Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, č. p. 76.....	49
9.4 Budova pro okresní úřady, Fryštát, č. p. 678.....	50
9.5 Sanatorium, Karviná-Darkov, č. p. 168	51
10.POVÁLEČNÁ A DVOULETKOVÁ VÝSTAVBA.....	53
11.BUDOVÁNÍ V DOBĚ SOCIALISTICKÉHO REALISMU.....	59
11.1 Sídliště Stalingrad I.....	62
11.2 Sídliště Stalingrad II.....	67
12.DOB A UVOLNĚNÍ V KARVINSKÉ VÝSTAVBĚ.....	70
12.1 Sídliště Ráj I	72
12.2 Sídliště Ráj II	76
12.3 Shrnutí sídliště Ráj	78
12.4 Sídliště Hranice	79
13.CELOSTÁTNÍ SOUTĚŽ NA CENTRUM KARVINÉ.....	81
13.1 Vypsání soutěže	83
13.2 Druhé kolo soutěže.....	86
14.DOTVÁŘENÍ MĚSTA V DOBĚ NORMALIZACE AŽ DO ROKU 1989.....	89
15.KATALOG STAVEB MEZI LETY 1945–1989.....	97
15.1 Kulturní dům Tatra č. p. 1825.....	97
15.2 Okresní nemocnice, Karviná-Ráj, č. p. 399.....	101
15.3 Kulturní dům, Karviná-Nové Město, č. p. 1639	103
15.4 Dvacetiletá zvláštní škola, Karviná-Ráj, č. p. 1835	105
15.5 Obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, č. p. 2234.....	107

15.6	Okresní dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, č. p. 1794.....	108
15.7	Víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, č. p. 783	109
15.8	Obytný blok 528–529, Ráj, č. p. 804–813.....	111
15.	ZÁVĚR.....	112
16.	PRAMENY A LITERATURA.....	116
16.1	Archivní prameny	116
16.2	Literatura	118
16.3	Periodika.....	123
16.4	Internetové zdroje	124
17.	SUMMARY.....	125
18.	SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY.....	126
19.	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	137
20.	TABULKA S ANOTACÍ.....	233

1.Úvod

Hornická města si sebou nesou břemeno obecného dojmu, že kromě těžebních věží a odloučených lokalit v nich nic jiného nenajdeme. Navzdory zažitému stereotypu má Karviná co nabídnout co do architektonických originálů, i od předních českých architektů. Zejména pak může zaujmout poutavým vývojem urbanismu. Diplomová práce se snaží postihnout všechny aspekty a okolnosti momentu, kdy se z Karviné začalo formovat město a dostávala tak jasnou urbanistickou podstatu. Dalším z hlavních podnětů pro napsání práce byl zájem o zdejší vývoj bytové kultury, která z vesnických stavení přešla k hornickým koloniím a následně nastal rozmach úplně nového města z jednotlivých sídlištních celků. Během pár desítek let málokteré město doslova změnil svůj výraz, velikost a postavení. S tématem zásadních urbanistických proměn pohraničního města se otevírá otázka národnostní skladby obyvatelstva a její dopad na podobu fyzického prostředí.

Zájem práce se ubírá k porozumění složitých vztahů okolních průmyslových oblastí a konfrontuje tak Karvinou v širších souvislostech. Zároveň vyzdvihuje její charakteristické rysy. Text v prvních kapitolách nastiňuje obecnou historii a společenskohistorický kontext města. Další kapitoly postupují chronologicky od úvodu stavebního vývoje v devatenáctém století a vývoje jednotlivých obcí, které později v roce 1948 vytvořily velkou Karvinou. Text pokračuje přes první urbanizační pokusy k bytové situaci do roku 1945, se zvláštním zaměřením na hornické kolonie. Pro vytvoření úplného obrazu města v první polovině dvacátého století se následně objevuje výběrový katalog staveb. Kapitoly věnující se období po roce 1945 přecházejí

od dvouletkového sídliště, k sídlištím první pětiletky až k době uvolnění, kdy se sídlištní celky více orientují na člověka-horníka a jeho duševní stabilitu. Probíhá nalézání rovnováhy mezi zaměstnáním a osobním životem. Zbývající text se zabývá onou normalizační dohrou karvinské sídlištní výstavby, kdy se větší stavební akce dokončují a definitivně se zastavuje celé území. Pro přehled vývoje jednotlivých období, zakončuji diplomovou práci katalogem vybraných staveb v období socialistického budování.

Urbanismus jako tvář a paměť města – v tomto smyslu jsem se snažila kriticky nahlížet na Karvinou, postihnout její klady i zápory v souvislosti se sociální skladbou obyvatelstva a její mentalitou od počátku století až do dnešní doby. Text prezentuje jak se politická situace v zemi odrážela v industriálních oblastech a jak jednotlivé historické události vedly ke konkrétním stavebním krokům. Diplomová práce využívá metodu sběru a následné analýzy získaných informací, které uvádí s odkazem na jednotlivé zdroje.

2. Přehled bádání

U dosavadní dostupné literatury o Karviné se spíše setkáme se zaměřením na jednotlivé stavby, či jednotlivé městské části. Tak jako jiná pohraniční a industrializovaná města, také Karviná většímu zájmu badatelů doposud unikala. Základ pro studium místního urbanismu a architektury tedy představují hlavně fondy jednotlivých městských částí státního okresního archivu v Karviné. Dále jsou to plány a dokumentace budov uložené ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

K obecné historii nám slouží kroniky jednotlivých obcí a to kroniky města Ráj, Fryštátu a *Pamětní kniha obce Karviné 1, 2*, napsaná Fridolínem Šlachtou mezi lety 1933 až 1937. V nich najdeme jak popis jednotlivých kolonií, tak stavu města, ale také zmínky o stavebních akcích.

Již v roce 1929 vychází publikace důležitá pro dnešní pochopení života v hornických koloniích a jejich vzhledu, je to několika dílná jubilejní publikace ředitelské konference Ostravsko-Karvinského revíru *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*. Pro tuto diplomovou práci se stává nejdůležitější díl čtvrtý, popisující bytovou péči v kraji. S tématem kolonií pak souvisí edice *Hornictví včera, dnes a zítra* a v ní vydané publikace od Stanislava Kuby *Historický vývoj hornického města Karviné* nebo *Hornické kolonie karvinského okresu* od Dombrovského Zdenka. Nejde o texty odborné, ale informace v nich obsažené jsou pro komplexní pochopení problematiky kolonií důležité. Obsahují obecný popis domů, bytů či ulic i s osobními zkušenostmi obyvatel a pamětníků. Občas mohou pomoci v upřesnění lokalizace jednotlivých staveb.

Větší zájem badatelů se ubíral k původní předválečné Karviné (dnešní část Karviná-Doly), která podlehla poddolování a dnes na tomto místě nenajdeme kromě těžebních věží prakticky nic. Dílčí studie se nacházejí ve *Sborníku příspěvků k dějinám a výstavbě města* z roku 1968 od autorů Andělína Grobelného, Milana Myšky, Stanislawa Drkala, Viléma a Magdy Plačkových. V roce 1990 zpracoval Rudolf Hrubý nepublikovaný rukopis, dostupný v badatelně Státního okresního archivu v Karviné, kde zachycuje jednotlivé ulice a domy ve Fryštátě. Další důležitou kolektivní publikací, pro komplexní pochopení Těšínska a s ním Karviné je *Sborník, Nástin dějin*

Těšínska z roku 1992 od autorů Radima Prokopa, Dušana Janáka či Jiřího Kroly.

K výstavě „*Zaniklý svět – historie Karviné*“ vyšla útlá publikace jako průvodce pro návštěvníky výstavy, slouží ale jako základ pro hrubou orientaci v dochovaných archivních dokumentech, opět ji doplňují četné fotografie. Poprvé vyšla v roce 1996, ale pro velký zájem proběhlo roku 2002 druhé vydání. František Sochor publikuje v roce 2002 menší brožuru *Vzpomínky na starou Karvinou*, která uvádí jednotlivé objekty ze zaniklé Karviné podle čísel popisných, občas s krátkým komentářem a fotografiemi. Kniha *Karviná* od Ireny Hajzlerové a Veroniky Matrostové vyšla roku 2002, autorky se v ní zabývají právě problematikou zmizelé Karviné. Především se zaměřují na historii obecně, ale nevyhýbají se ani tématu stavebně historického vývoje původní Karviné. Publikaci doprovází větší množství fotografií ze Státního okresního archivu v Karviné, s věcnými popisy.

Nemůžeme opomenout jednotlivé studie ve vlastivědném časopise *Těšínsko* vydávaný muzeem v Českém Těšíně. Přínosným zdrojem je pak projekt *Stará Karviná*, na stránkách Státního okresního archivu a může posloužit k představě o tom jak vypadala původní Karviná či jednotlivé stavby a ulice. Webové stránky města nabízejí zajímavé kratší články k oslavám 750 let města. Východiskem pak byly publikace zabývající se problematikou architektury Slezska či Moravy zejména od Pavla Šopáka, Pavla Zatloukala nebo Martina Strakoše. Studium sídlištní zástavby v Karviné se nemohlo obejít bez nové publikace *Paneláci* od kolektivu autorů pod vedením Rostislava Šváchy a Lucie Skřivánkové, dokonce se zde setkáme i s karvinským sídlištěm Ráj.

K pochopení problematiky sociologie bydlení se pro tento text stalo studium textů od Karla Teigehe, přes příspěvky Jiřího Musila, Evy Librové, Jaroslava Klofáče, Vladimíra Wynnyczuka, Jiřího Šráčka až po soudobé autory Michala Růžičky, Lucie Ferenčuhové či Barbory Vackové.

Neoddělitelnou součástí při psaní práce na urbanismus a architekturu města dvacátého století tvoří dobový tisk. Místní dobový tisk například jako *Karvinské Noviny*, *Moravskoslezský deník* nebo *Vodič* nám mohou posloužit k zmapování spokojenosti obyvatel, jejich kritického pohledu na výstavbu, ale také občas identifikovat doposud neznámé stavby či jednotlivé autory. Časopisy zabývající se architekturou jako *Československý architekt*, *Architektura ČSR*, *Stavba*, *ReD* nebo *Stavitel* již v té době nevěnovaly karvinské výstavbě velkou pozornost. Menší výjimku tvoří budování města v období socialistického realismu, jako fascinací měst, které budou plně odpovídat nové socialistické epoše a stanou se vzorem pro zbytek republiky. Ovšem i v tomto případě se větší pozornost nakonec ubírá směrem k ostravským sídlištím, jelikož výstavby sídlišť v Karvině byly z důvodu finančních potíží pozdržovány. Táhnoucí se stavební práce způsobovaly, že Karviná byla za několik let pozadu a pokulhávala za novými intencemi dobové architektury. Jistou výjimku tvoří časopis *Stavoprojekt* vydávaný ostravským závodem mezi lety 1952 až 1961, tudíž zde Karviná získává větší pozornost a může nám posloužit k analyzování architektonického vývoje v dobách socialismu mezi jednotlivými městy ostravsko-karvinské pánve.

Na město je v odborné literatuře nahlíženo ve dvou rovinách: buď se badatelé zabývají jednotlivými stavbami, které zanikly s celou starou Karvinou, nebo je větší pozornost věnována sídlištím šedesátých let; zejména

Karviná-Ráj. Vzniká tedy jistá proluka a chybí komplexní zpracování urbanistického vývoje města jako takového.

3. Historie Karviné

První písemná zmínka o části dnešní Karviné se nachází v listině Vladislava Opolského z roku 1268. Zde se líčí solný kraj s Doubravou „*Sal per totum*“, při čemž Sal můžeme chápat jako označení jedné části Karviné, a sice Solce. Dříve, než se tento kraj proslavil převážně těžbou uhlí, ho charakterizovala těžba soli, odtud pochází název Solc. Samotný název Karviná vznikl z původního Carwina, což se váže k hlavní obživě místního obyvatelstva, pastevectví, Carw – Býk, Carwa – Kráva.¹ Při hledání v pramenech můžeme narazit na různá pojmenování Solc, Carwina, Fryestat in Roy, Fryštát i Karvinná. Město, jak ho známe dnes, vzniklo spojením několika obcí v roce 1947, pro přehlednost se proto dále v textu bude hovořit jen o Karviné.

Pro vývoj města se stává rozhodující hraběcí rod Larisch-Mönnichů, jehož mnozí členové se prosadili v celé habsburské monarchii. Zasloužili se o rozkvět průmyslu v regionu, založení a rozvoj těžby uhlí, podíleli se na urbanizaci měst, podporovali budování sítě komunikací, zakládání škol, vytvoření specializovaných báňských oborů. Její členové jsou na Těšínsku poprvé zmiňováni v polovině 16. století. Jiří Larisch získal sňatkem se Žofií Rudzkou z Rudz, uzavřeným okolo roku 1550, statek Karviná, a Laryšové tak vytvořili pevnou základnu pro svůj další zdejší život. Hrabě Jan Larisch-

¹ Irena Hajzlerová – Veronika Matroszová, *Karviná*, Praha, 2009, s. 5.

Möninch nechal v roce 1873 vybudovat nové sídlo – zámek v Solci, v novorenesančním slohu. Na samotném konci druhé světové války Larisch-Mönnichové Karvinou opouští.²

Postavení města se zásadně změnilo po nález uhlí v roce 1776. První majitel tehdejšího karvinského panství se dokonce těžby zpočátku vzdal, jelikož nebylo jisté, jak to s uhlím, jako palivem, bude v dalších letech vypadat. V roce 1791 se hrabě Jan Josef Antonín Larisch, později Larisch-Möninch, definitivně ujímá těžby.³ Nástupem industrializace se hodnota Karvinska proměnila jak ekonomicky, tak společensky, ale i dějinně. V letech průmyslové revoluce se dostává Karviná do popředí hospodářského rozvoje nejen českých zemí, ale také tehdejší monarchie.⁴ Při pohledu na Karvinou v roce 1800, kterou v té době obývalo pouze 790 lidí, se nám mohl nabídnout pohled na nevelkou skupinu budov a pouze jeden kouřící komín [1].⁵

Ještě v polovině 19. století patřilo všech 34 důlních jam pouze a výhradně rodu Larisch-Mönnichů.⁶ Postupně začaly doly získávat nové majitele a přibýval také počet horníků, naproti tomu chybělo vhodné bydlení a stalo se výhradním úkolem města tento problém vyřešit. Stavěly se byty pro hornické úředníky, ale hlavně hornické kolonie pro nově příchozí, kteří hledali v Karvině obživu a ubytování. Na rozdíl od bytů pro vyšší úředníky, kteří patřili mezi hornickou elitu sídlící v krásných vilách, byly pro řadové horníky v hornických koloniích postaveny mnohem skromnější byty. Vůbec nejstarší

² Kateřina Stenclá, *Střípky z dějin Karviné*, Český Těšín, 2010, s. 16 – 17.

³ Stanislaw Drkal, K počátkům dolování uhlí v Karvině, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. s. 74.

⁴ Milan Myška, Karvinsko na přelomu epoch. in: ibidem, s. 83.

⁵ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 25.

⁶ Ibidem, s. 11.

závodní domy vybudovala Těšínská komora u dolu Gabriela v roce 1866. V sedmdesátých letech měla už Karviná celkem 226 domů a počet obyvatel narostl oproti počátku století čtyřikrát na 3 387 osob.⁷

Ke konci století už naprostá většina obyvatel bydlela v hornických koloniích. Ty stávaly většinou na okraji obce a tvořily je především přízemní, řadově seskupené, červené nebo bílé domy, určené pro čtyři, šest či osm rodin. Mezi lety 1890–1900 měla Karviná pozoruhodný, téměř stoprocentní přírůstek obyvatelstva.⁸ Pokusný vrt na uhlí zapříčinil objev dalšího důležitého elementu pro město, a sice léčebného pramene solanka. A tak se rok 1865 zapsal jako počátek lázeňství v Karviné.⁹

4. Společenskohistorický kontext města ve 20. století

Na přelomu 19. a 20. století měla Karviná se Solcí již více než čtrnáct tisíc obyvatel.¹⁰ Jak se může zdát silná koncentrace průmyslu a obyvatelstva kladná, při pohledu na národnostní různorodost začaly vznikat potíže. Při rozpadu Rakousko-Uherska a vytvoření samostatných národních států Československa a Polska se stalo právě Těšínsko s přilehlou oblastí jedním z území, o které se vedly nejvášnivější spory.¹¹

⁷ Viz Myška (pozn. 4). s. 84.

⁸ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 14.

⁹ Viz Stenclá (pozn. 2) s. 25.

¹⁰ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 31.

¹¹ Otakar Káňa, Karvinsko mezi dvěma světovými válkami, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 139.

O národnostních potížích a událostech okolo první světové války nám dává celkem jasnou představu kronika města. Na území Karviné neprobíhaly válečné boje, ale v roce 1917 nastalo plenění uhelného revíru a také okolí. Výše zmíněné problémy započaly po válce takzvanými spory o Těšínsko. V listopadu 1918 funguje město pod polskou správou, v lednu nadcházejícího roku přichází československé vojsko, měsíc nato odchází a probíhá znovuzřízení správy polské. Zřízení demarkační čáry způsobilo ve městě velké nepokoje. Počátkem léta roku 1920 musel být vyhlášen výjimečný stav; máme k dispozici záznamy o přepadávání a vyhánění osob československé národnosti. V červenci stejného roku odcházejí polští úředníci, 10. srpna už funguje město pod českou správou a do města se ještě ten den vracejí uprchlíci vystěhovaní násilím. Karviná se oficiálně stává součástí Československé republiky.¹²

Samozřejmě válka zasáhla negativně do odvětví výroby. Těžba uhlí se snižovala a muži byli povoláni k výkonu vojenské služby. Tato situace neměla dlouhého trvání, jelikož bez uhlí nebylo možné vést válku, a proto muže pracující v dole čekali osvobození od vojenské služby, aby se tak zajistil dostatečný počet horníků pro dobývání uhlí.¹³

Po připojení k Československé republice čekal Karvinou v roce 1923 další důležitý mezník, a sice povýšení na město. Národnostní složení obyvatelstva ale nadále činilo jisté potíže, což vedlo roku 1923 k zavedení polštiny jako jednacímho jazyka. Velkou událostí se stala návštěva prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. V červenci roku 1930 byl uvítán ve všech třech

¹² SOkA Karviná, fond Archiv města Fryštát, *Kronika města Fryštátu*, s. 8.

¹³ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 16.

jazycích převládajících v tomto městě – v polském, českém a německém. V kronice je této návštěvě věnována obzvlášť velká pozornost a například se zde píše: *„Byly postaveny slavnostní brány a stožáry s prapory vroubily cesty, kterými pan prezident projížděl. Město samotné tonulo přímo v nádheře. Na každém domě prapor, v oknách květiny, ve výkladních skříních obrazy pana presidenta, věnčeny praporky a květinami.“*¹⁴

Pamětní kniha popisující dění okolo roku 1934 nám podává nepříliš lichotivý obraz města *„téměř celé město je dnes sám závod a dělnická kolonie“*.¹⁵ V sociální struktuře Karviné převažovala vrstva dělnická a určovala tak celkový ráz a charakter města. Lidé zde ale žili pestrým společenským životem až do doby hospodářské krize. Krize naproti tomu posilovala život spolkový a politický. Dnes v takovém vývoji nespátřujeme nic mimořádného, ale v pamětní knize se autor překvapivě podivuje, že krize takovým způsobem přispěla k oživení politického života ve městě.¹⁶ Naproti tomu se zhoršovala bezpečnost situace, vyostřovalo se napětí mezi obyvatelstvem, hlavně ono napětí národnostní. Karviná se z nejbližšího okolí stala nejintenzivněji zasaženou obcí.

Důsledky hospodářské krize vytvořily na Těšínsku ve třicátých letech živnou půdu pro růst nacionalismu a nástup fašismu. Jako předzvěst sílícího nacionalismu ze strany německého obyvatelstva se může zdát následující vyjádření v pamětní knize: *„Spolkový život Karvinné jeví letos v poměru k letům předcházejícím tendenci vzestupnou (...), svědčí o potřebě*

¹⁴ Viz Kronika (pozn. 12), s. 13.

¹⁵ SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, Fridolín Šlachta, *Pamětní kniha obce Karvinné I*, 1933, s. 19.

¹⁶ Ibidem, s. 156–158.

společenského sdružování lidí stejně smýšlejících“.¹⁷ Tento kurz potvrdily na zdejšího území také obecní volby v červnu roku 1938, v nichž získala nejsilnější pozici henleinovská Sudetendeutsche Partei (SdP), jíž k tomuto triumfu dopomohli stoupenci koždoňovských Šlonzáků.¹⁸ Na základě mnichovské dohody připadla Karviná Polsku a 4. října 1938 se oficiálně úřady a další důležitá místa na závodech obsadily Poláky. Během několika měsíců se z Karviné stalo polské město, české vývěsky a nápisy se daly na ústup a ovládla je polština. Přestalo české vyučování a po téměř 20 letech museli čeští obyvatelé znovu opouštět své domovy. Již velmi brzy však Poláky nahradili Němci.

Na počátku roku 1939 se v Praze proti cizojazyčným nápisům ohradili úřední vyhláškou a podniknout podobné kroky se na zdejšího území rozhodla Slezská Ostrava. Veškeré nápisy umístěné na veřejných místech měly mít pouze české znění – jen jeden z mnoha příkladů, kdy několik kilometrů od Karviné se situace vyvíjela naprosto odlišně.¹⁹ Vcelku podrobně nás místní noviny informují o bytové tísní na Ostravsku, která vznikla také kvůli uprchlíkům z Těšínska a okolí. Vláda připravovala pomoc v podobě provizorních dřevěných domků ze zásob státních pil, navrhovala také stavět lehkou zástavbu po baťovském vzoru nebo daňové úlevy pro průmyslové podniky při stavbě bytů.²⁰

Druhá světová válka, tak jako všude jinde, si i v Karviné vyžádala své oběti. Zřídka se ovšem hovoří o koncentračním táboře ZALfj Karwin, který

¹⁷ Ibidem, s. 187.

¹⁸ Alexandra Rebrová, *Radnice v proměnách času*, Karviná, 2008, s. 169.

¹⁹ Ostravsko potřebuje 8000 bytů, *Moravskoslezský deník* XL, 1939, č. 42, 11. 2., s. 3.

²⁰ Přejmenování ulic ve Slezské Ostravě, *Moravskoslezský deník* XL, 1939, č. 49, 17. 2., s. 2.

stál v místech dnešní městské části Karviná – Doly. Pamětníci, kteří si ono místo ještě pamatovali, ho nazývali „*Pod Berlínem*“. Tvořily ho přízemní budovy montované ze dřeva. Absence tématu v české odborné literatuře vedla ke skeptickému postoji u prvního bádání v roce 2012. Při bližším pátrání můžeme například na internetových fórech o Staré Karviné dohledat, že si pamětníci, či děti pamětníků, píší o táboře již v roce 2010.²¹ Tudíž můžeme předpokládat, že starší obyvatelé obce byli s existencí tábora obeznámeni; pouze odborná veřejnost na několik desítek let od tématu upustila. V roce 2013 se o tábor začali o zajímat badatelé z United States Holocaust Memorial Museum kvůli zpracování stejnojmenného hesla v Encyklopedii táborů a následně se začalo s řádným výzkumem. Zajímavé je, že důkazy ohledně tábora existují nejen třeba v Americe, nýbrž i v Austrálii, díky rodákům ze Slezska, kteří natočili svá svědectví v anglickém jazyce. Do projektu se dokonce zapojili studenti dějepisného semináře z gymnázia Pavla Tigrida v Ostravě. Ztráta paměti krajiny, způsobená poddolováním, rovněž přispěla k zapomnění na jednu kapitolu z karvinské historie. Po válce budovy obsadily chudé romské rodiny a v padesátých letech se úplně zlikvidovaly.²²

Poválečnou Karvinou netrápily ani tak škody způsobené válkou, nýbrž škody způsobené poddolováním. Vše mělo vyřešit přemístění centra a vybudování nové Karviné za pomoci sloučení okolních měst. Myšlenka, jenž pocházela z let předválečných, se začala naplňovat v roce 1946 na veřejné občanské schůzi, kde se také vyhlásila soutěž o nový název. Navržené názvy

²¹ Jan Kucharzyk, *Karvinná*, <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=5871>, vyhledáno 8. 12. 2017.

²² Marcel Mahdal, *Objevení karvinského tábora nucených prací pro židy*, <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/objeveni-karvinskeho-tabora-nucenych-praci-pro-zidy/>, vyhledáno 15. 1. 2018.

byly silně ovlivněny socialistickým nadšením ve společnosti, na řadu přišla jména jako jako Horníkov, Fučíkovany či Uhelňany. V roce 1949 spojily se obce Staré město, Karvinná, Fryštát, Darkov, Ráj a vytvořily tak Velkou Karvinou. Nicméně přicházel jistý apel od veřejnosti, zda nebude levnější opravit důlní škody než vystavět úplně nové město. Nová výstavba se neměla týkat primárně jen slučovaných obcí, ale probíhala i v blízkém okolí. Takovým příkladem nám může být zrod úplně nového města Havířov.

Karviná pokračovala po čas socialistické éry jako jedno z nových vzorových dělnických měst. Během několika desítek let se výrazně změnila, lidé zde žili spokojeným a bohatým společenským životem. Bohužel mnoho historických památek podlehlo poddolování, padesátá a šedesátá léta se nesla v duchu demolic. Koncem 20. století se postupně utlumovalo hornictví, i díky levnějšímu dovozu ze zahraničí, a doly se zavíraly jeden po druhém.²³ Surovina, která přinesla svého času kraji nesmírnou slávu a bohatství, zároveň postupně přiváděla město do propasti, nejen vinou poddolování a ničení krajiny, ale i ve smyslu postupného vyliďňování. Jelikož při výstavbě nové Karviné se již vědělo, jaká rizika přináší těžba, prokázal stát jistou lhostejnost k budoucnosti města. Udržitelnost se až dodnes považuje za jeden z největších problémů Karviné.

²³ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 23.

5.Období 1900–1918

Z obcí, které v roce 1948 vytvořily Velkou Karvinou, vystupují okolo roku 1900 nejvýrazněji původní Karviná a Fryštát. Karviná se čím dál tím více dostávala do popředí díky těžebnímu průmyslu a Fryštát tvořilo především historické náměstí se zámekem a radnicí. Zbytek území jako Ráj a Staré Město byly malé zemědělské vesnice.

Doly přitahovaly pracovníky jak ze vzdálenějších míst, tak z blízkého okolí. Začínají náhlé urbanistické změny ve městech. Po roce 1900 se migrace na nějaký čas pozastavila, mnozí zaměstnanci báňských podniků již nezvládali náročnější práci a vraceli se domů. Urbanizace probíhala souběžně v průmyslových oblastech jako Bělsko, Těšín, Bohumín či Orlová. Ve městech se stavěly činžovní domy a vesnice zaplavily hornické kolonie, jako tomu bylo v Karviné.²⁴ V Těšínsku pak můžeme sledovat rozmanitost sídelních forem, které byly závislé na svých přirozených prostředích. To vedlo k odlišnému vývoji severní a jižní části Těšínska. Z dnešního pohledu čekal lepší vývoj například jižní frýdecko-místeckou oblast, díky blízkosti hor. Mnohem radikálněji se pak projevila v Karviné, která se v přímé kontinuitě rozvíjela s Ostravou. Na Karvinsku převládala plošná industrializace, která postupně rostla v souvislé zalidněné území, ale v jehož spletnosti ztrácíme pojem obce a vše se podřizuje jednotlivým průmyslovým podnikům.²⁵

²⁴ Andělín Grobelný, Těšínsko od jara národů k samostatným státům in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 69–70.

²⁵ Dušan Janák – Radim Prokop – Jiří Krol, Základní rysy vývoje československého Těšínska po roce 1945, in: *Sborník, Nástin dějin Těšínska*, Ostrava, 1992, s. 144–150.

5.1 Staré město

Prudký vývoj, který zasáhl Fryštát a Karvinou se Starého města dotknul jen z části. Značnou roli v tom hrála ztráta průjezdní role obce. Nebyl zde postaven ani most přes řeku Olši a končila zde jen místní silnice z Fryštátu. Počet domů rostl výrazně až do první třetiny dvacátého století, ale zásadní urbanistická proměna se ve městě nekonala. Do jisté míry se zachoval zemědělský charakter vesnice a nové domky se stavěly výhradně až po vnějších stranách obou záhumeních cest.²⁶

Dnešní půdorys se tedy skládá ze čtyř paralelních pásů zástavby, které jsou navzájem propojeny jen několika spojkami. Ani novodobý vývoj ovšem nezměnil charakter vesnice a větší stavební akce z pohledu vybavenosti se zde nekonaly. K tomu sloužilo okresní město Fryštát a rozrůstající se Karviná. Pro názorný příklad v roce 1890 se na území nacházelo 160 domů a v roce 1950 334 domů.²⁷

5.2 Fryštát, Darkov, Ráj

V dějinách knížectví Těšínského hrálo město Fryštát velmi významnou roli. Často se setkáme s označením „*Druhé město po Těšíně*“. Památky se zde objevují převážně z období gotiky, renesance a baroka. Procházením Fryštátu si můžeme připomínat stavební rozvoj města a jeho dějiny. Výstavba ve starších dobách probíhala převážně ze dřeva, kterého bylo díky okolním lesům

²⁶ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. díl*, H–Kole, Praha, 2000, s. 820–821.

²⁷ Ibidem.

dostatek. Ovšem často pak ve městě propukl požár a celé město lehlo popelem. Požáry nám pak pomáhají určovat starší stavební etapy města.²⁸

Přibližně od roku 1880 do roku 1930 zaznamenáváme ve Fryštátě větší stavební rozvoj, díky blízkosti hornického města Karviné. Až do první poloviny dvacátého století ovšem Fryštát zůstal mimo dosah přímých urbanizačních vlivů báňského průmyslu. V roce 1920 se navíc oddělil novou státní hranicí od svého přirozeného zázemí v Polsku. Samo město se dělilo na centrum, dolní předměstí a horní předměstí. V největší míře se zde do doby vzniku Velké Karviné stavěly skromné rodinné domky. Velmi negativně se pak uplatnila nová železniční trať, která znemožňovala organické propojení Fryštátu, Starého Města, Darkova a Ráje. Železniční trať vedla dnešní ulicí 17. listopadu, která obepíná historické jádro. Neprobíhalo zde větší budování vilových čtvrtí, jako v jiných městech nebo i okolo samotného Fryštátu.²⁹

Uliční bloky pak nevznikaly jako souvislá zástavba, ale jen jako větší a menší skupiny rodinných domů, mezi kterými zůstávaly volné nezastavěné plochy. Vedení města se nezabývalo otázkami hlubších urbanistických vztahů a občané si v podstatě stavěli domy, kde chtěli. Napomohl tomu také nový zákon ze dne 26. dubna 1912, který měl vyřešit bytovou tíseň v průmyslových městech tak, že si lidé mohli stavět domy na cizích pozemcích.³⁰ Hovoříme o jakési poměštné aplikaci novodobé rozptýlené zástavby průmyslových oblastí a hornické kolonizace. Na katastru Ráje pozorujeme podobný charakter rodinné výstavby. Hlavní chloubou Ráje byl zámek Ráj s parkem. Darkov bylo

²⁸ Jindřich Benatzky, Významné stavební památky v Karviné I. – Fryštát, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 290.

²⁹ Viz Kuča (pozn. 26), s. 821–832.

³⁰ O novém stavebním právu, *Noviny Těšínské* XVIII, 1912, č. 8, 10. 7., s. 3.

převážně město lázeňské, na kterém se nacházela menší soukromá výstavba. Převažovala zde zeleň a lázeňské budovy.³¹

I přesto, že se Fryštát nevyvíjel takovým tempem jako Karviná, měl svou důležitost vzhledem k svému statusu soudního a okresního města. Díky této skutečnosti bylo město cílem návštěv obyvatel z okolních měst. Vyřizovali si tu potřebné záležitosti u okresního soudu, na berní správě, okresním úřadu a nebo katastrálním úřadu. Každodenní ruch se soustředil převážně na náměstí a v menších uličkách, které k němu bezprostředně přiléhají [2]. Střed obce měl ráz poměrně uzavřeného vlídného městečka s bohatou historií a rozlehlou sítí obchodů. Ruch města samozřejmě posilovali pacienti z darkovských lázní.³²

Pokud se podíváme na počet domů všech tří obcí, rostl jejich počet následovně; v roce 1869 byl stav 501 domů, v roce 1900 pak 614 domů, v roce 1921 1005 domů a v roce 1930 již 1440 domů. Roku 1950 hovoříme o Velké Karvině a tato oblast čítala na 1911 domů.³³

5.3 Karviná

„Větších a souvislejších staveb má Karvinná jen velmi poskromnu. Nad průměr vyniká jen skupina státních a městských domů u nového kostela.“

SOKA Karviná, Archiv města Karvinná, Fridolín Šlachta, *Pamětní kniha obce Karvinné I*, 1933.

Pro představu, na jakém území vznikalo nové průmyslové město, je potřeba uvést starší stavby, které dotvářely ráz celé oblasti. Byl to takzvaný

³¹ Viz Kuča (pozn. 26), s. 821–832.

³² Halina Starzyczná – Jan Steiner, Nahlédnutí do obchodní sítě na Těšínsku v období první ČSR – Fryštát, *Těšínsko XXXVII*, 1994, č. 4, s. 21–24.

³³ Viz Kuča (pozn. 26), s. 823.

„*Starý kostel*“ sv. Petra z Alkantary, který nechal postavit v roce 1736 František Vilém Larisch, a areál karvinského zámku, který získal klasicistní podobu za pomoci přestaveb na konci 18. století. Rod Larisch-Mönnichů díky báňskému průmyslu přicházel na velké bohatství a své postavení chtěl řádně prezentovat. Na mírném návrší Solce si nechal v roce 1873 Jan hrabě Larisch-Mönnich postavit rodovou rezidenci a původní zámek se stal sídlem centrálního ředitelství závodů. Zámek realizoval rod v moderním neorenesančním stylu, měl přes 30 pokojů.³⁴ Hlavní dvoupatrový střední trakt lemovala jednopatrová křídla s mansardovou střechou. Okolí zámku tvořil prostorný zámecký park, kde se nacházela rodová hrobka nebo dům služebnictva. Zámek v roce 1944 vyhořel, nejméně poškozená pravá část se pak roku 1950 přestavěla na dům zdraví a zbytek zámku byl stržen. Avšak i pravé křídlo se v pozdějších letech dočkalo demolice v důsledku poddolování. Stejný osud čekal rodovou hrobku, jejíž kamenné kvádry se po dlouhý čas nacházely na nádvoří technických služeb a dnes je jejich část v parku Boženy Němcové.³⁵

Také původní kostel již přestal svou velikostí stačit rozrůstajícímu se městu. V letech 1894–1897 se proto přistoupilo ke stavbě „*Nového kostela*“ sv. Jindřicha [3, 4, 5, 6]. Stavět se začalo podle projektu Bohuslava Černého, a to na pozemcích patřících převážně hraběcímu rodu.³⁶ Stavbu, která pojala až 4000 osob, realizoval místní stavebník Hugo Königsberger. Předlohou tomuto kostelu se stala bazilika sv. Kříže ve Florencii a celkový náklad

³⁴ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 25–30.

³⁵ Irena Hajzlerová, *Zaniklý svět – Historie staré Karviné*, Karviná, 2002, s. 6–7.

³⁶ SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 704, karton 731, Plány kostela sv. Jindřicha (tzv. nového).

představoval půl milionu korun, mimo jiné proto, že na kostele se postupně začaly projevovat důsledky poddolování. Jako umělecky hodnotná architektura se kostel v roce 1951 dostal do oficiálního seznamu památek. Souběžně probíhala petice na záchranu kostela iniciována místními občany, ale bohužel ani jedno nepomohlo. V roce 1955 se přistoupilo k uzavření kostela a o pět let později proběhla demolice.³⁷

Architekt Bohuslav Černý také realizoval dostavbu soleckého zámku a v roce 1895 o stavbu Panského hotelu. Ke škodě pro Karvinou se v roce 1903 přestěhoval do Prahy. Zde vytvořil svou asi nejvýznamnější práci, Šimsovo sanatorium. Tato pozdně secesní budova na rozdíl od jeho karvinských projektů stojí dodnes.

Důležitou stavbou pro fungování města byl například místní pivovar z roku 1860 se zahradou, která sloužila jako prostor pro setkávání a pořádání společenských událostí. Jelikož Karviná dosáhla na počátku století 14 000 obyvatel, potřebovala důstojné sídlo obecní reprezentace. Dospělo to v roce 1908 ke stavbě radnice od architekta Siegfrieda Kramera [tady dát číslo fotky radnice]. Roku 1909 se pak Karviná dočkala povýšení na městys. Veškeré důležité stavby se soustředily v okolí hlavní ulice [7, 8]. Převážně dvoupodlažní zástavbu zdobily fasády v klasicistním, neorenesančním a v menší míře také secesním stylu [10]. V podstatě v celém kraji se kvůli poddolování nepoužívalo staveb vyšších a také se nedoporučovalo projektovat klenby.

³⁷ Veronika Matroszová – Radim Kravčík, Kostel sv. Jindřicha pojal až čtyři tisícovky věřících, <https://www.karvina.cz/deje-se/kostel-sv-jindricha>, vyhledáno 10. 2. 2018.

Do ortogonální urbanistické sítě města byly novostavby radnice a Nového kostela jakoby jen volně vloženy [9]. V podstatě se Karviná vyvíjela bez využití větších urbanistických témat a například postrádala náměstí, což si podle kroniky města uvědomovali silně také místní obyvatelé.³⁸ V roce 1909 se pošta přesunula do budovy radnice, a projevovala se též snaha soustředit co nejvíce veřejných služeb do tohoto okolí a připravit tak vhodné prostředí na situování budoucího náměstí.³⁹ Ve srovnání s jiným hornickým městem, například Ostravou, pozorujeme, že Karviné pro správný vývoj chyběl určitý historický základ, z kterého by se mohla vyvíjet správným směrem.

Jak důležité stavby, tak veškerá obchodní síť se soustředily při hlavní ulici, ta protínala Karvinou po celé její délce. Komenského třída byla křivolaká osa dlouhá přibližně tři kilometry [7]. Ulice probíhala paralelně s tramvajovou tratí na Orlovou a Ostravu; trať se zprovoznila roku 1908.⁴⁰ Od dolu Jindřich vedla až k železničnímu nádraží. V centrální části byla její zástavba nejhustší a u nádraží již obchodů ubývalo. Sama ovšem bojovala s problémy korespondujícími s rozvojem města v důsledku profesní skladby obyvatelstva. Město s roztríštěnou zástavbou nevytvořilo ani vyspělou a přitažlivou obchodní zónu, Komenského třída se takové představě snažila co nejvíce přiblížit. Koupěschopnost místního, převážně hornického obyvatelstva situaci dost ztěžovala. Pro obchodníky nebyla Karviná až tak lákavým střediskem a také zde nebyla větší motivace pro lepší zboží, či pro modernizování interiérů

³⁸ Pavel Šopák, *Vzdálené ohlasy: Moderní architektura českého Slezska ve středoevropském kontextu 2*, Opava, 2014, s. 97.

³⁹ Drobné zprávy, *Noviny Těšínské* XV, 1908, č. 8, 3. 12., s. 3.

⁴⁰ Stanislav Kuba, *Historický vývoj hornického města*, Ostrava, 2016, s. 30.

a exteriérů. Lepší příjmy se pak spíše promítaly do větších nákupů základního zboží než do náročnější a rozmanitější poptávky.⁴¹

Díky migraci a vůbec postavení Karviné se národnostní skladba Čechů, Němců a Poláků zasloužila o poměrně vysoký počet škol. Svůj podíl na rozvoji předškolních zařízení mělo také zřízení Slezské Matice osvěty lidové a začínají se rozvíjet také předškolní zařízení. Rivalita všech národností vystupovala při zřizování školských zařízení do popředí a jednotliví zástupci, tím chtěli posilovat své postavení ve městě. Důležitou roli v tom hrál Perkův zákon z roku 1905⁴², který ustanovil, že děti mají navštěvovat mateřské školky podle svého mateřského jazyka. Význam školek tedy rostl jako vhodná místa pro jazykovou přípravu dětí.⁴³ Zajímavé je, že v historii zdejšího školství v největší míře převažoval jazyk český, a to přibližně do třetí čtvrtiny 19. století, pak nakrátko polský a pak polsko-německý.⁴⁴

Díky dobovému tisku máme vcelku dost informací o situaci, která probíhala v Karviné. V roce 1909 vyšel varovný článek, že Karviná se vlivem školy a kostela popolštila a nyní zde Němci chtějí zřídit německé gymnázium a germanizovat tak Karvinou.⁴⁵ O čtyři roky později pak *Noviny Těšínské* informují o tom, že Němci se domáhali u Ministerstva kultu a vyučování o zřízení střední školy „*To by ještě scházelo! Nepudí je k tomu žádná cítěná*

⁴¹ Halina Starzyczná – Jan Steiner, Nahlédnutí do obchodní sítě na Těšínsku v období první ČSR – Karviná, *Těšínsko XXXVIII*, 1995, č. 1, s. 22–27.

⁴² Perkův školský zákon, napsán Václavem Perkem (1859–1940) ze dne 27. listopadu 1905. Zákon o národnostním rozdělení školských úřadů, platný pro markrabství moravské a moravské obvody ve Slezsku.

⁴³ Marie Pavlačková, Mateřské školy v okrese Karviná před rokem 1918, *Těšínsko XXXIV*, 1991, č. 2, s. 20–23.

⁴⁴ Viz Kuba (pozn. 40), s. 32.

⁴⁵ Z Těšína a okolí, *Noviny Těšínské XV*, 1909, č. 84, 29. 9., s. 3.

*potřeba, jen čistě germanisační choutky v původně slovanské Karvině.*⁴⁶

Němců zde žilo asi dvacet procent a měli ve východním Slezsku státních škol více než Češi. Nebo například máme záznamy o pokusech zmařit stavbu české mateřské školy tím, že německá okresní rada neprávem prohlásila studnu u budoucí školy za závadnou.⁴⁷

Obzvlášť v průmyslových městech se kvůli vysoké migraci dbalo na výstavbu škol. Také každá kolonie měla svou. Z těch nejdůležitějších uvedme školu Na Hranicích z roku 1902, postavenou Hugem Königsbergerem podle plánů architekta Friedricha Fuldy [11].⁴⁸ Další škola vznikla podle návrhů Antona Wolfa v roce 1907, realizoval ji Franz Czempiel.⁴⁹ Plány školní budovy z roku 1912 v blízkosti dolu Hohenegger vyprojektoval stavitel Hugo Zlatník [12].⁵⁰

Místní noviny nás informují o tom, jak občané postrádali sportovní vyžití. Podle vzoru anglických průmyslových měst se zde zřídil atletický klub a sportoviště.⁵¹ Intenzivní spolkový život měl pozitivní vliv na stavbu různých kulturních středisek, například kulturního domu Praca z let 1902 až 1903, realizovaného Hugem Königsbergerem [13].⁵² První kino zřídil Jindřich Szewieczek roku 1911 přístavbou kinematografického a divadelního sálu pro 340 osob. O rok později rozšířil prostor o dřevěnou galerii [14].⁵³ Obytný dům

⁴⁶ Z Těšína a okolí, *Noviny Těšínské* XIX, 1913, č. 27, 31. 5., s. 2.

⁴⁷ Z Těšína a okolí, *Noviny Těšínské* XX, 1914, č. 16, 21. 3., s. 2.

⁴⁸ SOKA Karviná, Základní devítiletá škola 1. – 5. ročník, inv. č. 40, karton 35, stavba školy.

⁴⁹ SOKA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 66, karton 5, Stavba mateřské školy s učitelským bytem s příp. plány.

⁵⁰ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 25–30.

⁵¹ Původní dopisy, *Noviny Těšínské* XV, 1909, č. 60, 7. 7., s. 3.

⁵² SOKA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 354, karton 133, Stavba domu horníků a dělníků příp. plány.

⁵³ SOKA Karviná, Městský národní výbor Karviná, Sbírka fotografií, balík č. 4.

s obchody si nechali manželé Benjamín a Hermína Ungerovi roku 1907 postavit u hlavní ulice v blízkosti dolu Jindřich. Po skončení první světové války přistavěli Hotel Unger i se sálem.⁵⁴

Urbanismus v Karviné dosáhl svého maxima ve čtyřicátých letech, s hlavní ulicí Komenského, u které však nevznikly souvislejší uliční fronty. Rodinné domky a soukromá výstavba se zde tolik neujaly. Nad Novým kostelem se sice realizovala vilová čtvrť dominující celé solecké vyvýšenině, ale tyto domy nechaly postavit pro své úředníky jednotlivé podniky [15]. Charakter celého města vytvářely kolonie v téměř souvislé struktuře. Dochované fotografie, zachycující město z počátku století nám dokazují jistou pahorkovitost obce a okolí [16, 17, 18]. Reliéf terénu pozměnily jak násypy hlušiny, tak poddolování, v některých místech působily oba procesy najednou. Jako názorný příklad si uvedme dodnes stojící kostel sv. Petra z Alkantary, který se propadl o 32 metrů [19].

Počet domů rostl ve městě následovně; v roce 1890 zde bylo 566 domů, roku 1900 pak 909 domů, 1910 máme doloženo 1343 domů, roku 1921 se růst zpomaluje a domů je 1495, v roce 1930 je domů 1632.⁵⁵

6. Období 1918–1945

Karviná, i přes svou velikost a zvyšující se důležitost, stále neměla patřičné náměstí. O vyhlášení soutěže nás informuje časopis *Stavba* roku 1922. Tenkrát ještě městys Karviná chtěl získat plány pro úpravu náměstí při radnici a Novém

⁵⁴ SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 90, karton 41, Přestavba hotelu Unger.

⁵⁵ Viz Kuča (pozn. 26), s. 832–833.

kostelu.⁵⁶ O rok později, 6. října 1923, se vládním rozhodnutím Karviná chtěl získat plány pro úpravu náměstí při radnici a Novém kostelu.⁵⁷ O rok později, 6. října 1923, se vládním rozhodnutím Karviná povýšila na město. Město by si náměstí opravdu zasloužilo, bohužel k realizaci se nikdy nepřistoupilo. Po nástupu hospodářské krize a později nacismu a po přesunutí těžiště zájmu do sídlišť a po asanaci Karviné se už myšlenka náměstí znovu neobjevila. V prostoru, kde vedení města zamýšlelo centrum, se nakonec postavily dva dvoupatrové domy, v roce 1923 a 1924, a to u Nového kostela. V roce 1925 pak přibýly čtyři třípatrové domy pro státní a městské zaměstnance.⁵⁸ V okolí radnice se v roce 1924 ocitla stavba městské spořitelny a z důvodu nejnižší cenové nabídky se pro ni vybral Hugo Königsberger [20]. Během jednoho roku postavená budova měla mimo jiné kavárnu, výčep, zubní ordinace a byty. Všechny místnosti se následně pronajaly po výzvě uveřejněné v tisku.⁵⁹

Stavební činnost spolků probíhala přestavbou stávajícího domu Praca. Tělocvičná jednota Sokol se zasloužila v roce 1929 o stavbu kina Central, které později dostalo název Oko [21].⁶⁰ Německá část obyvatel se dočkala po více než desetiletém naléhání roku 1931 stavby spolkového domu Turnhalle [22]. Ve Fryštátě se pak roku 1928 realizoval projekt spolkového domu horníků a dělníků navržený Aloizem Golasowskim.⁶¹ V posledních letech prošla stavba

⁵⁶ Vypsání soutěže, *Stavba*, 1922, č. I, s. 108.

⁵⁷ Vypsání soutěže, *Stavba*, 1922, č. I, s. 108.

⁵⁸ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 37.

⁵⁹ SOkA Karviná, Městská spořitelna Karvinná, inv. č. 2, karton 194.

⁶⁰ SOkA Karviná, Sokol TJ Karviná, inv. č. 30, karton 1, Opravy a stavební úpravy kina Central.

⁶¹ SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 354, karton 133, Stavba domu katolického spolku horníků a dělníků ve Fryštátě.

rekonstrukcí a z původního vzhledu si zachovala velmi málo [23]. Ve Fryštátě probíhala ve stejné době také oprava starší radnice.

V roce 1938 se Karviná opět stává polským městem. Hlavní události ohledně výstavby však přicházejí roku 1939, s nástupem nacismu [24]. Původně měla být Karviná přičleněna k protektorátu, ale nakonec se stala součástí nově vytvořeného vládního katovického obvodu, tedy jedním ze čtyř obvodů slezské provincie. Plány nacistů se týkaly výstavby 800 bytů pro německé občany. Také se plánovalo sídliště východně od Fryštátu pro zaměstnance závodů. K okamžitému řešení se mělo přistoupit za pomoci výstavby celkem 650 bytů v Karviné a 1350 na novém sídlišti. V další fázi se na sídlišti počítalo s 4500 byty pro 18 000 obyvatel.⁶²

V plánech z roku 1942 se píše o stavbě mateřských škol, společenských domů, vybavení divadla i kina a výbavě lidové knihovny. Odstraňovat se měly postupně všechny české a polské vývěsky v ulicích. Germanizace postupovala pomocí stavebních akcí, které měly posílit a urychlit celý proces. V lednu roku 1940 se změnilý názvy ulic na Hitler-Strasse, Goebbels-Strasse, Göring-Strasse nebo Bismarck-Strasse. Fryštátské náměstí, dnes Masarykovo, dostalo nové jméno Hitler Platz [25]. Vše bylo určené k „*pěstění a podpoře německví*“, se slovanským obyvatelstvem se v tomto městě nadále nepočítalo. Dne 3. dubna 1944 se realizovalo sloučení obcí Karviná, Darkov, Ráj a Staré Město a nový celek dostal název Karwin-Freistadt.

⁶² Vilém Plaček, Město Karviná za nacistické okupace, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 187–204.

Celkem zde v tomto roce pobývalo 32 000 obyvatel.⁶³ Ihned po válce se sloučení zrušilo a za pár let se obce opět spojily.

7.Bytová situace 1900–1945

Hospodářský rozmach revíru začal činit potíže v bytové otázce. S tak rychlým vývojem měly problém také jiné složky života, například obchodní, živnostenské nebo soukromé stavební podnikání, zvláště pokud šlo o výstavbu bytů. Stávající bytové prostory se ukázaly jako naprosto nedostačující. Hlavní urbanistické kroky v bytové výstavbě byly samozřejmě v rukou hutních podniků. Mimo to se ve městě vyskytli podnikatelé, kteří chtěli začít sami stavět obytné domy. Profesní složka obyvatel ovšem oboru stavebnictví příliš nepřispívala, a potýkala se s nedostatkem potřebných odborníků. V dřívějších dobách se hornictví považovalo pouze za vedlejší zaměstnání, tudíž se zde objevovala pestřejší profesní skladba obyvatel. Chyběly stavební firmy a jednotlivci, kteří by se tomuto odvětví věnovali. Také dělníci, kteří přicházeli za zaměstnáním neměli peníze, aby si postavili své vlastní bydlení. Stavební družstevnictví bylo teprve na svém začátku a podniky se sice o ubytovací složku staraly, ale kvalitnější bytové péče se dostávalo málo.⁶⁴

Již krátce byl zmíněn stavební zákon ze dne 26. dubna 1912, který umožňoval stavět domy na cizích pozemcích. Bytová tíseň, která vznikala po celé zemi, se v průmyslových městech projevovala více a právě kvůli nim byl

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ *Kamenouhelné doły Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 270–271.

zákon přijat. Uvádělo se, že „majitel pozemku po čase opět vejde v jeho užívání“; šlo tedy o to, zajistit v co nejkratším období co nejvíce bytů, problémy s pozemky se měly řešit až po delším čase. Zajistit se tak měly levné a zdravé byty, bez potřeby většího kapitálu. V zákoně se hovoří o zabrání půdy na období 30 až 80 let. Mimo jiné šlo o pozemky na stavbu kostelů, mostů, zahrad či hřišť. Zákon vyloženě zakazoval majitelům půdy se na tomto zákoně chtít obohatit. Místní tisk měl ovšem k celé situaci skeptický postoj: „Nechceme býti špatnými proroky, ale hádáme, že zákon ten hojného využívání sotva kdy dojde, nebo majitelům půdy neskýtá patrných výhod, za to vésti může ke svárům právním i sousedským.“⁶⁵ Ze zápisů schůze stavební komise se můžeme mimo jiné dozvědět, že v Karviné tohoto práva využilo pouze pár jedinců a, že do budoucna to přinášelo problémy jednotlivým úřadům ohledně neshod mezi majitelem půdy a stavitelem. Také z nich vyplývá, že soukromý stavební ruch zde nebyl až tak oblíbený.⁶⁶

První světová válka samozřejmě veškerou výstavbu značně pozastavila či ukončila úplně. Mezi nejhůř postižená města patřila města průmyslová, kde probíhalo velké střídání obyvatelstva. Přesně takovým městem byla Karviná. Situaci ztěžovaly také dva roky po válce, kdy Karviná ještě nebyla přiřazena k Československé republice. Poválečné roky ovšem přinesly změnu; pokud před válkou spíše šlo o hledání vhodných bytů, tak po válce nebyly byty žádné. Růst populace se na rozdíl od stavebního ruchu nepozastavil. Špatně na tom byli jak ti, kteří již byty měli, tak ti, kteří je sháněli. První skupina se potýkala s potížemi ohledně zvyšování nájmů, druhá

⁶⁵ O novém stavebním právu, *Noviny Těšínské* XVIII, 1912, č. 8, 10. 7., s. 3.

⁶⁶ SOKA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 690, karton 790, Schůze stavební komise – zápisy, pozvánky.

byty jednoduše sehnat nemohla. Nařízení, které vzniklo již při vypuknutí první světové války, „*Zákony o ochraně nájemníků*“, podle místního tisku moc nepomáhalo, jelikož neřešilo podstatu bytové otázky.⁶⁷ Nové nařízení zakazovalo majitelům vystěhovat podnájemníky, také nemohli zvyšovat činži, kterou nájemníci platili do doby vydání zákona podle platných smluv.⁶⁸

Hodně rodin zde žilo pospolu, napříč všemi věkovými i společenskými vrstvami. Nebo se lidé museli spokojit s jednou tmavou místností bez oken. Máme záznamy o tom, že k roku 1920 existovali občané, kteří svůj byt hledali již od roku 1915 a situace se ještě po dlouhá léta měnit neměla. Byty se též zabíraly pro úřady nebo se proměnily na obchodní místnosti. Některé byty zase zůstávaly úplně prázdné, jelikož majitelům se nevyplácelo pronajímat je a někteří se rozhodli s bytem naložit jinak než tak, jak jim to zákon nařizoval. Lidé, kteří hledali bydlení si stěžovali, že zákon majitele nenutil prázdné byty pronajímat. Zákon se tedy spíš zaobíral otázkou lichvy než reálným řešením bytových problémů a neřešil výstavbu nových. Je potřeba ovšem připomenout, že o zaměstnance těžářstev se snažily jednotlivé podniky v tomto smyslu postarat.⁶⁹

Situace se pomalu začala lepšit a městské stavební úřady začaly plnit funkci bytového úřadu. Majitelé byli povinni nahlašovat své volné místnosti nebo ty, které jsou sice zařízené, ale déle než 4 týdny neobývané. Hrozila jim pokuta pět tisíc korun a 6 týdnů vězení.⁷⁰ Zákon majitelé obcházeli tím, že

⁶⁷ Ladislav Prchal, Bytová otázka, *Moravskoslezský denník* XVIII, 1918, č. 356, 24. 12., 1918, s. 6.

⁶⁸ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 274–275.

⁶⁹ Ladislav Prchal, Bytová otázka, *Moravskoslezský denník* XVIII, 1918, č. 356, 24. 12., s. 6.

⁷⁰ Vyhláška číslo 1285/19, *Moravskoslezský denník* XIX, 1919, č. 64, 5. 3., 1919.

načas sestěhovali rodinu do volných místností jako své nájemníky. Lidé se také začali dožadovat vystěhování cizinců, jelikož zabírali byty.⁷¹

Jak o tom napsal *Moravskoslezský denník* v roce 1920, Češi v Karviné bydlí špatně „*Zásluhou polských štváčů, zásluhou těch kdo způsobil útěk několika set nevinných českých lidí z jejich domovů. Jedině těm mohou poděkovati za to, co se děje, a za to, co se ještě může státi, neboť spravedlivý hněv českého dělnictva, tak dlouho mlčícího nedá se ututlati.*“⁷²

Následně v Karviné nastala situace, kdy na 150 českých uprchlíků bylo vystěhováno polským obyvatelstvem. Ve městech okolních pak vedoucí důlních podniků začali propouštět polské zaměstnance a ti dostali povinnost opustit své domovy a nastěhovat do nich karvinské uprchlíky. O pár měsíců později se Karviná připojila k Československu a původní obyvatelé se mohli vrátit. Samozřejmě vznikl velký chaos a už tak špatné poválečné situaci s byty to jen přitížilo.⁷³

Soukromou výstavbu tedy pozastavovala jak vysoká cena materiálu, tak také vysoké mzdy ve stavebnictví. Ve stavebnictví vzrostly mzdy jako v žádném jiném odvětví. Když už se ke stavbám přistoupilo, byly architektonicky mnohem propracovanější než domy v koloniích. Uplatňovaly se na nich zdobené lišty, štíty, v počátku století doznívající historismy a následná moderna. Spousta majitelů domů v historickém Fryšátu se pak rozhodla přistoupit k modernizaci stávajících fasád. Můžeme se pak v archivních dokumentech dočíst, že průměrná šířka ulic mezi domy se

⁷¹ Byty a zase byty, *Moravskoslezský denník* XX, 1920, č. 245, 12. 9., 1920.

⁷² Události na Karvinsku, *Moravskoslezský denník* XX, č. 69, 11. 3., 1920.

⁷³ Události na Karvinsku, *Moravskoslezský denník* XX, 1920, č. 69, 11. 3., s. 1.

pohybovala mezi dvanácti a šestnácti metry, což představovalo oproti koloniím lepší podmínky.⁷⁴

Soukromá výstavba byla podporována státem v podobě osvobození novostaveb od daní, možnosti daňových odpisů u podniků výdělečných nebo daňové úlevy při koupi pozemků. Stát pak poskytoval peněžní příspěvky v podobě stavební podpory, záruky při hypotečních půjčkách. Vliv těchto výhod se v rozvoji karvinské výstavby projevil velmi slabě, s výjimkou roku 1928, kdy zaznamenáváme zvýšený stavební ruch. Veliký vliv na to mělo jednak to, že výhody stanované po válce se v dalších letech měly omezit, a jednak to, že v důsledku zlepšení hospodářských poměrů mohly peněžní ústavy začít poskytovat stavebníkům levný stavební úvěr. Víc se pak vyplatilo stavět byty větší, proto pozorujeme v tomto období až nadbytek bytů o čtyřech pokojích. Za malý byt pak byl považován ten okolo 80m², přičemž kuchyně menší než 12m² a pokoje pro služku menší než 10m² se jako obytná místnost nepočítaly. Nedostatek pak bylo bytů nejmenších, což v té době bylo okolo 40m².⁷⁵

Roku 1938 se položily základy domu pro chudé ve Fryštátě pro obyvatele, kteří měli nižší roční příjem než 6000kč. Jednopatrový dům měl 8 jednopokojových bytů.⁷⁶

⁷⁴ SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 73, karton 8, Soukromá výstavba města s příp.plány.

⁷⁵ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 280–285.

⁷⁶ *Moravskoslezský deník* XXXIX, 1938, č. 70, 12. 3., s. 1.

8. Hornické kolonie

„Typické zvláštnosti dodávají naší obci četné těžní věže kamenouhelných závodů a pak jich komíny. Jakýmsi světem pro sebe jsou a zůstanou dělnické kolonie s bílými neb červenými většinou přízemními domky, vpředu s malými od sebe plotem oddělenými zahrádkami, jež stojí v řadách za sebou i nad sebou jako vyrovnaný vojenský šik. V celku jest to dosti pochmurný, ale opravdu typický obrázek, který má též své světlé i stinné stránky. U kolonií těchto jest každá sebemenší část půdy pečlivě obdělána, nic tu neleží ladem, třebaž že jsou to většinou chudá políčka, rodící brambory a kapustu. Každé užité místo u šachet neb hald poskytuje aspoň kousek skromné pastvy pro kozy, které jsou velmi důležitým a mimo krav hlavním domácím zvířetem početné a těžce o existenci zápasící rodiny.“ SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, Fridolín Šlachta, *Pamětní kniha obce Karvinné I*, 1933.

Inženýrská architektura nekončila výstavbou těžebních věží kamenouhelných dolů. Důležitou součástí celé industriální oblasti, jak pro jednotlivé závody, tak pro město z hlediska urbanismu, byly hornické kolonie. Ve světovém kontextu se kolonie ostravsko-karvinského revíru blížily kotázím anglického typu, které se rovněž stavěly u železáren a uhelných dolů. Jednotlivé podniky realizovaly rozsáhlé přesuny populace.⁷⁷ V dobách kdy se například přirozený přísun zaměstnanců snížil, vysílaly závody do krajů a okolních zemí zástupce, kteří zajišťovali dostatek pracovních sil a uměle tak navyšovali počty. Své dělnictvo získávali zejména z Haliče, v sedmdesátých

⁷⁷ Pavel Zatloukal, *Historismus: architektura 2. poloviny 19. století na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc, 1986, s. 30–34.

letech devatenáctém století pozorujeme také velký přísun dělníků z Itálie.⁷⁸ To samozřejmě mělo za následek úplnou změnu národohospodářských poměrů ve městě.

S tím souvisel způsob, jakým se kolonie realizovaly, a jejich vzhled. Horníci venkovského původu se měli pro co nejpřirozenější přechod zabydlet ve stavbách čerpajících z tradic osvědčeného způsobu lidového bydlení.⁷⁹ Industriální oblasti dostávaly vzhled typizovaných vesnic. Nový stavební řád, který vnesly kolonie do Karviné, se v podstatě stal jediným stavebním řádem ve městě. Město dostalo úplně nový kolorit. První hornické osady měly charakter dvoubytových přízemních domů, z kterých se postupně přešlo na domy čtyřbytové. Pokud porovnáme průběh v Ostravě, tam měly lepší návaznost na dopravní infrastrukturu a celkové přirozenější uspořádání.⁸⁰ Karviné se ucelenějšího uspořádání začalo dostávat až na přelomu století. Sociologické problémy, které vznikaly odloučením těchto lokalit od zbytku města, se začaly projevovat a bylo potřeba celou strukturu lépe promyslet. Město, jak se tehdy uvažovalo, musí fungovat jako celek v souhře různých společenských vrstev a ne izolovat jednotlivé části. Také si začaly závody uvědomovat, že bydlení hraje důležitou roli ve fungování průmyslu. Stále ale platilo, že život obyvatel se soustřeďoval v koloniích a že ty byly městem samy pro sebe.

Charakteristické seskupení domů působilo nejen zajímavě ze stavebního hlediska, ale mělo značné výhody z hlediska pořizovacích nákladů

⁷⁸ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 270–271.

⁷⁹ Viz Zatloukal (pozn. 77), s. 30–34.

⁸⁰ Radim Prokop, Závodní hornické kolonie – předchůdce postsocialistických měst, *Těšínsko* XLVII, 200č, č. 2, s. 15–21.

při opravách. Málokdy přistupovala těžářstva k ubytování zaměstnanců v domech soukromníků a od počátku projevovala snahu ubytovat je ve vlastních domech. Ve výjimečných situacích pak skupovala ubytovací objekty. V investičním programu obou těžářstev, které působily v Karviné, Larisch-Mönnich a Báňská a hutní společnost, se bytová výstavba řadila na první příčky investičních programů. Počet zaměstnanců ubytovaných v koloniích stoupal a také v nich bydlela řada penzistů. Nešlo pouze o kolonie, ale také o domy vyšší báňských úředníků. Vlastní vyprojektované kolonie splňovaly přesné potřeby podniků. Hlavní rozmach v Karviné zaznamenáváme mezi lety 1869–1908.⁸¹

Vývoj hornických kolonií postupoval od naprosto volného zastavění mezi ulicemi až k řadovému seskupení. Starší typy kolonií měly přímočaré, rovnoběžné uliční sítě, na které se kolmo napojovaly vedlejší komunikace. Jednotlivé stavební plochy měly podélný tvar a mezi hlavními ulicemi zpravidla stály dvě řady domů [26]. Symetricky položené domy měly společné vstupy do domů z hlavních či vedlejších ulic. Šířka ulic se pohybovala mezi pěti až sedmi metry a šířka ulic vedlejších mezi třemi až čtyřmi metry. Umístění osad se ještě přibližně okolo roku 1900 soustředilo v blízkosti dolů a umožňovalo tak snadnou docházku do práce. Praktické opodstatnění ovšem nebylo slučitelné s životem ve zdravém prostředí. Zaměstnanci dolů, kteří docházeli ze vzdálenějších obcí dvě hodiny, to ovšem také neměli jednoduché. V samotných dolech nebyly šatny ani koupelny. Kolonie se umísťovaly maximálně 3 kilometry od závodů.⁸²

⁸¹ Viz Kuba (pozn. 40), s. 26–29.

⁸² Viz Prokop, Závodní kolonie (pozn. 80), s. 15–21.

Mezi lety 1900 až 1910 se nahradily šestirodinné přízemní domy jednopatrovými osmirodinnými domy [27, 28]. Jejich nevýhoda spočívala ve společném přístupu do domu a nastávaly tak neshody. V roce 1910 se přistoupilo ke stavbě domů s pavlačí, která vedla přes celé dvorní průčelí domu a na obou koncích měla toalety [29, 30]. Boční společné schodiště umožňovalo přístup na pavlač, z které se pak šlo k jednotlivým bytům. Výhodu domů s „pavlačkou“ tvořilo rozmístění bytů, z každého bytu byl alespoň jeden pokoj obrácen na sluneční stranu. Pro jejich slunnost a pro větší soukromí jednotlivých rodin se staly velmi oblíbeným typem domů. Domy se společnou předsíní postrádaly promyšlenější rozmístění a místnosti se situovaly na stejnou světovou stranu. První dům s pavlačí se objevil již roku 1897 v Mariánských Horách u jámy Ignátová.⁸³

Jak napsal kronikář Karviné v roce 1933, „navštívíme-li průměrný hornický byt v kolonii, seznáme, že malá předsíňka, z níž jest vchod na půdu a do sklepa, předchází kuchyni za níž následuje prostornější pokoj (...) prostředí to jest čisté a zařízené i se zvláštním vkusem. Mnoho našich lidí si dovede pro svou domácnost udělati úplně všechno, nábytek nevyjímaje. V některých bytech se setkáme s vlastní malbou i obrazem a nyní též dosti často i s radiovým přijímačem.“⁸⁴

Byty byly souměrně umístěny k osám budovy a v největší míře šlo o byty s předsíní, obytnou kuchyní, jednou obytnou místností a komorou [31]. Vytápělo se kachlovými, ale v největší míře železnými kamny. Každý dělnický dům měl v průměru 150 až 200m² zahrady a hospodářskou budovu. Ve starších

⁸³ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 318–323.

⁸⁴ Viz Šlachta (pozn. 15), 1933.

koloniích se budovy hospodářské nacházejí v přímé návaznosti na dělnický dům, v novějších jsou již projektovány samostatně. Pro porovnání se nájem u soukromých majitelů v Karviné pohyboval mezi 200 až 300 korunami za měsíc za byt s obytnou kuchyní a obytnou místností. U zaměstnaneckých bytů postavených před rokem 1921 se platil příspěvek 6 až 15 korun. U bytů postavených po roce 1921 se platilo 15 korun a za každý další pokoj 8 korun. Pokud se stalo, že se zrovna nenacházel volný byt pro zaměstnance, důlní podnik mu na nájem u soukromníka přispíval. Na rozdíl od hornických kolonií v zahraničí nebo na Mostecku, se zde neujala hornická bytová družstva.⁸⁵

Po roce 1910 se dispozice ulic začaly mírně lomit a probíhaly v křivkách. Postupně se upouští také od vedlejších uliček. Celková dispozice je uvolněnější, pracuje se s větší vzdáleností od důlních jam a s výraznějším zapojením přírody [32]. Nové pojetí zásad pro výstavbu souviselo se zahradními městy. Tak jako při projektování sídlišť ve dvacátém století se zprvu přistupuje k přísné symetrii. Hlavní úkol představoval postavit co nejvíce bytů a postupně se přecházelo k uvolněnější dispozici. Pracuje se s přírodou, protože tak je to pro člověka přirozenější a je větší šance na spokojenější život i v případě silně industrializovaných měst. Osady situované v přímé návaznosti na závody byly nejstarší a také měly menší plochu než osady novodobější.⁸⁶

Takovým příkladem v Karviné je kolonie *Lesní*, stavěná mezi lety 1914 a 1920 podle návrhu architekta Otakara Schwera z Essenu [33, 34, 35, 36]. Otakar Schwer měl již s podobnými koloniemi zkušenost z Porúří.

⁸⁵ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 318–323.

⁸⁶ Ibidem, s. 308–310.

Původně měla Báňská a hutní společnost v plánu postavit celá zahradní města v blízkosti Životic a Bludovic, ale první světová válka přípravy ukončila. Kolonii situoval architekt západní stranou k lesu, z jižní strany navazovala na starší kolonii z roku 1902–1910. Původně se v centru osady zamýšlel i park a v 80 domech po devíti blocích měla přinést domov až pro 2500 osob. Nakonec se realizovaly pouze bloky číslo jedna až čtyři. Konečný počet dvoupodlažních domů byl 29 s 208 byty. Při sčítání lidu v roce 1921 zde pobývalo 985 zaměstnanců. Oproti jiným koloniím se zde hojně využilo zdobných prvků, reliéfní výzdoby na štítech mezi jejími motivy najdeme rohy hojnosti či jezdce na koni. Pro své moderní zpracování se kolonii také přezdívalo „*Nový Jork – jako z nového světa*“.⁸⁷

Po roce 1920 tedy sledujeme modernější přístup k výstavbě a snahy o komfortnější bydlení. Mezi lety 1921–1922 vznikla kolonie *U Jindřichova dvora* po deseti jednopatrových samostatně stojících domech [37, 38]. Každý dům měl přístup po dvou schodištích a sloužil pro osm rodin. Realizaci provedl Eugen Fulda. Nejstarší domy se upravovaly za pomoci přístavků v podobě předsíní nebo závětrí před vchody domů. V nových osadách se ponechávaly plochy, které se osadily stromy a byly upraveny jako sady nebo dětská hřiště. Ovšem i starší osady dbaly na výsadbu, každá ulice byla osázená stromořadím a zavedeno bylo elektrické osvětlení. Součástí každé kolonie pak byly pekárny, udrny, závodní hostince, dělnické jídelny a menší prodejny.

Zlepšovala se také zdravotní péče o horníky. Obě těžarstva zřídila závodní nemocnice a vznikl systém pravidelných kontrol. Báňská a hutní

⁸⁷ Pavel Šopák, *Město – zámek – krajina*, Opava, 2012, s. 266–267.

společnost postavila v roce 1897 závodní nemocnici. Městská nemocnice se pak v roce 1903 zřídila u kostela sv. Petra z Alkantary. Podniky se také zasloužily o lepší školství a školy stavěly v blízkosti kolonií. Popřípadě těžářstva propůjčila své pozemky nebo na školy přispívala. Platila za děti svých zaměstnanců školné na středních a vysokých školách.⁸⁸ Následně se zřizovaly „*dětské útulky*“, ty fungovaly na způsob mateřských školek; po dobu, kdy byli rodiče v práci, zde měly děti dozor. Dělili se na polské a české a v každá z nich měla kapacitu asi 90 dětí. Útulky tvořily místnosti na hraní, jídelna, společná kuchyně, koupelny, ložnice pro řadové sestry a kaple [39, 40].⁸⁹

Po sto let se v obytné výstavbě v podstatě stavělo stejným způsobem a naproti tomu inženýrské stavby využívaly nových materiálů a technik. Nové industriální budovy neměly minulost, která by mohla brzdit jejich vývoj.⁹⁰ Zásadní změna ovšem čekala Karvinou výstavbou *Ocelové kolonie* v letech 1928–1929 [41, 42, 43]. Jednoposchodové domy s ocelovou konstrukcí představovaly zcela novou technologii ve výstavbě. Moderní stavby vykazovaly dobrou izolaci díky stěnám obloženým heraklitem a následnému omítnutí. Předtím se domy v koloniích stavěly z pálených cihel a střechy byly převážně sedlové.⁹¹ O kolonii podobného typu se zmiňuje Aneta Zlámalová ve své diplomové práci *Architektura a urbanismus Frýdku-Místku, 1900–1943*. Jako autora zde uvádí Bohuslava Fuchse, v tomto případě by šlo o jednu z mála

⁸⁸ Viz Kuba (pozn. 40), s. 31–33.

⁸⁹ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 504–507.

⁹⁰ Josef Karel Říha, Za reformu bydlení a stavby obytných domů, *Stavba I*, 1924–1925, s. 118–123.

⁹¹ Viz Kuba (pozn. 40), s. 29.

jeho realizací ve stylu vědeckého funkcionalismu. Naskýtá se tedy otázka, zda slavný architekt není autorem také ocelové kolonie v Karviné. Stanislav Kuba v knize *Hornické kolonie Karvinského okresu* situuje ocelové domy na Slezskou ulici 700 metrů na severovýchod od dolu Barbora. Podle fotografií pořízených v rámci Google Maps, ještě v roce 2012 samostatný dům na popsané lokaci stál, dnes po něm bohužel najdeme jen hromadu sutí [43].

Kvůli zákonu o ochraně nájemníků se v koloniích počátkem dvacátých let prohloubil bytový problém. Zaměstnavatelé totiž nemohli z bytů vypovědět bývalé zaměstnance, kteří byli buď v důchodovém věku, nebo dostali výpověď a těžarstva neměla kam umístit nové dělníky. Bezpečnostní problém tvořily domy v přímé návaznosti na důlní šachty, které byly určeny členům hasičského sboru či záchranné služby. Lidé, kteří již nebyli zaměstnanci, ale přesto obývali zaměstnanecké byty, tvořili v jednu dobu dokonce třetinu obyvatel v koloniích. Roku 1923 se zákon změnil a těžarstvům vytvořil výjimku, ale i v roce 1928 zaznamenáváme v domech spoustu cizích nájemníků. V době bytové krize tedy těžarstva, kvůli tomuto zákonu musela urychlit stavbu domů pro své zaměstnance. Těžarstvům nezbývalo nic jiného, jelikož těžba se odvíjela od počtu dělníků a jejich zdravého bydlení.⁹²

Ke konci dvacátých let se začaly starší kolonie ve velké míře opravovat. V koloniích bydlelo přibližně 70 procent všech občanů Karviné. Zaměstnancům nevznikal automaticky nárok na byt, záleželo čistě na jednotlivých podnicích. Zřízené závodní rady měly na starost správu dobročinných zařízení, jako byly domy pro pozůstalé po hornících a pro

⁹² Ibidem, s. 40.

penzisty, opatrovny, školy či polévárny. V roce 1928 se závod Larisch-Mönich postaral o významnou stavební akci na soleckém kopci. Nechal zřídit sedm domů pro penzisty a vdovy s celkem 51 byty. [44, 45] Nejvíce bytů bylo s třemi pokoji, za nimi následovaly byty s pokojem jedním. Hovořilo se o nich jako o typech moderního bydlení. Činže se pohybovala mezi 150 až 360 korunami československými. Podnik na nájem přispíval potřebným obyvatelům.⁹³

Každá kolonie měla svůj domovní řád. Například Báňská a hutní společnost zakazovala jakékoliv stavební změny či doplňky, a to jak uvnitř domu, tak v exteriéru. Díky tomu se kolonie vyhnuly roztržitému a chaotickému výrazu. Na ulicích bylo zakázáno sušit prádlo či větrat peřiny, to mohli obyvatelé dělat pouze ve svých zahradách. Často se ve spojitosti s koloniemi popisuje charakteristická součást všech domů, udržované zahrady. Nebyla to však jen čistě iniciativa místních obyvatel. Závody, ve snaze udržet kolonie upravené, vyhlašovaly soutěže o nejkrásnější zahrady. Vítěz pak získal zvláštní ceny či prémie. Těžařstva si také byla vědoma, že práce na zahradách má dobrý vliv na život zaměstnance dolů. Objevují se zákazy pěstování úponkových rostlin či chování holubů. Na udržování upravených a čistých kolonií dohlíželi povolání dozorců. Zhasínat světla se mělo podle řádu v deset hodin večer.⁹⁴

Vyšší standard bydlení představovaly domy pro důlní úředníky [46, 47, 48]. Šlo jak o vilové objekty, tak o jednotlivé obytné domy. Domy pak díky účelnějšímu vnitřnímu členění obývaly jen dvě rodiny, na rozdíl od domů

⁹³ Viz Hajzlerová (pozn. 1), s. 35.

⁹⁴ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 300–310.

dělnických. Domy pro vyšší úředníky se již od počátku stavěly pouze pro jednu rodinu. Taktéž jejich technická vybavenost domy dělnické převyšovala. Většího prostoru se dostalo i zahradě, oproti dělnické ploše 150–200 metrů se úřednické domy pohybovaly od 300–750 metrů její plochy. Každý byt měl dva až tři pokoje, čtyřpokojové až pětipokojové pak byly byty inženýrů a vyšších úředníků. Přidělování probíhalo na základě postavení, stáří a velikosti rodiny úředníka. Ten pak byt musel přijmout s výjimkou, když měl byt vlastní, který nebyl ve velké vzdálenosti od dolů. Velmi výjimečně se stávalo, že dostal úředník byt dělnický, v tomto případě měl nárok na finanční odškodnění. Nájem se zde neplatil a vyměřen byl bezplatný odběr elektřiny do 320 kilowat hodin za rok.⁹⁵

Součástí podnikových vilových osad byla prádelna a jako v koloniích také hospodářská budova. Na rozdíl od domů v koloniích tu měl každý byt vodovod a snadnější vytápění. Když se v pozdějších letech zřizovaly nové moderní domy pro úředníky, tak se stávalo, že do starších úřednických bytů se nastěhovalo více rodin hornických a z podlouhlých starších dispozic, které byly určené pro dvě rodiny úřednické, se přebudovala plocha na čtyři byty hornické.⁹⁶ V pamětní knize města se jim také dostává velké pozornosti. Píše se v ní například toto: „*Od všech dělnických domků v koloniích odlišují se svou výstavností domky a vily báňských a hlavně technických úředníků, které vyhovují všem požadavkům dobrého, ba komfortního bydlení.*“⁹⁷

⁹⁵ Viz kamenouhelné doly (pozn. 64), s. 303–305.

⁹⁶ Viz Prokop, Závodní kolonie (pozn. 80), s. 15–21.

⁹⁷ Viz Šlachta (pozn. 15), s. 92.

Pro zaměstnance ze vzdálenějších obcí nebo pro svobodné stavěly podniky noclehárny [49, 50]. Nejstarší se zřizovaly v budovách pro jiný účel, postupně se zájem o ně se zvyšoval a vznikaly zvláštní *kasárny* u všech závodů. Pro stravování sloužila dělnická kuchyň a jídelna. Další místnosti byly ubytovací, stravovací a pro správu nocleháren. Jednu ložnici tvořilo osm až patnáct postelí. Zvláštní místností pak byly denní pokoje, ty sloužily pro dělníky přes den, aby nerušili ostatní horníky při spánku. Vicesměnný provoz nesměl být narušen. Často měly noclehárny charakter dřevěných baráků. Největší kapacitu vytížení zažívaly na přelomu století až po rok 1928. Představovaly velkou sociální výpomoc, veškeré náklady hradily důlní podniky. V pamětní knize se o nich hovoří jako o vkusných budovách, které svým provedením značně přispívaly ke vzhledu osad.⁹⁸

V časopisech *ReD* nebo *Stavba* se často dostávalo průmyslovým městům a dělnickým koloniím tohoto typu velké kritiky.⁹⁹ Platí to i o studii Karla Teigeho *K sociologii architektury*.¹⁰⁰ Často takové články provázela až přehnaná představa o špatných podmínkách, ve kterých zde lidé žili. Josef Kittrich například v článku Obydlí průmyslového dělnictva v časopise *Stavba* kritizuje umístění kolonií v přímé návaznosti na závody. Obyvatelé zde trpí zamořeným vzduchem, hlukem z dolů a nevlídným prostředím. Bydlení zde podle Kittricha není již výsadou, ale nutným zlem, v souvislosti s bytovou nouzí. Josef Kittrich také uvádí, že staré kolonie se neopravují, kolonie mají formu vykořisťující a mají za úkol „*neustále doplňovati armádu zdatných*

⁹⁸ Ibidem, s. 93.

⁹⁹ Vladimír Procházka, 10 let republiky a moderní kultura, *ReD*, 1928–1929, s 64 a Vladimír Průša, ČSR v kostce, *ReD*, 1928–1929, s. 68 a Karel Teige, Industrialisovaná architektura, *ReD*, 1928–1929, s. 216.

¹⁰⁰ Karel Teige, *K sociologii architektury*, Praha, 1930.

robotů“. Když vezmeme v potaz okolnosti po první světové válce a následně po velké hospodářské krizi, bytová situace nebyla nikde příliš dobrá. Zde zajišťovaly podniky aspoň nějakou úroveň bydlení svým zaměstnancům.

Dobrym zdrojem pro představu života v koloniích nám můžou být osobní zkušenosti pamětníků zachycené ve sborníku *Hornické kolonie karvinského okresu* od Klubu přátel hornického muzea. Ve Staré kolonii se například mezi noclehárnou a kolonií vytvořila zahrada pro dělníky z noclehárny. Vedle se do údolí zavážel popel a postupně se plocha vyrovnala, až vzniklo fotbalové hřiště. Bílá kolonie zase stála na rovině, ale postupně se měnila v dolinu a z propadlých polí se staly rybníky. Lidový název pro společné domy dělníků byl *Budel*. Když v domech začaly praskat zdi, lidé se načas vystěhovali, a jakmile zedníci puklinu spravili, opět se nastěhovali zpět. Často bylo zapotřebí kvůli prasklinám vsadit nová okna, v důsledku toho měly domy několik druhů oken a nejednotný vzhled.¹⁰¹

Domům pro osm rodin se říkalo „*ośmioki*“, domy pro čtyři rodiny pak byly „*sztwioroki*“. Malým zahrádkám u domů se pak přezdívalo „*zogóny*“ a společné udírně „*wyndzok*“. Domům, ke kterým se později přistavěly vchody s obloukovým průčelím, se přezdívalo „*španieloki*“, kvůli jejich španělskému vzhledu. Stávalo se, že v noclehárnách občas nebylo místo a tito horníci pak přespávali u rodin v dělnických domech, říkalo se jim „*komornici*“. Snaha o posílení českého vlivu ve městě se projevovala také na pracovištích v době hospodářské krize. Někteří pracovali třeba jen dva dny v týdnu, vedoucí mu pak slíbil, že mu dá práci každý den v týdnu, pokud dá dítě do české školy.¹⁰²

¹⁰¹ Zdeněk Dombrovský, *Hornické kolonie karvinského okresu II*, Ostrava, 2007.

¹⁰² Viz Kuba (pozn. 40), s. 115–120.

8.1 Kolonie dolu Hohenegger – 3494 osob

Kolonie tohoto dolu sloužily jak zaměstnancům koksovny, tak elektrárny [51, 52, 53, 54, 55]. Domy zde byly přízemní a jednopatrové, s celkem 44 úřednickými domy po 78 bytech a 162 domy dělnickými po 733 bytech. Ulice přímočaré, široké 5–8 metrů, se stromořadím. Některé domy dolu stály samostatně mimo kolonie [31, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 43].

1. Kolonie U jámy Hohenegger, 1897–1897, 23 domů.

2. Kolonie Zlatník, 1902–1903, 6 domů.

Domy se zde stavěly jen úřednické. Svůj název kolonie získala podle projektanta této kolonie Huga Zlatníka.

3. Kolonie Lesní, 1913–1922 56 domů.

Kolonie svůj název nesla díky blízkosti lesu. Měla jednopatrové, na tu dobu velmi moderní domy. Přezdívalo se jí Nový Jork pro její výjimečné postavení mezi zbytkem osad. V 80 letech ji čekala úplná likvidace.

4. Kolonie Mexiko , 1914–1920, 16 domů.

I této kolonii se přezdívalo Lesní. Šlo o jednu z nejmodernějších kolonií v Karviné. V letech 1957–1959 se začaly projevovat důlní vlivy. Již v roce 1960 se obyvatelé domů stěhovali zpět, ale o čtyři roky později se poddolování projevilo znovu a začalo se s demolicemi.

5. Kolonie Fornerovka, 1919–1925, 16 domů.

Název získala podle majitele místního statku. Součástí kolonie byl sad s hřištěm.

6. Kolonie Ocelová, 1928–1929, 2 domy.

8.2 Kolonie dolu Jan a Karel – 2265 osob

Tyto kolonie sloužily zaměstnancům Larisch-Mönnichových kamenouhelných závodů [56]. Kolonie tvořilo 139 přízemních domů, z toho 36 úřednických, 90 dělnických a 5 domů společných. Celkem šlo o 87 bytů úřednických a 567 dělnických. Šířka ulic v průměru činila 8–10 metrů.

1. Kolonie Žabkov, 1900, 6 domů.

Likvidace kolonie proběhla v šedesátých letech.

2. Kolonie U jámy Jindřišky, 1906–1924, 14 domů.

Výstavba kolonie probíhala ve třech etapách, první 1906, druhá v roce 1913 a třetí etapa 1924 [57]. Fungovala pro ubytování úředníků a charakterizovaly jí červené cihlové domy s poměrně rozsáhlými zahradami. V šedesátých letech patřila tato oblast k nejsilněji zasaženým poddolováním a byla zlikvidována.

3. Kolonie Jindřichův dvůr, 1920–1922, 9 domů.

Tato kolonie měla životnost pouze třicet let, již v padesátých letech se provedla demolice.

4. Kolonie u Jámy Emilie, 1902, 4 domy.

5. Kolonie Ovčí hora, 3 domy.

Název získala podle ovčárny v blízkosti dolu Jindřich.

8.3 Kolonie dolu Barbora – 2405 osob

Celkem čítala 126 obytných domů. Z toho bylo 21 úřednických, 103 dělnických a 2 společné. Bytů bychom zde napočítali 43 úřednických a 484 dělnických. Maximálně šlo o jednopatrové domy. Na byty se upravily dvě pekárny. Veškeré domy se stavěly masivní, z pálených cihel.

1. Kolonie Burianova, 1908, 19 domů.

Své jméno získala po majiteli místního hostince, kde se konaly dělnické schůze.

2. Kolonie Rajkova, 1870–1903, 32 domů.

Kolonie byla ukončená parkem. Majitelé si po roce 1945 začali domy vylepšovat verandami a stavbou koupelen. V sedmdesátých letech se musela zdemolovat.

9. Katalog staveb do roku 1945

9.1 Radnice, Karviná-Doly, č. p. 1142

Obecní zastupitelstvo vypsaló veřejnou soutěž na stavbu radnice, pro kterou vybralo parcelu v blízkosti kostela sv. Jindřicha. Původem brněnský architekt Siegfried Kramer působící ve Vídni odevzdal v roce 1908 nejzdařilejší projekt v eklektickém stylu [58, 59, 60, 61]. Tak jako u jiných staveb v Karviné, i tuto zrealizoval těšínský stavitel Eugen Fulda. Změna oproti původnímu návrhu spočívala v zrcadlovém překlopení celého jinak symetricky řešeného projektu.¹⁰³

Dispozičně měla dvoupodlažní stavba tvar obdélníku a stala se sídlem více administrativně správních oddělení. Ze vstupního vestibulu v přízemí se první podlaží otevíralo tříramenným schodištěm. Nacházela se zde pošta, která byla přestěhována ze soukromého domu hraběte Larisch-Mönnicha. Dále obecní úřad, obecní policie a mimo jiné také vězeňská cela ve sklepě. Svůj byt zde měl poštovní správce, vedly do něj schody rovnou z prostor pošty. Součástí

¹⁰³ SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 355, karton 133, Stavba radnice v Karviné s přípoj. Plány.

prvního patra byla zasedací místnosti a kanceláře.¹⁰⁴ O jejich vzhledu máme představu zejména z několika fotografií z období první republiky, ale také z doby okupace. Nacisté měli s Karvinou velké plány a proto v mnoha detailech adaptovali radnici na sídlo své moci [62, 63, 64]. Původní okna nechali odstranit a vsadili nové vitraje s hákovými kříži. V místě centrálního schodiště zdobila okno velká orlice se svastikou a pod ní se rozprostírala silueta Karviné s těžebními věžemi. Symbolické zobrazení nadvlády nad územím se dávalo na odiv z uličních pohledů. Také štuková výzdoba nad vchodem nesla nacistické znaky. V sálech se pak nacházela okna zobrazující německé vojáky.¹⁰⁵

Prestiž celého objektu se odrážela v propracované fasádě a celá stavba rozvíjela dispozici barokního paláce. První a druhé patro oddělovala úzká profilovaná římsa. Přes celou budovu vedla pásová rustika, jež se v přízemí střídala v tmavých a světlých pásích. Střed hlavního průčelí zdobil trojosý risalit, který završoval trojúhelný štít, a nad štukovou kartuší se nacházela datace dokončení stavby, rok 1908. Horní část římsy byla osázená slepými balustrádami, hranolovými sokly s koulemi a pod nimi se na zkosených nárožích objevovaly erby. Celou budovu zakončovaly hodiny posazené na mansardové střeše. Díky kolorovaným pohlednicím víme, že střecha byla převážně červené barvy a menší věžičky a hlavní průčelí se odlišovala barvou zelenou.

Do spojení jednotlivých obcí v roce 1948 měla radnice reprezentativní charakter a byla ozdobou Karviné. Monumentální stavba

¹⁰⁴ SOKA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 690, karton 727, Stavba radnice.

¹⁰⁵ SOKA Karviná, Sběrka fotografií karvinského fotografa R. Kristena, poř. č. 609.

přestala sloužit svému účelu a národní výbor se přestěhoval do Fryštátu. Celá budova postupně od padesátých let podléhala poddolování, demolice proběhla roku 1962.¹⁰⁶

9.2 Škola Aloise Jiráska, Karviná-Fryštát, č. p. 594–595

Prvním krokem k postavení české obecné a měšťanské školy se stala veřejná soutěž otištěná v *Moravskoslezském denníku* v roce 1921. Díky účetní knize pak víme, že za třetí místo se vyplatila částka dva tisíce korun Eugenovi Fuldovi a za místo druhé částka tři tisíce korun ostravské stavební firmě Dvořák a Kučera. Úspěšně vyšel ze soutěže návrh zpracovaný Janem Rubým, spoluautorem Nové radnice v Ostravě. Realizace školní budovy se chopila stavební firma Eugena Fuldy a také stavitelé z Orlové, Rudolf Milenovský a František Hamrlík. Stavba pokračovala poměrně rychlým tempem, dne 6. 3. 1922 začaly první práce a 16. 9. stejného roku odevzdali stavaři budovu k užívání [65, 66, 67]. V technické zprávě se objevuje spojení „*postup prací byl bezvadný a uspokojivý*“. Největší část pozemku získala obec od fary a zbývající plochu město dokoupilo od sousedních soukromých majitelů. Celkový náklad činil čtyři a půl milionů korun.¹⁰⁷

Dispozičně jde o tři samostatně stojící objekty, které navzájem propojují zastřešené arkádové ochozy. Střední trakt tvoří třípodlažní školní budova na podélném půdoryse se symetricky položenými vstupy, které svou hmotou vystupují z objektu na obou jeho koncích. Po pravé straně se nachází

¹⁰⁶ Veronika Matroszová – Radim Kravčík, Karvinnská radnice – symbol oslav povýšení obce na městys, <https://www.karvina.cz/deje-se/karvinnska-radnice-symbol-oslav-povysemi-obce-na-mestys>, vyhledáno 30. 3. 2018.

¹⁰⁷ SOKA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 67, karton 6, Stavba obecné a měšťanské školy Aloise Jiráska s příp. Plány.

přízemní budova tělocvičny, která jak svým půdorysem, tak celkovým zpracováním exteriéru připomíná menší třílodní kostel s apsidou. Možná tím chtěl architekt odkázat na dar fary v podobě pozemku. Po levé straně je dvoupatrový objekt, v kterém se nacházely byty učitelů a byt ředitele. Oproti původnímu návrhu se všechny budovy otočily o 180 stupňů, takže původně uložené pokoje k severozápadu jsou nyní situovány na jihovýchod.¹⁰⁸

Fasáda ještě odkazuje k historismům 19. století, ale je zde zpracována v čisté a jednodušší formě. Z nových poznatků architektury století dvacátého si například bere příklad v pásových oknech, která jsou na bočních stranách školní budovy. Tři dlouhá okna jsou umístěna nad jednotlivými podloubími v celé jejich šířce. Nad nimi projektant prosvětlil interiér malým oválným oknem vsazeným do trojúhelníkového štítu. Mezi okny prvního a druhého patra jsou prostory vyplněné obdélnými jednoduchými zrcadly. Tento motiv se opakuje také mezi druhým a třetím patrem, jen s vloženým kosočtvercem ve středu zrcadla. Ve velké míře je využito ztrojených oken, která se v přízemí projevují jako oblouky. Oba vchody zvýrazňují profilované pilastry, které zakončuje římsa s reliéfy dvou dětských postav nad každým pilastrem. Terasy nad vstupy zdobí zábradlí s balustrádami a čtyřmi skulpturálně ztvárněnými vázami [68].

Okolní zástavbu tvoří několik rodinných domů a dvouletkové sídliště. Jejím protějškem se stal dvouletkový dům Vladimíra Meduny [69]. Budova školy tak vzhledem k okolní zástavbě tvoří dominantu svého okolí, a to jak svým architektonickým zpracováním, tak svou velikostí. V korespondenci,

¹⁰⁸ SOkA Karviná, Archiv Města Fryštát, inv. č. 839, karton 717, Projekt na stavbu měšťanské školy ve Fryštátě.

týkající se dokončovacích prací, nalezneme věty jako „*česká škola obecná a měšťanská ve Fryštátě jest jedna z nejmodernějších školních novostaveb na Těšínsku*“.¹⁰⁹ Škola v průběhu let nesla jméno Petra Bezruče, později Aloise Jiráska, dnes jde o budovu školy speciální.

9.3 Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, č. p. 76

Budovu zastupující puristickou architekturu ve městě navrhl autor brněnského výstaviště Josef Kalous v roce 1924. Autorství žáka Jana Kotěry dokládá razítko a podpis na plánu průčelí a postranního štítu [70, 71, 72, 73, 74]. Postrádáme však jakoukoliv technickou dokumentaci či korespondenci.¹¹⁰

Činžovní dům projektoval architekt jako čtyřpodlažní budovu na obdélném půdorysu, přičemž patro čtvrté je půdní prostor. V předním průčelí před celý objekt vystupuje válcové těleso, které zvýrazňuje prostor schodiště se třemi křížovými okny v každém patře. Proluky vzniklé mezi předstupujícími hmotami z objektu využil Kalous jako lodžiové balkony. Zadní průčelí už řešil v jednoduší formě. Nad vstupem, umístěným ve střední části umístil, opět lodžiové balkony, ty mají novější prosklení. Minimálního plastického členění Josef Kalous využil v podokenních římsách táhnoucích se přes celou šířku budovy a opticky oddělujících jednotlivá patra. V zadním průčelí jsou římsy přerušeny jednoduchým vertikálním zvýrazněním dveří a balkónů. Proti návrhům ze spisovny stavebního úřadu v Karviné, kde jsou zakreslena zdvojená okna, je využito v celém objektu oken ztrojených.

¹⁰⁹SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 840, karton 717, Stavba obecní a měšťanské školy (Jiráskova) ve Fryštátě.

¹¹⁰Obytné domy, č. p. 76 – Změny a úpravy, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Pokud u školy Aloise Jiráska pozorujeme inspiraci a odkazy na vývoj moderní architektury dvacátého století, zde se projevuje již v plných intencích. Slohová čistota celého objektu se zdá být o to sofistikovanější v kontextu místa vzniku, jelikož zmíněná škola se realizovala o několik set metrů dál a jen o dva roky dříve. Vzhledem k čisté puristické formě a absenci jakýchkoliv zdobných prvků muselo jít ve své době ve Fryštátě o velmi kuriózní projekt. Zdá se být předstupněm objektu bytovek u plynárny na Michelské ulici v Praze, kterou vyprojektoval Josef Kalous o dva roky později. Celý objekt prošel rekonstrukcí, podle dostupných fotografií z roku 1990 od Rudolfa Hrubého víme, že objekt byl značně poničen.¹¹¹

9.4 Budova pro okresní úřady, Fryštát, č. p. 678

Stavba umístěná v podstatě naproti činžovního domu od Josefa Kalouse vznikala v letech 1928–1929. Dnešní budovu magistrátu navrhl architekt Čeněk Brada [75, 76, 77]. Projekt pak zrealizovali Vilém Daniel, Hugo Königsberger a Karel Zuber.¹¹² Půdorys budovy byl dán křížovatkou, na jejímž okraji projekt vznikál, a sestává ze dvou ramen ve tvaru písmene V. Hlavní vstup architekt umístil do prostoru zaobleného nároží, jenž je zdůrazněn dvěma hladkými sloupy. V druhém a třetím patře ho opatřil lodžiovými balkóny s železným zábradlím.¹¹³

¹¹¹ Rudolf Hrubý, *Historické jádro města*, Karviná, (nepublikovaný strojopis, přístupný v badatelně Státního okresního archivu v Karvině), 1990, s. 243.

¹¹² Budova magistrátu, karton 152, uložen ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

¹¹³ SOkA Karviná, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 350, karton 131, Plány na stavbu budovy pro okresní úřady.

Na rozdíl od původního návrhu se odstoupilo od využití sdružených oken na obou koncích budovy. Jinak hladká fasáda s jednoduše profilovanými parapetními římsami se v polovině každého ramene rozčlenila pilastry. Z hlavního vstupu s dvoukřídlými dveřmi se dostaneme k dominantě celého interiéru a to monumentálnímu schodišti, které vede až do čtvrtého podlaží sloužícího jako půdní prostor. V období socialismu sloužila budova jako sídlo OV KSČ a dnes je sídlem Magistrátu města Karviné.¹¹⁴

9.5 Sanatorium, Karviná-Darkov, č. p. 168

Autorem projektu stylově vycházejícího z funkcionalismu byl Josef Fňouk. Architekt z Hradce Králové navrhl v roce 1931 budovu sanatoria [78, 79]. Karvinský stavitel Hugo Königsberger a Ludvík Juroš z Frýdku-Místku odevzdali zrealizovanou budovu o rok později. Kolaudace proběhla 30. listopadu 1932 a povolení k provozu udělil Zemský úřad v Brně 7. března 1933.¹¹⁵

Stavbu členitého půdorysu řešil Josef Fňouk jako kompozici dvou podlouhlých třípatrových hmot, ke které se připojují o jedno poschodí nižší celky. V suterénu se nacházely lázně a zařízení pro moderní léčbu. Součástí byl také operační a uzavřený hospodářský trakt, které spojovaly zvláštní vchody. Reprezentační sál tvořila hlavní hala, jídelna a knihovna s čítárnou. Jednotlivé pokoje byly ve všech poschodích. U sanatoria hovoříme o nejčistším projevu funkcionalismu v Karviné. Nautická estetika, hlásící se k

¹¹⁴ SOkA Karviná, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 351, karton 131, Stavba okresního úřadu ve Fryštátě s přípoj. plány.

¹¹⁵ ZA v Opavě, Krajský soud v (Moravské) Ostravě, inv. č. 2675, karton 115.

atmosféře parníků a zaoceánských lodí, se odrazila ve vyprojektování prostorných teras s kovovým zábradlím a komíny. Josef Fňouk zde nevyužil pro funkcionalismus typická pásová okna, jako například u svého hradeckého projektu Novákovy garáže, a to nejspíš z praktického důvodu; musel zde totiž počítat s jednotlivými oddělenými pokoji. Ovšem v místě reprezentačního sálu pásová okna použít mohl.

Primář karvinské nemocnice dr. Josef Beier se rozhodl kvůli zvyšující se oblibě lázeňství a potřebě jeho modernizace, zřídit soukromé sanatorium. Nevýhodou ovšem bylo, že sanatorium nemělo vlastní pramen a jódová voda se musela kupovat u majitele darkovských lázní.¹¹⁶ Realizace hlavní budovy vyšla na celkem sedm miliónů korun, finančně se na její stavbě podílel také rod Larisch-Mönnich. Výnos z lázeňství nakonec nebyl tak vysoký jak dr. Beier doufal a pro zadlužení se rozhodl výstavbě objektu, se rozhodl v roce 1937 prodat stavbu hraběti Larisch-Mönnichovi. V roce 1943 se sanatorium změnilo na vojenský lazaret. Po tom, co byly lázně zestátněny, se v padesátých letech provedla rekonstrukce řady budov a co do vzhledu sanatoriu uškodila. Odstraněna byla totiž prostorná velká terasa, z potřeby dalších pokojů [80, 81, 82].¹¹⁷

¹¹⁶ Veronika Matroszová, Místo uhlí navrtal solanku, *Právo*, 2004, č. 219, 18. 9., s. 21.

¹¹⁷ Primářská prevence, karton 281, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

10. Poválečná a dvouletková výstavba

První kroky, jak napravit škody napáchané válkou, a především poddolováním, chtěla vyřešit Rada Zemského výboru za pomoci vypsání soutěže na vzorové typy usedlostí. Pro tento postup se výbor rozhodl kvůli nepřiliš uspokojivému směru, kterým se ubírala individuální soukromá výstavba. Znovuvybudování domů a rolnických usedlostí mělo zachovat přírodní a estetický charakter krajiny. K tomu mělo pomoci zaopatření občanů v podobě kvalitních stavebních plánů.¹¹⁸ Zemský výbor chtěl ovlivnit vzhled staveb a poválečných měst, také se ohradil proti budování levných provizorií.¹¹⁹ Obec Ráj naproti tomu řešila nedostatek bytů po válce dřevěnými nouzovými domy, které později odprodávala Orlové.¹²⁰

Největší a hlavní událostí se stal zrod samotného města Karviná v podobě, jak ji známe dnes. Dlouhá léta před válkou se o takovém kroku přemýšlelo. První informace ohledně sloučení Karviné s přilehlými obcemi se objevují již v roce 1927 v *Moravskoslezském deníku*,¹²¹ ale poté se od projektu na skoro deset let upustilo. Důsledky poddolování na obytných budovách přiměly roku 1936 nově zvolené zastupitelstvo a historicky prvně zvoleného českého starostu k jednání o Velké Karviné a zařadily tak myšlenku do svého šestiletého plánu. Tehdy ovšem město navrhovalo přesunout hornické kolonie pod hory do Těrlicka a okolí, především kvůli lepšímu ovzduší a kvalitnějším podmínkám pro život. Pak ovšem přišla válka a plánování velkého přesunu se

¹¹⁸ SOkA Karviná, Místní národní výbor Staré Město, inv. č. 99, karton 17, Oběžníky, směrnice a pokyny referátu XI – stavební, (1945–1947).

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ SOkA Karviná, fond Městský národní výbor Ráj, *Kronika místní obce Ráj*, s. 50.

¹²¹ Viz Kuba (pozn. 40), s. 75.

zastavilo.¹²² Německá okupační správa roku 1944 vytvořila nový územní celek s názvem Karwin-Freistadt, který se ovšem po válce zrušil.¹²³

První oficiální porada Národního výboru se konala těsně po válce, 1. srpna 1945. Na území obce Karviné se od 9. října zakázala veškerá výstavba a začalo se projektovat přemístění centra na nepoddolované území Fryštátu. V jedno město se měly spojit obce Fryštát, Karviná, Ráj, Darkov, Staré Město a Marklovice. Celkem 37 tisíc lidí ze sousedních obcí se mělo stát obyvateli jednoho města. Do budoucna se počítalo, že celkový počet obyvatel bude sto až sto padesát tisíc. Projektanti byli postaveni před velmi náročný urbanistický úkol, vyřešit tvůrčím způsobem zachování historického jádra Fryštátu a zároveň neporušit území darkovských lázní s jodovými prameny. Předem rada také určila tři základní sektory obytných oblastí, a sice oblast hornické kolonie, oblast lázeňskou a oblast třetí mezi silnicí Petrovickou a Fryštát-Kunčickou. [vyznačit na mapě] Na zřeteli mělo město veřejný zájem, kupříkladu hornická kolonie se měla kultivovat za pomoci sportovní zóny a vybudování veřejných budov, což mělo vést oblast k její úplné soběstačnosti. V plánech nechybí ani detailní zpracování zeleně, kde se píše: „*Vázané a vzájemně souvislé veřejné zeleně mají skutečný význam zdravotní pro obyvatelstvo, pro jeho pohyb a odpočinek.*“¹²⁴

Velká část již existujících domů nepředstavovala podmínky pro důstojné bydlení, město tedy vyžadovalo stavbu velkých obytných bloků. Jedním z hlavních požadavků se stala krátká docházková dostupnost bloků od

¹²² SOkA Karviná, Městský národní výbor Karvinná, inv. č. 125, karton 69, Komise pro sloučení Fryštátu, Karviné atd., (1945–1948).

¹²³ Viz Kuba (pozn. 40), s. 76.

¹²⁴ SOkA Karviná, Městský národní výbor Karvinná, inv. č. 125, karton 69, Komise pro sloučení Fryštátu, Karviné atd., (1945–1948).

průmyslových podniků. Vybrané obce všechny podmínky splňovaly a navíc jejich katastry ležely na rovině, tudíž tvořily ideální předpoklad pro stavbu nového města.¹²⁵ Sídlištní výstavba se měla vnést jako nový urbanistický prvek do organismu města, zejména pro desetitisíce nově příchozích pracujících.¹²⁶

Před vypsáním veřejné soutěže na pojmenování nového města v roce 1948, kdy komunisté chtěli dát najevo zájem o hlas lidu, probíhala roku 1946 jednání za přítomnosti filologů, spisovatelů a odborníků. K novému pojmenování se vyjádřil dopisem také Petr Bezruč, o němž nás informuje deník *Nové slovo* následujícími řádky: „*Jako staromilec je pro zachování původního historického názvu, tedy ať nové historické město se jmenuje Karviná, ovšem s jedním n. Musel-li by být nový název, tedy takový, který by vyjadřoval povahu kraje, jeho hospodářské poslání a řeč lidu, a v tom případě navrhuje Švarná Olza a Šumná Olza.*“¹²⁷ Komise pro sloučení obcí měla jasné požadavky na nový název, měl být krátký, výstižný, ryze český bez složenin a pokud možno bez ř, aby měl jednoduché mezinárodní vyznění. Správa jodových lázní a sanatoria žádala při sloučení o ponechání jména Darkov, jelikož pod tímto názvem znaly lázně lidé minimálně z celé Evropy a taktéž odborná literatura uvádí léčivé prameny pouze pod uvedeným jménem.¹²⁸

Strana československé demokracie se nejspíš snažila zabránit úplné devastaci historického města a kladla v mnoha ohledech otázky i ve smyslu udržitelnosti. Jasně formulované připomínky ohledně odškodnění soukromníků a živnostníků byly samozřejmě vůči zástupcům komunistické

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Alexandra Rebrová, Socialistická výstavba Karviné, *Těšínsko*, 1985, č. 1, s. 3.

¹²⁷ Nové hornické město na Olze ponese jméno Karviná, *Nové slovo*, 1946, č. 53, 3. 3., s. 2.

¹²⁸ Viz komise pro sloučení (pozn. 124).

strany nežádoucí.¹²⁹ V deníku *Československá demokracie* vyšel článek s titulkem „*Velká Karvinná – těžkým problémem*“, kde se připomínají následky, které se mohou za 80 let záporně projevit nejen na vzhledu, nýbrž mít i konkrétní dopad na fungování města. V článku se také komunistické straně vyčítá, že si nezajistila nestranné odborníky, přičemž politické a osobní zájmy se nesmí nadřazovat těm hospodářským a finančním.¹³⁰ Proti článku se poté ohradil architekt Václav Kadlec. Vzkázal sociální demokracii, že jen brání vzniku nového moderního města, a dále napsal: „*Každý havíř našeho kraje ví, že budoucnost patří východní části ostravsko-karvinského revíru.*“¹³¹ Ze zápisů schůzí a kronik vyplývá, že schůze bývaly bouřlivé, náchylné k prudkým výměnám názorů. I přesto, že západní svět se již pomalu přesouval od uhlí směrem k surovinám souvisejícím s technickou revolucí, zde se na úkor zaměstnanosti ničila celá města, krajina a ovzduší.

Další kroky vedly k ustanovení plnohodnotného centra pro východní část ostravsko-karvinského uhelného revíru, které by odpovídalo velikosti a počtu obyvatel Karviné. Vypracováním ideového náčrtku pověřilo město profesora z Vysoké školy technické v Brně, Adolfa Liebschera. Měl za sebou již přes 270 projektů a získal mnoho ocenění ve veřejných soutěžích z oboru výstavby měst, kupříkladu na regulaci Letné, ale také v soutěži na Žižkův pomník s regulačním plánem přilehlé části.¹³² Konkrétně pro Karvinou se v letech 1946–1947 rozhodl pracovat s koncepcí radiálně okružní zástavby, kdy měl Fryštát plnit úlohu historického jádra a zároveň přirozeného centra,

¹²⁹ Viz kronika Fryštát (pozn. 12), s. 317–318.

¹³⁰ *Velká Karvinná – těžkým problémem*, *Československá demokracie* III, 1947, 4. 8., s. 2.

¹³¹ Viz komise pro sloučení (pozn. 124).

¹³² SOkA Karviná, fond Městský národní výbor Karvinná, inv. č. 124, karta 69, Curriculum vitae Ing. arch. Dra. Adolfa Liebschera.

jehož dominantou bylo náměstí se zámek a starou radnicí s gotickou věží. Regulační plán, který Liebscher zpracoval na úrovni urbanistické a architektonické studie, ale počítal pouze s padesáti tisíci obyvateli.¹³³ V následujících dekádách projektanti radiálně okružní systém dál rozvíjeli.

Mezitím v roce 1946 vznikaly plány pro sídliště Stalingrad z rukou architekta Evžena Friedla. Šlo o vůbec první sídliště na Ostravsku. Výstavba byla zahájena v srpnu roku 1946 na katastru Fryštátu, dnes část Nové Město, kde se do té doby nacházela pouze pole.¹³⁴ Satelitní město se rozkládalo severně od historického jádra Fryštátu. Z hlavní ulice, odpovídající dnešní ulici Komenského, vytyčili projektanti přímou ulici, která se později stala hlavní kompoziční osou Stalingradu. Zastavovací schéma z této doby ještě vycházelo z tradice funkcionalismu, ovlivněné jen zčásti sovětskými vzory, což dalo vzniknout méně kompaktní zástavbě ve srovnání například s Porubou nebo Havířovem. Teprve ve druhé části výstavby v padesátých letech se zdůraznila příčná západovýchodní osa již plně v intencích socialistického realismu.¹³⁵ Výstavbu sídliště v rámci dvouletky provázely značné finanční potíže. Město se koncem roku 1946 obrátilo na vládu, aby výstavbu zařadila do skupiny vzorných sídlišť, které přednostně financovala ze státního rozpočtu. Odvolávali se na Klementa Gottwalda, jelikož při slavnostním zahajovacím výkopu Stalingradu tuto výhodu Karvině přislíbil.¹³⁶

¹³³ Libuše Krupková – Miroslav Kufa, *Historie územního plánování statutárního města Karviné*, Karviná, 2008, s. 5.

¹³⁴ Viz kronika Fryštát (pozn. 12), s. 441.

¹³⁵ Viz Kuča (pozn. 26), s. 829.

¹³⁶ Magda Plačková – Vilém Plaček, Město Karviná v letech 1945–1948, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 234.

Na počátku roku 1948 mělo nové sídliště 824 bytových jednotek z plánovaných 5200. Spory o sloučení obcí stále trvaly. Do opozice se z finančních důvodů postavili zástupci obcí Marklovice, Ráj a Nové Město. V tom čase už se mělo ve Stalingradu přikročit k stavbě veřejných zařízení, tudíž neúčast Nového Města nepřipadala v úvahu. Následuje únor roku 1948 a již v březnu se na schůzi proneslo, že „*sloučení bude provedeno buď dobrovolně, nebo, budou-li námitky, nuceně ve veřejném zájmu*“. Rada moravskoslezského Zemského národního výboru dne 20. srpna schválila sloučení uvedených obcí, s výjimkou Marklovic.¹³⁷ Následující den dokonce rada schválila název Horní město Gottwaldov, avšak příznivě ho nepřijal Ústřední výbor KSČ, ani ministr vnitra.¹³⁸ Následovala veřejná soutěž o nové jméno města, kde dorazilo celkem 370 návrhů, ale místní správní komise se nakonec dohodla na původním návrhu Petra Bezruče z roku 1946 – Karviná. Vznikly tak městské čtvrti Karviná 1 – Město (Fryštát), Karviná 2 – Doly, Karviná 3 – Darkov, Karviná 4 – Ráj a Karviná 5 – Staré Město [83].

Rok 1948 znamenal počátek opravdového rozvoje města. Hlavní postavou generálního projektu výstavby ostravských sídlišť v následující pětiletce a dalších letech se stal Vladimír Meduna.¹³⁹ Ještě než započal s návrhy sídlišť v rámci socialistického realismu, postavil dvouletkové obytné domy na již zmíněné ulici Komenského [69, 84, 85]. Od typické zástavby čtyřpodlažních objektů dvouletkového typu se svým vzhledem odlišuje třípodlažní dům č. p. 989, 986. Funkcionalistické prvky se v jeho případě projevují výrazněji, ať už sdruženými lodžiemi či vystupujícími schodištními

¹³⁷ Ibidem s. 232–234.

¹³⁸ Viz Kuba (pozn. 40), s. 79.

¹³⁹ Viz Krupková (pozn. 133), s. 5.

šachtami, které architekt nechal zvýraznit za pomoci prosklených čočkových pasů. Meduna se v následujících letech odmítal vzdát sebemenší odchylky od socialistického realismu. Jeho počínání nám může přiblížit rozhovor s kolegou Bronislawem Firlou z *Lidových novin* z roku 2014. Popisuje, jak on sám chtěl prosadit vzdušnější rozmístění domů ve stylu Le Corbusiera. To však Meduna nazýval rozsypanými sirkami a zdůrazňoval povinnost následovat časopis *Stavitel*. Firla dále popisuje situaci v Karvině takto: „*Všechny bloky uzavřené bez ohledu na světové strany. Ze Sovětského svazu tupě převzatý nefunkční urbanistický ornament.*“¹⁴⁰ Městu stále chyběla jasná koncepce, ale i přesto byly tyto dvouletkové domy krok kupředu oproti stávajícím hornickým koloniím.

11. Budování v době socialistického realismu

Prvenství sídliště Stalingrad na Ostravsku neslo svá rizika. Na veškeré nedostatky se přicházelo až při samotné výstavbě a pozdější projekty se obdobným chybám již mohly vyhnout. Karviná se potýkala s nedostatkem pracovních sil. Velká migrace z celého státu i ze sousedních zemí se týkala především zaplnění pozic v báňském a hutním průmyslu. Rozsáhlá socialistická industrializace v padesátých letech si vynucovala adekvátní rozvoj dopravy, služeb a terciární sféry vůbec. Řešení bytového fondu se stalo jedním z nejsložitějších a velkolepých úkolů na Ostravsku. V letech 1949 až 1952 se mohutnou výstavbou zajišťovaly byty zejména pro nově příchozí

¹⁴⁰ David Macháček, Sorela lahůdkám nepřála. Přesto stvořila Labužníka, *Lidové noviny* XXVII, 2014, č. 30, 17. 5.

pracovní síly a už méně se myslelo na místní obyvatelstvo. Hlavními investory se staly podniky OKD a VŽKG.¹⁴¹ Zaměstnanci ve stavebnictví se měli postupně přesunout na výstavbu nových socialistických měst Havířova a nebo Poruby.¹⁴²

Přistoupilo se k provizornímu řešení, výstavbě takzvaných finských domků. První stavebnicové domky dodala humanitární organizace UNRRA po válce. Sovětský svaz sice nesouhlasil s dodávkami tohoto typu, domky se však stavěly i v padesátých letech. I přesto, že se jim i dodnes přezdívá finské domky; lidově „fiňoky“ pocházejí ze Švédska. Informuje nás o nich už v roce 1933 časopis *Stavba*, tehdy se nacházely například v zahradních městech po obvodu Stockholmu. Dřevěné dvojpokojové domky měly nahradit malé byty o jednom pokoji s kuchyní. Úzkou dispozici měla kompenzovat možnost variability stěn, tedy aby byly všechny mezistěny snadno přemístitelné, kromě stěn u vstupu, kuchyně a koupelny.¹⁴³ Jejich výhoda spočívala v rychlosti výstavby, na připravených základech se mohly smontovat za několik dnů.

Díky bohaté zkušenosti s hornickými koloniemi se v Karvině přistoupilo spíše ke stavbě domků přízemních [86]. V mnoha ohledech finské domky připomínaly staré kolonie. Pověštinou šlo o dvojdomky se dvorky, zahradou a hospodářskými budovami.¹⁴⁴ Vše probíhalo na základě usnesení vlády pro zvýšení těžby uhlí. Do poloviny roku 1952 se mělo postavit v celém kraji na tisíc domů finských a tisíc rodinných. Ze strany plánovací komise se ozývaly námitky proti absenci sklepů nebo nebezpečí snadného vykradení;

¹⁴¹ Ostravsko-karvinské doly; Vítkovické železářny Klementa Gottwalda.

¹⁴² Vilém Plaček, K bytové a sídlištní výstavbě na Ostravsku v letech 1949 až 1960, *Vlastivědné listy*, 1987, č. 2, s. 10.

¹⁴³ Bytová krise, poznámky ke konstrukci staveb ve Švédsku, *Stavba* XI, 1933, s. 110.

¹⁴⁴ Viz Kuba (pozn. 40), s. 80–81.

komise navrhovala domy zděné.¹⁴⁵ Konkrétně pro Karvinou však výhoda finských domků spočívala i v malé váze, a v tom případě možnosti stavět i v poddolovaných pásmech, na místech, kde se v předešlých letech stavět zakazovalo. Životnost takových domů se tenkrát odhadovala na dvacet až třicet let, měly sloužit pouze jako provizorium, než budou hotová všechna sídliště. Osady s finskými domky měly veškerou vybavenost, od dětských hřišť, obchodů až po kulturní domy. Kritika v šedesátých letech jim vyčítala zabírání velkých ploch a jejich poměrně vysokou pořizovací cenu. Část osad finských domků stojí dodnes a dál slouží svému účelu. I přesto, že se z počátku počítalo s jejich maximální životností třiceti let, se v některých případech nacházejí v lepším stavu než novější domy na sídlištích.

Na hlavním směrném plánu Karviné se pracovalo s přestávkami od roku 1952. Jeho prvním autorem byl Rudolf Spáčil ze Stavoprojektu Brno [83]. V roce 1953 se však veškeré práce pozastavily pro značné pochybnosti o vhodnosti další výstavby na území Karviné. Musela se ujasnit celková koncepce a přihlédnout k potřebě ubytování pro zaměstnance dolů.¹⁴⁶ Následně v letech 1954 a 1955 se stal zodpovědným projektantem Vladimír Meduna. Z několika variant se tehdy schválila koncepce odpovídající velkou měrou prvním plánům z roku 1952 [87, 88, 89, 90]. K projektu se vrátil Spáčil a dokončil směrný plán v roce 1956. O tři roky později byl schválen radou Krajského národního výboru v Ostravě.¹⁴⁷ Za organický celek se společným stavebním vývojem se určila území Karviná-Město, Darkov a Ráj. Naproti

¹⁴⁵ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 320, karton 251, Směrný územní plán okresu (1951–1955).

¹⁴⁶ Vilém Prokop, K problematice obytné výstavby na území okresu Karviná, *Těšínsko XXVII*, 1984, č. 1, s. 10.

¹⁴⁷ Viz Krupková (pozn. 133).

tomu území Starého Města a Karviné Dolů se z celku vyloučila. Vypracován byl podle směrnic uveřejněných v publikaci *Sovětská architektura* vydaná roku 1954.¹⁴⁸ Znamenalo to dostavbu sídliště Stalingrad I, výstavbu sídliště Stalingrad II a sídliště Ráj.

11.1 Sídlíště Stalingrad I

Důvodů, proč karvinská výstavba pokračovala v porovnání s ostatními krajskými městy pomaleji, bylo několik. Ještě v roce 1952 se neprovedl řádný geologický průzkum, tudíž se nevědělo, která městská pásma budou čelit poddolování. Chyběli kvalitní odborníci v oddělení územního plánování, jelikož stabilizace pracovních sil souvisela s přidělováním moderních bytů. Lidé se také odmítali vystěhovat z domů, u kterých měla proběhnout demolice a na jejich místě by pokračovala stavba sídliště.

Na schůzích se proto apelovalo na potřebu vysvětlit obyvatelům, že se staví socialistické město a že do něj malé domky nepatří. Tato přesvědčovací kampaň ukládala při každé příležitosti hovoru s místními zdůrazňovat důležitost vyvlastnění pozemků v rámci výstavby nového, systematického, socialistického města. Občané měli mít důvěru ve vzrůstající tempo výstavby bytových a kulturních zřízení, správa města pak měla řešit přechodnou tíseň spravedlivým rozdělováním obytných místností. Podle všeho ale místní výbory kryly černé stavby, občas k nim dokonce stavebníky vybízely, a z okresu proto přicházela napomenutí.¹⁴⁹ Proč se to tak dělo, nám může

¹⁴⁸ Rudolf Spáčil, *Směrný plán města Karviné I*, 1956, s. 12. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

¹⁴⁹ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 320, karton 251, Směrný územní plán okresu (1951–1955).

přiblížit popis bytových podmínek, který otiskly místní noviny *Vodič*, vydávané Revolučním odborovým hnutím. V článku „Naše bytové problémy“ se píše: „*Celé stovky pracujících bydlí ve svízelných poměrech, nezdravých, mokrých, tmavých a málo vzdušných bytech, dvě i více rodin pohromadě, s nábytkem naskladněným na sobě*“.¹⁵⁰ Nemůžeme se tudíž divit, že pracovníci, kteří si tehdy díky hornictví přišli na dobré peníze, odmítali bydlet ve zmíněných podmínkách a stavěli si vlastní bydlení.

V roce 1952 bydlelo na sídlišti Stalingrad již okolo pěti tisíců obyvatel, bez jediného obchodu, jeslí či mateřských školek [91, 92]. Obdobnou situaci zažívalo stejnojmenné sídliště v Ostravě Porubě, ale to již brzy předešlo sídlišti karvinské.¹⁵¹ Příčinou absence terénních úprav se stalo, jak popisuje mnohokrát místní tisk, „*pověstné stalingradské bláto*“.¹⁵² Zlepšení mělo nastat roku 1953 zřízením funkce hlavního investora na ministerstvu vnitra. Oddělení pro výstavbu měst a obcí začalo zajišťovat komplexní výstavbu v kraji.

Ze 70 procent vybudované sídliště se dále stavělo podle nového směrného plánu od Rudolfa Spáčila. Do tohoto roku se záměrně použilo co nejméně výtvarných prostředků, aby hotové sídliště nepůsobilo roztráštěným dojem. Sokly a římsy se ponechaly s přirozeným povrchem a doplňovaly je barevné podkresy v okenních lizénách. Vše se vystupňovalo na hlavní třídě za pomoci zdobenějších atik [93, 94, 95]. Z celkem 3401 nových bytů měly tvořit největší část byty dvoupokojové, následně jednopokojové a nejméně mělo být

¹⁵⁰ František Křístek, Naše bytové problémy, *Vodič* IV, 1953, č. 3, 31. 3., s. 2.

¹⁵¹ Vlastimil Sedláček, Úkoly lidové správy při bytové výstavbě, *Ostravský kraj* IV, 1952, č. 23, 10. 12., s. 6.

¹⁵² Alexandr Ševčík, K X. výročí osvobození Československa upravíme i sídliště Stalingrad, *Karvinské noviny* IV, 1955, č. 5, 26. 2., s. 3.

bytů třípokojových. U cihlových bytových domů architekti použili typů T 13, Sř, 14 SŘ, T 13 SR a T 12 Spř. Větší vybavenost se plánovala v navazujícím sídlišti Stalingrad II. Vesměs čtyřpodlažní zástavba se zdála Spáčilovi jednotvárná, a uvažoval nad vytvořením dominanty.¹⁵³

Na schůzích ohledně výstavby si vedení města opakovaně stěžovalo, na časté změny v plánech. Architekt Meduna se k tomu vyjadřoval tak, že je to podmíněno přechodem z kapitalismu do socialismu a že projektový úkol bude vypracován za pomoci sovětských expertů, než se přejde k přechodu ze socialismu ke komunismu.¹⁵⁴ Již v roce 1951 v článku *Nová Ostrava* píše o dokonalém řešení sovětských měst jak po stránce hospodářské, tak v řešení provozních problémů městského organismu, který vytváří krásné a šťastné prostředí pro sovětského občana.¹⁵⁵ Meduna chtěl Karvinsku dokázat, že tvrzení o nemožnosti výstavby není pravdivé. Není však prý v jeho kompetenci shánět vhodné odborníky, o takové záležitosti se má postarat krajský národní výbor. Následně se přistoupilo k stavbě dvanácti dvoupokojových bytových jednotek T 13/53, určených výhradně pro ubytování zaměstnanců Okresního stavebního podniku v Karviné. Doufalo se, že zlepšení bytových podmínek zaměstnanců se projeví na jejich výkonu.¹⁵⁶ Za studii Karvinska byl následně Meduna oceněn jako nejlepší pracovník Stavoprojektu Ostrava.¹⁵⁷

¹⁵³ Technická zpráva k úvodnímu projektu Stalingradu, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

¹⁵⁴ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 320, karton 251, Směrný územní plán okresu (1951–1955).

¹⁵⁵ Vladimír Meduna, Nová Ostrava, *Architektura ČSSR* X, 1951, č. 7–9, s. 262.

¹⁵⁶ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 320, karton 251, Směrný územní plán okresu (1951–1955).

¹⁵⁷ Nejlepší pracovníci architektonické složky, *Stavoprojekt* III, 1954, č. 14, 21. 4., s. 1.

Střed a hlavní bod Stalingradu I. tvoří Náměstí budovatelů, navržené brněnským architektem Arnoštem Krejzou [96, 97, 98].¹⁵⁸ Podélné symetrické náměstí se otevírá směrem k dominantě celého souboru; sedmipatrovému učňovskému domu od Otakara Nového [101]. Celý prostor, který Krejza navrhl pouze pro pěší, lemují bloky obytných třípatrových domů. Fasádu přízemí, které se zřídilo pro občanskou vybavenost, zdobí dlouhá řada oblouků, celistvého charakteru nabývá za pomoci vertikálních plastických a malířských prvků. Střed bloků zdůrazňují průchody na každé straně, nad kterými usadili sochaři Jiří Marek a František Šenk tři figurální sochy ke zdůraznění středového bodu náměstí [99]. Další dvě figury usadili autoři na nárožích náměstí před učňovským domem [100]. Umělecké zpracování dále pokračuje na fasádách v podobě sgrafitové výzdoby, která odráží socialistické ideové prvky a zdůrazňuje vybrané části bloků. Sgrafit bylo použito i jako domovních znamení. Je to první a poslední projev socialistického realismu v Karviné. Mnohem více se v okolí uplatnil v Havířově či Porubě. Učňovský dům zde tvoří jistý kontrastující prvek svým doznívajícím funkcionalismem. Po dlouhá léta se náměstí považovalo za hlavní část Karviné, za důstojný prostor pro setkávání místních občanů. I přesto, že v roce 2011 proběhla celkem zdařila revitalizace prostoru, jde o odloučenou lokalitu. S koncem socialismu se těžiště města přesunulo na Fryštátské náměstí s renesanční radnicí.

Náměstí karvinského Stalingradu má jistou podobnost s prostorem před kulturním domem od Jiřího Krohy na stejnojmenném sídlišti v Ostravě-

¹⁵⁸ Náměstí budovatelů, plán, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Bělském Lese. Se stavbou karvinského Stalingradu se však začalo mnohem dříve, ale jako první se dočkalo dokončení sídliště ostravské. Důvodem zpoždění jsou samozřejmě komplikace související s výstavbou v Karviné. Můžeme se také domnívat, že větší část pracovníků se soustředila do Ostravy, aby přinejmenším jedno vzorové sídliště v regionu bylo v případě prezentace pro návštěvy ze zahraničí hotové. Také pro ostatní města v republice se musel předložit jasný vzor. Návštěva architektů ze Sovětského svazu v roce 1955 upozorňovala na pomalou výstavbu a doporučovala přejít k panelové výstavbě, která již probíhala v Praze.¹⁵⁹

Roku 1955 ještě sídliště nebylo zdaleka hotové, ale velká část obyvatel již bydlela. Zdroj stížností občanů pramenil z nekvalitně provedených vnitřních prací. Stěžovali si, že stavbařům nejde o to, jak, ale kolik odevzdají bytových jednotek. Kvantita začala převažovat nad kvalitou.¹⁶⁰ V anketě, kterou uspořádala redakce ostravského *Stavoprojektu*, se ženy dožadovaly generálního projektanta, protože „*samy prý nemají k umývání oken ve spížkách a na chodbách akrobatický výcvik*“.¹⁶¹ Z praktické stránky tedy měla sídliště nedostatky. Urbanisticky dotvořil sídliště opavský architekt František Koudelka vytvořením monumentální městské třídy Rozvoje; dnes Osvobození [102, 103].

¹⁵⁹ Vladimír Meduna, Využití pro Ostravsko zkušeností výstavby Stalingradu, *Stavoprojekt IV*, 1955, č. 44, 26. 11., s. 1.

¹⁶⁰ Blanka Kmetřková, Vyroستlo nám nové sídliště, *Karvinské noviny IV*, 1955, č. 15, 8. 5., s. 2.

¹⁶¹ Z týdne, *Stavoprojekt IV*, 1955, č. 15, 21. 4., s. 1.

11.2 Sídliště Stalingrad II

Na základě směrného plánu z roku 1956 od Rudolfa Spáčila se začalo projektovat vyplnění prostoru mezi historickým jádrem Fryštátu a sídlištěm Stalingrad I [104, 105, 106]. V té době se na části území vyskytovaly rodinné domky a dělnická kolonie místních železáren. Stavby staré přibližně padesát let byly značně zchátralé, tudíž jejich demolici nic nebránilo. Výstavba se rozdělila do tří stavebních etap, v první se počítalo s výstavbou 780 bytových jednotek, v druhé etapě 1590 bytových jednotek, třetí měla přecházet demolice starších budov na okrajích. Toto druhé sídliště v Karvině se lišilo od prvního použitým typem T 16, vyloučila se stavba svobodáren. Území Stalingradu II mělo doplnit předchozí sídliště vyšší vybaveností či stavbou kulturního domu. Hlavní třídou se docílilo jak vzájemného propojení sídlišť, tak i Fryštátu v jeden přirozený městský celek.¹⁶² Mimo kulturní dům postrádalo nové město také sportovní středisko. Situovalo se následně východně od Stalingradu I. Tvoří ho různá hřiště, stadion pro 10700 diváků a koupaliště.

Ve starších plánech, z kterých poté Spáčil vycházel, se mimo jiné počítalo s jednoduchými architektonickými prostředky v podobě výtvarného zpracování vstupů, okenních otvorů, střešních vikýřů či použití soklů. Náročnější pojednání pak mělo čekat prostor náměstí a hlavní třídy. Mezitím ovšem uběhl nějaký čas, a zvláště po vystoupení Nikity Chruščova roku 1954 proti „*zdobnictví a zbytečností*“ se výtvarné pojetí z plánů zcela vytratilo. Projektanti však na druhou stranu nesouhlasili s jednotvárným pojetím sídliště. Fasády na náměstí a hlavní třídě zvýraznili horizontálními pásy po celé délce

¹⁶² Podrobný plán Karviná Stalingrad II, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

budov, ty oddělují jednotlivá patra. Účelové balkony byly využity k vyšší rytmicizaci průčelí a k oživení jinak schematické sítě opakujících se okenních otvorů. K dalšímu zvýraznění hlavní třídy a nárožních domů na náměstí se využilo pětipatrových domů v jinak čtyřpatrové zástavbě sídliště [107, 108]. Vše bylo v souladu s typizačními a konstruktivními požadavky. Poměrně rozsáhlé obdélné náměstí tvoří park, do jehož centra při hlavní třídě usadili architekti kulturní dům. Důležitou součástí nového sídliště, se staly parky a zeleň, každá skupina budov – vnitrobloků má svůj vlastní zahradní prostor sloužící k rekreaci obyvatelstva. I přesto, že se projektanti snažili organicky propojit obě sídliště, na první pohled poznáme rozdíl. Starší sídliště tvoří větší skupina nahuštěných budov bez větších ploch zeleně. Naproti tomu Stalingrad II působí vzdušnějším dojmem, a to i díky výrazně nižšímu počtu komunikací a upřednostnění ulic určených pouze pro pěší.

Již před XI. sjezdem komunistické strany v roce 1959 měla bytová otázka na Ostravsku přední místo. Sjezd vytyčil jako hlavní úkol dovršit socialistickou výstavbu. Jen v roce 1958 registrujeme v kraji 64 tisíc žádostí o byt. Začaly se zpracovávat projekty pokusných staveb pro poddolovaná území, v krajském projektovém ústavu se vyvíjely stavební hmoty z místních zdrojů a surovin a zkoumala se jejich aplikace ve stavebně montážních podnicích. Panelárny se vybudovaly v Ostravě, Karviné nebo Kunčicích, každá z nich měla kapacitu okolo 1500 bytů ročně. Díky těmto změnám se délka výstavby bytů zkrátila ze 14 měsíců na 9 až 10 měsíců.¹⁶³

¹⁶³ Viz Plaček, Bytová výstavba (pozn. 144), s. 10–13.

V druhé pětiletce se mělo také počítat s rekonstrukcemi a úpravami fasád již postavených domů. Rudolf Spáčil vystoupil na zasedání ústředního výboru svazu architektů v roce 1959 s projevem „O problémech Ostravské výstavby.“ Vyzdvihoval kompoziční myšlenky stalingradských sídlišť a upozornil na potřebu udržovat a modernizovat. Rekonstruovat je potřeba také byty z kapitalistické éry, jelikož bytový fond podle Spáčila ještě dlouhou dobu bude sloužit svému účelu.¹⁶⁴

Postupně se tak začíná objevovat problém, který po sobě socialismus zanechal v uspořádání městských částí. Přestal pečovat o starší bytový fond a věnoval se nové výstavbě na okraji měst. Situace se ovšem změnila po roce 1989 a tok investic směřoval zpět do center. Už méně se ovšem dbalo na udržování sídlišť, což degraduje oblast nejen fyzicky, tak i z hlediska sociálního statusu. Tuto dualizaci městského prostoru popisuje Michal Růžička ve svém sociologickém příspěvku Urbanizace chudoby a etnicity v (post)socialistickém městě. Mimo jiné zmiňuje, že v letech 1951–1960 byla z východního bloku situace v Československu nejhorší.¹⁶⁵ Tento případ nastal v Karvině, kde bytový fond v centru začal chátrat a oblast Karviná-Doly se zdemolovala úplně.

V konečné fázi mělo mít sídliště Stalingrad II celkem 3306 bytových jednotek. Výstavba typu T 16 se v některých případech obytných bloků začala zaměňovat v bloky panelové, typu G-57. Na hlavní třídu mimo jiné navazují okrsky s vlastní vybaveností, školy, mateřské školy, jesle nebo obvodní

¹⁶⁴ Rudolf Spáčil, Klady a nedostatky Ostravské výstavby, *Československý architekt* V, 1959, č. 20–21, 22. 10., s. 3–4.

¹⁶⁵ Michal Růžička, Urbanizace chudoby a etnicity v (post)socialistickém městě, in: Barbora Vacková – Slavomíra Ferenčuhová – Lucie Galčanová et al., *Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*, Brno 2011, s. 137–157.

zdravotní středisko.¹⁶⁶ Nedostačující tempo státní a podnikové výstavby pomohlo k vzniku prvního bytového družstva v Karviné.¹⁶⁷ V *Karvinských novinách* se objevuje výzva pro zaměstnance závodů, aby se zúčastnili prací na výstavbě bytů, které se staví pro ně. Zapojit měli manželky a nejbližší okruh rodiny. Mohla také nastat situace, že jim následně byt nebude přidělen.¹⁶⁸ Lidé si poté stěžovali, že podnik Bytostav nedodává dokončené byty a že se byty kolaudovaly přesto, že nebyly provedeny všechny práce a že některé se nedodělaly vůbec. Často se také stávalo, že po nastěhování se ještě nějakou dobu netopilo a do domu táhlo skrz okna ve sklepech, která se nedala zavřít.¹⁶⁹

12.Doba uvolnění v karvinské výstavbě

Jednou z obcí, která dala vzniknout Karviné v roce 1948, byl právě Ráj, na jehož pozemku se začalo stavět stejnojmenné sídliště. Výhradním úkolem se koncem padesátých a počátkem let šedesátých stala výstavba sídliště Ráj. Původní polozemědělská obec byla závislá na svém těsném sousedovi Karviné-Městě (Stalingrad) a Karviné-Doly. Do dolů svážely zaměstnance autobusy, ale třeba ještě po válce se chodilo do práce pěšky dvě hodiny tam a dvě hodiny zase zpátky.¹⁷⁰ Charakteristickým prvkem a chloubou území byl

¹⁶⁶ František Koudelka, Projektujeme nové město v Karviné, *Stavoprojekt VI*, 1957, č. 34–35, 1. 6., s. 3.

¹⁶⁷ První bytové družstvo v Karviné, *Karvinské noviny VII*, 1959, č. 38, 30. 9., s. 1.

¹⁶⁸ Uskutečňujeme usnesení ÚV KSČ o bytové výstavbě, *Karvinské noviny VII*, 1959, č. 16–17, 28. 4., s. 2–3.

¹⁶⁹ S čím nejsou Stalingradští spokojeni, *Karvinské noviny IX*, 1960, č. 4, 4. 2., s. 2.

¹⁷⁰ Viz kronika Fryštát (pozn. 12), s. 494–497.

dnes již neexistující zámek Ráj s parkem. V roce 1951 přišla první větší stavební akce, výstavba nemocnice.

I přesto, že sídliště vznikalo přibližně ve stejné době jako druhý obvod Stalingradu, má značně jinou koncepci. Přímá spojitost mezi novým a starým sídlištěm nedovolovala projektantům experimentovat. Snažili se vytvořit co nejplynulejší přechod. Při stavbě Ráje měli volnější ruku a mohli s územím pracovat už v souladu s dobovými trendy v urbanistických koncepcích. Ráj nabýval na oblibě i na celostátním významu. Získává více pozornosti od odborné veřejnosti, kupříkladu v časopise *Architektura ČSSR* nebo *Československý architekt*. Před tímto sídlištěm nenajdeme mnoho případů, kdy se k výstavbě v Karviné odborníci nějak výrazněji vyjadřovali.

Rajonový plán, který byl vypracován v roce 1954, upřesnil bytovou výstavbu na Ostravsku do roku 1965. Na rozdíl od předchozích plánů vycházel výhledově z přesnějších znalostí rozvoje průmyslu a také kriticky posoudil dosavadní výsledky bytové výstavby v kraji. Výhledově se počítalo s nárůstem obyvatel v Karviné na sto tisíc.¹⁷¹

Směrný plán od Rudolfa Spáčila položil základy pro sídliště Ráj I a Ráj II [109]. Oba obvody se staly dalším segmentem v radiálně okružní kompozici města. Svou polohou navazuje nová obytná čtvrť na hlavní třídu obepínající historické jádro města. Hlavní třída, dnes ulice 17. listopadu, vznikla v roce 1962 zrušením železniční tratě, která oddělovala Fryštát od Ráje. Dvě radiální komunikace pak paprskovitě vybíhaly na sever Stalingradem, na východ Rájem. Později přibyla další radiála severovýchodní,

¹⁷¹ Viz Plaček, Bytová výstavba (pozn. 144), s. 10–12.

kteřá směřuje k oblasti Karviná-Hranice. Celé území nového sídlištního celku leží na darkovském uhelném piliři, který chránil výskyt léčivých pramenů proti poddolování. V archivních dokumentech se ale dočteme, že ve prospěch těžby se měla do budoucna tato ochrana odvolat. Také se počítalo s postupným přibližováním důlních jam k centru. Rudolf Spáčil ve svém návrhu využíval polouzavřené bloky a na osy důležitých komunikací, po vzoru klasicistních regulí socialistického realismu, chtěl symetricky situovat rozvinuté dominanty.¹⁷² V podstatě dále pokračovat ve stylu, kterým se projektovalo sídliště Stalingrad.

Celý projekt čekalo přepracování. Postupně se odstoupilo od přísné geometrizace, zavrhlly se veškeré římsy a lišty. Celá oblast Ráj je rozdělena hlavní komunikací, ulicí Borovského, na jižní Ráj I a severní Ráj II, který se později přejmenoval na Mizerov. U Ráje I probíhala první, druhá a třetí stavební etapa. U Ráje II potom etapa čtvrtá a pátá.

12.1 Sídlíšťe Ráj I

Tato část sídlišťe se dělí na tři samostatné okrsky, opatřené svou vlastní občanskou vybaveností. Projekt na první dva okrsky zpracovali mezi lety 1956 až 1958 architekti z pražského ateliéru A-7, Jiří Klen, Zdeněk Jakubec a Jiří Kubišta [110]. S výstavbou pro 12 290 obyvatel se započalo roku 1957. Postavit se mělo celkem 3138 bytových jednotek, dvě sedmadvaceti třídní školy, mateřské školky a jesle. Křižovatky komunikací se zpravidla projektovaly s vyšší vybaveností jako menší centra rozesetá po celé ploše a

¹⁷² Martin Strakoš, Karviná-Ráj, in: Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha et al., *Paneláci I*, Praha 2016, s. 164–171, cit. s. 165.

s poměrně volnější zástavbou. V kontrastu jsou pak hustěji zastavěné obytné okraje jednotlivých okrsků.¹⁷³

V omezené míře využívá bytová zástavba sériovou metodu, ovšem tak, aby sídliště nepůsobilo ani jednotvárným, ani chaotickým dojmem [111, 112]. Při celkovém počtu 46 objektů se využilo sedmi různých typových variant. Projektanti se zároveň snažili vyhnout stereotypní zástavbě, která bývá častým nebezpečím této metody. S ohledem na členitý terén architekti využili v maximální míře právě varianty. Usilovali o rozmanitost skladby jednotlivých prostorů, o výškové zónování, o volně stojící objekty občanské vybavenosti, a dotvářeli prostor existující i nově navrženou zelení. Samozřejmě u tehdy ještě nevrostlé zeleně se kompoziční účinek nedostavil hned a objevovaly se námitky o nedokončeném vzhledu sídliště.¹⁷⁴

Oblast tvoří v největší míře čtyřpatrová zástavba. Pětipodlažní objekty se využily na ohraničení městských komunikací, solitérní objekty při hlavní třídě tvoří osmipodlažní a devítipodlažní panelové objekty. Stavby určují polohu sídliště z dálkových pohledů a dominují karvinskému horizontu [113, 114]. Velmi pozitivní ohlas tehdy sklidily v místním tisku. Objevovaly se články s titulky „Stavba vzorné kvality“,¹⁷⁵ jiné příspěvky o nich hovořily takto: „*Druhá krasavice sídliště Ráj, devítipatrová budova 56. Stavbaři se zavazují, že výstavba bude ještě kvalitnější než na předchozím domě 55, protože využijí dobrých zkušeností z minulé výstavby.*“¹⁷⁶ Celkově můžeme z článků vycítit větší důvěru, kterou měli lidé vůči podniku Bytostav, ve

¹⁷³ Plány k projektování sídliště Ráj, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

¹⁷⁴ Jiří Klen, Projekt nové čtvrti Karviné, *Stavoprojekt VI*, 1957, č. 49–50, 24. 8., s. 2.

¹⁷⁵ Stavba vzorové kvality, *Karvinské noviny VI*, 1962, č. 2, 10. 1., s. 1.

¹⁷⁶ *Karvinské noviny VI*, 1962, č. 4, 24. 1., s. 1.

srovnání s předchozími projekty. Projektanti využili podél hlavního městského okruhu stavebních typů G-57, v jiných částech převážně T 16 a T 13. Většina budov, které navrhl Rudolf Spáčil zvýšili architekti o jedno podlaží a původní řadové domky na jižní straně sídliště byly nahrazeny objekty T 13. Velikostně mají byty průměrnou plochu 36,8m².¹⁷⁷

V předchozích letech se v Karviné služby a obchody umísťovaly do přízemí obytných domů. Atypická přízemí pak ovšem způsobovala problémy při opakování v rámci výroby. Obchodní prostory jsou tedy dispozičně omezeny podle konstrukčního schématu budov. Z tohoto důvodu zde architekti využili volně stojících objektů občanské vybavenosti.¹⁷⁸

Jako důležitý původní prvek ponechal nový projekt dvouřadá aleje, které protínají první obvod po celé délce. Celý prostor tvoří přirozeně lomené komunikace a charakteristické aleje, dnes ulice Březová a V Aleji. Odstoupení od původního přísně geometrizovaného návrhu popisuje v časopise *Stavoprojekt* Jiří Klen následujícími slovy: „*Zvládnutí terénu a zapojení alejí do kompozice města nám dalo nejvíce práce. Snažili jsme se využít přirozenou malebnost terénu a při tom dosáhnout jednoduchosti v organizaci obvodu. Upustili jsme od přísné symetrie původního řešení.*“¹⁷⁹ Spáčilovy polouzavřené bloky mezi alejemi projektanti kreativně přetvořili. Každý blok tvoří tři domy poskládané do pravoúhle zalomených sestav.¹⁸⁰ Součástí každého bloku jsou vlastní plochy zeleně. Za nejzdařilejší úsek prvních dvou stavebních etap se všeobecně považuje střední pás zastavění mezi těmito

¹⁷⁷ Viz Klen (pozn. 174), s. 2.

¹⁷⁸ Ibidem.

¹⁷⁹ Ibidem.

¹⁸⁰ Viz Strakoš (pozn. 172), s. 164–171, cit. s. 165.

bloky. Oceňuje se výškové zónování, rytmické členění a využití pruhledů na aleje. Tento středový pás tvoří cesta, která nás dovede od nemocnice Ráj do třetí stavební etapy a zároveň centra celého prvního obvodu.

Na třetí stavební etapu vypsal krajský projektový ústav v Ostravě soutěž mezi projektanty dvou ateliérů. Zúčastnili se jí ateliér A-7, známý z prvních dvou etap výstavby Karviné, a nově se tvořící skupina pro Karvinou, A-2. Za ateliér A-7 se soutěže zúčastnil Jiří Klen, za A-2 Zoja Wallerová, Josef Štamberg a Čeněk Vorel. Komise se nakonec nerozhodla pro žádnou konkrétní variantu, ale doporučila převzít jednotlivé zásady z obou řešení a propojit je v řešení nové. Architekti následně vytvořili projekt pro 1400 bytových jednotek.¹⁸¹ Podařilo se zde zrealizovat nejzajímavější území prvního obvodu, ústřední část, moderní Gagarinovo náměstí [115, 116, 117, 118]. Nepravidelný prostor tvoří věžový dům, uplatňující se z dálkových pohledů, občanská vybavenost a blok s kavárnou a restaurací Brno [119, 120, 121]. Ústřední část prvního obvodu Ráje je navržena v duchu internacionální architektury čerpající poznatky ze světové výstavy Expo 58.

Dalším důležitým bodem je střed obytného území a jedné z alejí na východ od Gagarinova náměstí. Hlavní komunikační páteř obytného komplexu tvoří komunikační systém přibližně ve tvaru písmene T. Soustředila se zde škola a vybavenost vložená do přízemí kolektivního domu. Středová cesta aleje se využila jako promenádní prostor přes celé sídliště. Původní požadavek na panelovou výstavbu v třetí etapě bylo postavení 700 bytových jednotek.

¹⁸¹ Zoja Wallerová, Povídání o Karviné, *Stavoprojekt IX*, 1960, č. 29, 22. 6., s. 2.

Postupem času však generální investor svůj požadavek zvýšil na 1000 bytových jednotek.¹⁸²

Do struktury sídliště přinesla třetí etapa malé bodové domy a výraznější barevnost. Na struktuře fasád se uplatnil pravoúhlý rastr barevně akcentovaných ploch, odpovídající skladbě konstrukce.¹⁸³ Příznivé podmínky pro rekreaci a volný čas přináší blízkost lesa, zámeckého parku a parku Darkovských lázní. Velkou výhodou nového sídliště je pěší docházka bez nutnosti přecházet větší městské komunikace. I místní obyvatelé ocenili nový projekt celé této oblasti a v *Karvinských novinách* se píše o „bydlení v pohodlném a příjemném duchu moderních požadavků péče o člověka“.¹⁸⁴ Objevují se ale také informace o trvajících problémech mezi správou sídlišť a podnikem Bytostav. V důsledku těchto sporů ještě roce 1961 v Ráji netekla voda.¹⁸⁵

12.2 Sídlíště Ráj II

Mezi prvním obvodem Ráje a sídlištěm Stalingrad vznikl prostor, který zaplnila plocha druhého obvodu sídliště. Propojením obou sídlištních celků se mohla konečně splnit představa kompletního města, které by bylo dokonale svázané dopravou i organizací bydlení. Původně plán zamýšlel projektovat druhý obvod jako jeden celek. V průběhu času se však ukázalo vhodnější rozdělit projekt na dvě stavební etapy; čtvrtou a pátou. Po třech stavebních etapách prvního obvodu přichází v roce 1960 soutěž na etapu čtvrtou.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Viz Strakoš (pozn. 172), s. 164–171, cit. s. 166.

¹⁸⁴ Za krásnější Karvinou, *Karvinské noviny* V, 1961, č. 11, 23. 3., s. 2.

¹⁸⁵ Bytostav očima čtenářů, *Karvinské noviny* V, 1961, č. 37, 20. 9., s. 1.

Projektanti odevzdali celkem pět různých variant na urbanistické řešení západní části Ráje II. Jako nejzdařilejší návrh ocenila ústavní komise práci Zoji Wallerové, která byla rovněž odpovědnou projektantkou celé koncepce [122, 123]. Architekti ovšem namítali, že na vypracování soutěže měli málo času a že většina z nich neměla možnost propracovat návrhy do potřebné hloubky.¹⁸⁶

Tak jako u prvního obvodu, i zde se využilo situování středních, základních a mateřských škol do parkových prostor. Čtvrtá, převážně čtyřpodlažní stavební etapa je značně členitější i v kontrastu s etapou pátou. Druhá okružní komunikace města vede z prvního obvodu Ráje do druhého a odděluje od sebe jednotlivé stavební etapy. V jejím středu se realizovalo obchodní a společenské centrum. Vyvýšený prostor náměstí spojují s komunikací schodiště a z obytné zóny pasáž. Hlavní prvek zde tvoří architektonicky zajímavé kino Centrum [126]. Na okraji druhého obvodu pak vznikla střídmě pojatá nábytková síň podle projektu Miroslava Goly [125].¹⁸⁷ Jen několik kroků na sever od kina Centrum se nám naskytne zajímavý pohled: původní rodinné domky byly doplněny dvoupatrovou bytovou zástavbou a kontrastními osmipodlažními panelovými domy [124].

Vedoucí stavební správy Bytostavu v Karviné se v příspěvku ohledně plánů na rok 1962 zmiňuje o experimentálních bytech s posuvnými příčkami, ale víc informací už o tomto plánu nemáme. Dále autor zdůraznil, že „*z Ráje chceme udělat opravdu krásné sídliště, v kterém by se občanům nejen dobře bydlelo, ale i žilo*“.¹⁸⁸ Můžeme s odstupem konstatovat, že v případě Ráje se v Karviné tento plán podařil splnit. Čím více se vzdalujeme od důlních jam,

¹⁸⁶ Zoja Wallerová, Povídání o Karviné, *Stavoprojekt X*, 1961, č. 5, 20. 2., s. 1.

¹⁸⁷ Viz Strakoš (pozn. 172), s. 164–171, cit. s. 164.

¹⁸⁸ Oldřich Gistr, Co nás čeká v roce 1962, *Karvinské noviny V*, 1961, č. 40, 11. 10., s. 3.

tím harmoničtější prostředí tu pro život nacházíme. Přibližně jeden kilometr vzdálené sídliště Stalingrad představuje zásadní rozdíl v bytové kultuře. Projektanti si uvědomili potřebu zdravějšího prostředí a s přírodou zde pracovali jako s přirozenou součástí sídlištního celku. Nesnažili se ji popřít, naopak stavby realizovali v organické souhře. Respektovali přírodní podmínky a využili je v kompozici města. Také vyloučení větší průběžné dopravy a zřízení vnitřních komunikačních okruhů v každém okrsku přispělo k pozitivnímu výsledku. Důsledně se dodržela docházková vzdálenost bez přecházení dopravně exponovaných komunikací.

12.3 Shrnutí sídliště Ráj

Prostor sídliště Ráj dnes patří k nejjachovalejším sídelním uskupením v Karviné. Některé plochy zeleně musely ustoupit na úkor parkovacích míst, ale i přesto si sídliště zanechává svůj původní charakter. V roce 2010 proběhla zdařilá přestavba školy na knihovnu podle návrhu architekta Jiřího Liškutína.¹⁸⁹ Dnes nese původní druhý obvod Ráje název Mizerov.

Na závěr k celé obytné čtvrti Ráj uveďme několik komentářů z časopisu Architektura ČSSR: *„autoři jsou si vědomi, že i zde jsou výsledky poznamenány dobovými dogmaty. V reakci na složitě zalamované meandry dlouhých obytných bloků s monumentálními branami a pod tlakem sílící hegemonie stavební výroby zavládl v letech vzniku projektu (1956–1960) druhý extrém – systém zastavění z důsledně opakovaných krátkých objektů o*

¹⁸⁹ Viz Strakoš (pozn. 172), s. 164–171, cit. s. 167.

*dvou až pěti sekcích (...). Rohové sekce byly prohlášeny za zločin. Hra v domino zaměněna hrou v kostky.*¹⁹⁰

12.4 Sídliště Hranice

S výstavbou sídliště Karviná-Hranice, v původních plánech Karviná-Sever, začalo ve městě projektování posledního sídlištního celku. Nejmladší sídliště v Karviné vyplnilo prázdný klín, který vznikl mezi Stalingradem a Rájem II, tedy dnes mezi Karvinou-Nové Město a Mizerovem. Před projektováním nového sídliště byly na území převážně volné plochy a menší soukromá zástavba. Podle návrhů Zoji Wallerové a Oldřicha Pražáka se v roce 1964 začalo sídliště stavět [127, 128, 129]. Autoři obvod projektovali jako součást podrobného územního plánu z roku 1962. Celé území se rozdělilo na tři okrsky po 4600–4900 obyvatelích. Znamenalo to celkem 4139 bytových jednotek a 1400 bytovek malometrážních v domech hotelového typu.¹⁹¹

V projektu na každý okrsek navrhovali architekti vlastní školu, mateřské školy a jesle. Školy pro první a druhý okrsek měly společné prostory jídelny, tělocvičny a dílen. Pro všechny okrsky fungovalo větší obchodní středisko v obvodovém centru. Menší občanskou vybavenost měl každý okrsek vlastní. Zelené prostory jednotlivých etap byly navzájem propojeny a navazovaly na centrální park celého obvodu. Část zeleně musela v posledních letech ustoupit novým projektům. V technologii se uplatnil nový typ T 08 B, buď čtyřpodlažní, anebo osmipodlažní: oba případy architekti v Hranicích

¹⁹⁰ Jiří Klen – Oldřich Pražák, Výstavba v Karviné, *Architektura ČSSR XXII*, 1963, č. 8, s. 473.

¹⁹¹ Podrobný územní plán Karviná-Sever, Karviná 1963, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

použili. Nepodsklepené objekty mají své technické a hospodářské vybavení soustředěné do pavilónů obytných budov. V projektování věžových domů se počítalo s umístěním malířských ateliérů. V plánech se také hned od začátku apeluje na zajištění sídliště pitnou vodou, aby nenastala situace jako v Ráji.¹⁹²

Masivní uplatnění zeleně a absence komunikací s větší automobilovou dopravou uvnitř obvodu se zde projevilo ještě více než v Ráji. Poloha nového sídliště dovolila obvodu uzavřít se v jakýsi okruh, který bude obsluhován okružní komunikací kolem dokola. K jednotlivým bytovým domům pak vedou menší příjezdy [130, 131].

Architekti se snažili reagovat na západní trendy v urbanistickém plánování. Zpomalení výstavby však způsobovalo přibližně desetiletý skluz za mezinárodními vzory. Inspiraci pro sídliště Hranice můžeme nalézt jak u Le Corbusiera, tak ve finských sídlištích, například v Tapiole.¹⁹³ Za vzor si čeští architekti brali finská sídliště poměrně často, například při projektování brněnské Lesné. Autor František Zounek uváděl Tapiolu jako zdroj své inspirace.¹⁹⁴ Bohužel péče o sídliště v následujících dekáдах není srovnatelná s péčí, jaké se dostává obdobným obytným celkům na Severu.

Volné plochy, které měly vnést do obvodu slunce a otevřenost, se zastavěly kvůli potřebě dalších bytových jednotek. Situace po roce 1989 měla například v zdejším obvodovém centru neblahý dopad, vinou rozprodání jednotlivých ploch různým soukromníkům. Nebylo pak snadné udržovat jednotný vzhled například při různých opravách. Poslední roky se město snaží

¹⁹² Viz Klen, *Výstavba Karviné* (pozn. 190), s. 475.

¹⁹³ Eva Špačková, *Potřebuje sídliště Centrum?*, in: Martina Peřínková et al., *Architektura v perspektivě*, Ostrava 2012, s. 56–64, cit. s. 57.

¹⁹⁴ Jindřich Chatrný, *Brno-Lesná*, in: Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha et al., *Paneláci 1*, Praha 2016, s. 242–249, cit. s. 243.

situaci napravit. Na velkém parkovém prostoru se postavil supermarket, kolem kterého se plánovalo zkrášlit okolí v podobě parku s kavárnou a dát tak obyvatelům sídliště nový důstojný prostor. Nové centrum mělo vzniknout jako náhrada za zastavěné plochy uvnitř obvodu. K tomu se však nakonec nedospělo a dnes stojí plocha supermarketu bez větší kultivace příchodu pro pěší.¹⁹⁵

Naplněním oblasti Karviná-Hranice se vyčerpaly plochy určené pro bytovou výstavbu podle směrného plánu města. Po dalších 100 let neměla být oblast dotčená těžbou uhlí.

13.Celostátní soutěž na centrum Karviné

„Současný stav centra okresního města Karviné je naprosto neuspokojivý. Zatímco v minulých letech probíhala intenzivní výstavba vějiře desetitisícových obytných obvodů Nového Města, Ráje a Hranic, vlastní centrum zůstalo na stavební úrovni původního Fryštátu. A konečně mezi obytnými obvody a centrem zůstala jakási země nikoho, která působí i jako přehrada v systému městských funkcí.“ Radúz Rozhon, Budování městských center, *Karvinské noviny* XVI, 12. 11., 1967, č. 29.

Ač byla v padesátých letech snaha přesunout centrum na náměstí Budovatelů v Novém Městě, postupem času se přirozeným vývojem ukázalo, že vhodnějším místem bude původní náměstí historického Fryštátu. Od budování nových socialistických měst, stejně jako například v Porubě, se

¹⁹⁵ Viz Špačková (pozn. 193), cit. s. 63.

přešlo k rehabilitaci náměstí, která mají historickou hodnotu a přirozené opodstatnění. Chátrání zástavby ve Fryštátě měla na svědomí několikaletá ignorace ze strany města. Ovšem hlavním bodem nebyla ani tak renovace starší obytné zástavby, ta zůstala v původním stavu až do doby postsocialistické a trvá v podstatě dodnes.

Především měla Karviná dostat patřičné dominanty manifestující moderní socialistické město. Renovovat se mělo starší náměstí, ale s opravami fasád v navazujících uličkách se již nepočítalo. Historické město mělo pouze doplnit nové moderní centrum. Jednotlivá sídliště již byla propojena, ale patřičný ráz stotisícového města mělo zajistit centrum, které jednotlivé soubory propojí v jeden logický celek. K tomu samozřejmě patřila řádná vybavenost. Na území nového centra se v roce 1963 začal plánovat obchodní dům Prior a roku 1965 zimní stadion.

Celostátní soutěži předcházela podrobný územní plán vypracovaný skupinou Zoji Wallerové v roce 1963 [132]. Plán v podstatě řešil využití daného území za pomoci vystavění volně stojících objektů vyšší vybavenosti. Většina objektů měla směřovat podél hlavní komunikace, která obepíná celé historické jádro města. Náměstí projektanti umístili naproti ose sídliště Ráj a další větší vybavenost zase naproti hlavní komunikační čtvrti Nové Město. V místě střetu obou hlavních prostor navrhovali park s výrazným využitím zeleně a nízkým objektem výstavní síně umístěným uprostřed. Chodníky pak měly mít mimo jiné za úkol spojit provoz nového centra s centrem starším. Projekt zachoval historické jádro a vyloučil průběžnou dopravu.¹⁹⁶ Oproti

¹⁹⁶ Viz Klen, Výstavba Karviné (pozn. 190), .s. 481.

jiným došlým návrhům řešil tento územní plán výstavbu tak, že nebylo možné stanovit komplexně etapy ani lhůty realizací jednotlivých objektů. Stavby neměly ještě známé investory a kvůli jejich finanční náročnosti se mělo přistoupit k realizaci, až to bude opravdu nutné.¹⁹⁷

13.1 Vypsání soutěže

V roce 1965 se začínají připravovat nové požadavky celostátní soutěže na území Karviná-Centrum. Těžiště centra mělo být umístěno stejnoměrně ke všem sídlištním celkům a odděleno od běžné dopravy. Velký důraz se kladl na izolaci dopravního ruchu od prostoru pro pěší. Objekty kulturního a společenského charakteru se měly umístit do klidových zón, které organicky navážou na starší fryštátské náměstí. Dalším z důležitých požadavků bylo vytvoření nových dominant, které nebudou potlačovat převládající složky historické a vytvoří se pro ně vhodné uplatnění v horizontu Karviné. Autobusové nádraží pak měli projektanti umístit v blízkosti železničního nádraží. Mnoho pracujících z průmyslových podniků dojíždělo z jiných měst vlakem a následně přestupovali na autobusy s přímým spojením do závodů.¹⁹⁸

Ke konci roku 1965 vypsál Městský národní výbor anonymní soutěž. O velkém zájmu svědčí celkem 26 autorských kolektivů, které následující rok v květnu odevzdaly své návrhy. Po prvním a druhém kole porota vybrala dvanáct nejzdařilejších projektů, z toho třem udělila místo druhé. Ateliéry na

¹⁹⁷ Schválení podrobného územního plánu městského okruhu, 1963, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

¹⁹⁸ Celostátní urbanistická soutěž na centrum Karviné, 1965, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

druhé pozici dostaly za úkol rozvíjet své stávající projekty a v listopadu se utkat o místo první.¹⁹⁹

Jakou měla porota představu, nám může přiblížit souhrn výtek, které směřovaly k neúspěšným autorům. Nepřinášeli prý nové koncepční náměty, neuspokojovali výtvarnou úroveň, nevytvářeli výraznější soubory, jednotvárně řešili zónové hladiny, minimálně uplatňovali zelené plochy nebo je navrhovali nahodile, neřešili umístění sportoviště, umisťovali příliš velký počet bytových jednotek či nadsadili nové monumentální centrum a potlačili charakteristické rysy historického jádra.²⁰⁰

První kolektiv se soutěžním číslem dvacet jedna zastupovali pražští architekti Zdeněk Nerad, Milan Polívka a Milan Procházka [133]. Centrum ponechané ve svém půdorysu se na jejich projektu účelně rozvíjí do soustavy nových souborů, které zdůrazňují výškové budovy a kontrastují v dálkových pohledech s věžemi obou kostelů. Park ohraničuje promenádní prostor a táhne se přes celý severní okraj. Jako klady uvedla porota ojedinělý způsob, kterým projekt regeneruje historické jádro a staví ho do přiměřené rovnováhy k městu a novým plochám. Naopak návrhu vyčítali, že nezdůrazňuje nástupní prostor do centra. Jako rušivý element k bydlení pak působí parkoviště u zalomeného obytného bloku ve východní části. Zajímavá koncepce nebyla podle poroty dostatečně účelná. Ojedinělou a maximální formou ovšem projekt řeší prostor centrální oblasti a rozvíjí jej k obytnému pásu.²⁰¹

Brněnský kolektiv s pořadovým číslem devatenáct představovali architekti Vladimír Meduna, Jiří Rys, Jaroslav Vyšinka. Do promyšlených

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ Ibidem.

²⁰¹ Ibidem.

struktur nových prostranství je tu rozvedeno historické jádro v organickém spojení s bytovou zástavbou. Pro obohacení ploch zeleně využívají architekti systém pro pěší. Na druhou stranu řešil projekt až příliš volně soustavu objektů kulturního, správního a obchodního charakteru. Zároveň rušivě působí kompoziční čtverec vytvořený nadchody, který architekti navrhli za účelem připojení administrativního souboru na vnější straně městského okruhu.²⁰²

Poněkud vizionářský pojali návrh pražští autoři s číslem jedenáct, Luboš Doubílík a Arnošt Navrátil. Nepokládali za správné řešit centrum rozptýlenou zástavbou podél okružní komunikace, jelikož nesplňuje potřeby budoucí motorizované společnosti. Koncentrace statistického města musí mít prostorovou a dopravně provozní diferenciaci. Za radniční věž do historického jádra kontrastně umisťují výrazný plastický soubor se správou města a hotelem. Porota tento návrh oceňovala kvůli osobité koncepci, která využívá plošných možností historického jádra. Celý soubor tak svými objekty graduje směrem do svého středu a výrazně se uplatňuje z dálkových pohledů. Porota to nazvala pyramidálním vyvrcholením. Pěší veduta jako součást parkového prostoru spojuje přednádraží s centrem. Za záporné body projektu porota označila příliš velký počet bytových jednotek. Disproporce nastávají při koncentraci hlavních urbanistických funkcí na poměrně malém prostoru. Jedním z hlavních požadavků poroty bylo zapojit zeleň v maximální míře. Návrh Luboše Doubílíka a Arnošta Navrátila naproti tomu využívá zeleň pouze obalově. Nedostatečně odděluje klidové prostory uvnitř centra od rušivých komunikací a odtrhuje se od obytného jádra. Projekt porota ocenila pro jeho

²⁰² Ibidem.

skulpturální pojetí horizontu a ojedinělou koncepci souboru, což u ostatních soutěžících postrádala.²⁰³

13.2 Druhé kolo soutěže

Kolo druhé již na rozdíl od kola prvního neprobíhalo anonymně. Pozornost se měla věnovat vějířovitému uspořádání obytných obvodů okolo nového centra. Nejlepšího výsledku měli projektanti dosáhnout za pomoci opření prostoru centra o městský park Boženy Němcové. Celá koncepce tak měla vycházet z přírodních předpokladů oblasti a organického sepnutí objektů v celém souboru. Opět se kladl důraz na odtržení parku jak od rušivých vlivů dopravy, tak od nadměrně a prostorově rušivých staveb. Měl se mu v co největší možné míře navrátit přírodní charakter, který odpovídá jeho poslání ve struktuře města a příměstské krajiny.²⁰⁴

Terciální sektor začal postupně ve velké míře nabývat na významu, tento fakt si uvědomovali i v Karviné. Objekty politických, hospodářských a společenských organizací mají příznivou urbanistickou vazbu na celoměstské centrum a toho měli projektanti využít. Po celá desetiletí, kdy se veškerý zájem soustředil na výstavbu bytovou, se pozornost začala upínat k občanské vybavenosti. Řada institucí nadměstského významu či kulturních zařízení sídlila v okolních městech pro nedostatek možností umístění v Karviné, i přesto, že Karviná tvořila středisko celého okresu. Samozřejmě, že v předešlých letech se snažili projektanti doplňovat obytné celky patřičným

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Ibidem.

vybavením. Pro město, které rostlo takovým tempem jako Karviná, to bylo stále nedostačující. Vždy spíše šlo o nezbytné doplnění sídlištních celků.

Bytový fond měl mít minimální úlohu v přestavbě centra, a to hlavně v rekonstrukci starších bytových jednotek na náměstí. Až do dnešní doby kdysi pěkné historické domy s výraznými fasádami trpí kvůli absenci jakýchkoliv rekonstrukcí až po několik dekad. Doplnění bytového fondu měly zajistit objekty s malometrážními byty a domy hotelového typu bydlení. Pojmout měli okolo tisíce až maximálně dvou a půl tisíce obyvatel. Okraje obytných obvodů měli architekti zklidnit a zvýraznit. Rozmístění a počet dominantních budov má být závislé na přirozených a osidlovacích poměrech. V siluetě měli tvořit protiváhu k převažující nízkopodlažní zástavbě.²⁰⁵

V Karvinských novinách se přestavba centra dočkala chvály: „*K vlastnímu centru, kterého si všimneme z mnoha hledisek, protože si to plně zaslouhuje a je položeno na území bývalého Fryštátu. Stává se v současné době předmětem radikální přestavby. Přestavba je nutná a je motivovaná skutečností, že staré město tvoří přirozené jádro i z urbanistických důvodů. Ve Fryštátě je z výtvarných hledisek hodnotné náměstí i s přilehlými budovami, často značně historické ceny. Na druhé straně ostatní zastavěná území Karviné I nemají významnou hodnotu ani z hlediska urbanistiky a značná část bytového fondu a účelového fondu již nevyhovuje moderním nárokům. Tyto části jsou v brzké době určeny k asanaci, nebo se již s bouráním začalo. Na místě starých, svému účelu nevyhovujících domů budou postaveny domy nové, domy moderní mnohopodlažní. Významným doplněním urbanistické koncepce*

²⁰⁵ Ibidem.

*výstavby našeho moderního, mladého okresního města bude výstavba budovy okresního a městského národního výboru a budova státní banky československé.*²⁰⁶

Československý architekt i místní tisk nás následně informují o vítězi soutěže, o něm rozhodla porota 8. 12. 1966. Vítězem se stal kolektiv Vladimíra Meduny. Návrh brněnských autorů charakterizuje centrum, které se prostorově rozprostírá mimo historické jádro a z velké části se mu vyhýbá. Velký důraz se klade na obvodovou komunikaci a její větší architektonické pojetí. Nové centrum autoři umístili mezi historické jádro a začátky sídlištních obvodů Ráj a Nové Město. Všechny budovy společenského, administrativního a obchodního charakteru měly být s patřičným výškovým zónováním umístěny právě v tomto prostoru. Ve velké míře se pak mělo využít nadchodů, které by vedly nad okružní komunikaci a zároveň spojovaly hlavní budovy navzájem. Vyloučit křížení dopravy a prostorů pro pěší se nakonec nepovedlo a ke stavbě nadchodů neboli „*chodníků v prvním patře*“ se nepřistoupilo. Samozřejmě projekt splňoval podmínky moderního, přírodního a zdravého prostředí.²⁰⁷

Konečný návrh podrobného územního plánu městského centra zpracovala v roce 1969 Jana Palkovská. Architektka nakonec vycházela i z návrhů druhého místa od Luboše Doutlíka a Arnošta Navrátila. Další územní plán v řadě se v roce 1975 týkal umístění 1500 bytových jednotek a obchodní vybavenosti, převážně v historickém jádru Fryštátu od autora Blažej Heiser.²⁰⁸

²⁰⁶ Karviná 80..., *Karvinské noviny* XVII, 1969, č. 45, 6. 11., s. 4.

²⁰⁷ Smělé řešení Karviné, *Karvinské noviny* XVI, 1967, č. 5, 25. 1., s. 3.

²⁰⁸ Viz Krupková (pozn. 133), s. 24–27.

14. Dotváření města v době normalizace až do roku 1989

„Od března pracuje v panelárně kolem 30 vojáků základní služby. Zajímavé je, že největší pracovní aktivitu projevují ženatí, což lze vysvětlit lichotivě pro slabší pohlaví, že ženy mají na muže výborný vliv – anebo matematicky, že potřebují pro rodinu více peněz. Iniciativa některých svobodných je narušována iniciativou maminek, které jim posílají peníze.“ Blanka Kmetřková, Panelárna desetiletí, *Karvinské noviny* XVII, 1969, č. 21, 22. 5.

V rámci předešlých kapitol již bylo řečeno, že s obvodem Karviná-Hranice došly městu volné plochy pro větší sídlištní zástavbu. To ovšem neznamenal, že by Karviná další stavební plochy nepotřebovala, právě naopak. V šedesátých letech se začaly již definitivně projevovat důsledky poddolování na území Staré Karviné; Karviná-Doly. K bytovému problému přispělo také usnesení vlády z roku 1971, které určilo Karvinou jako středisko obvodního významu. Měla se zde koncentrovat rozhodující část důlních zaměstnanců z ostravskokarvinské pánve. Na základě usnesení se začala ve větší míře podporovat individuální výstavba.²⁰⁹

Objekty v Karviné-Doly již nešly řešit takzvaným dožíváním a přikročilo se k plánování komplexní asanace poddolovaného území. V nejstarší části Karviné se nacházelo 3691 domů. Do roku 1975 proběhla první etapa demolic, obsahovala celkem 521 domů. Počet v druhé etapě, do roku 1985, byl 3021 demolovaných objektů. Celou oblast charakterizovala velmi nízká úroveň bydlení, a to jak po hygienické, tak estetické stránce jednotlivých budov. Přes 85 procent domácností ale projevilo neochotu se

²⁰⁹ Směrný územní plán města 1977, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

stěhovat a uváděli, že jsou se stavem svých domů a kvalitou bydlení spokojeni. Především hovoříme o starších lidech. Velká část domů pocházela ještě z období před rokem 1900 a okolo čtyřiceti procent domácností mělo toaletu mimo dům. Místní neprojevovali zájem jak o velké činžovní domy, tak o výhodné družstevní bydlení. Občané pak vyžadovali vesměs byty třetí a čtvrté kategorie. Nejmenší byty žádali obyvatelé tak často, že skladba náhradních bytů se diametrálně odlišovala od skladby používané při klasickém projektování té doby. Přibližně polovina žádostí se pak vztahovala na bydlení v rodinných domech.²¹⁰

Individuální výstavba se týkala jak obyvatel, kterých se dotklo poddolování, tak těch, jejichž domovy musely ustoupit realizaci centra. Zajišťování plochy se tudíž pro takové množství soukromníků začalo ukazovat jako velký problém. V roce 1972 se začalo pracovat na směrném územním plánu aglomerace Karviné, zahrnující obce Louky, Stonavu a Petrovice.²¹¹ Obec Louky se roku 1970 stala devátou městskou částí Karviné. Projektováním mimo území města se měly zajistit plochy, kterým nehrozí plošná devastace v důsledku poddolování. Zároveň otázka životního prostředí se začala stávat čím dál více důležitější, obzvláště pro obyvatele žijící v okolí těžkého průmyslu. Potřeba vysoké koncentrace bytové i občanské výstavby zapříčinila v roce 1973 vznik základního územně plánovacího podkladu pro funkční využití území; rajónového plánu ostravskokarvinské pánve. Z něj vycházel František Koval roku 1975 při zpracování územního plánu města pro navrhované období do roku 1985.²¹²

²¹⁰ Ibidem.

²¹¹ Ibidem.

²¹² Viz Rebrová, Socialistická výstavba (pozn. 126), s. 4–5.

„Jedním z hlavních cílů naší socialistické společnosti je dořešit bytový problém. Pro splnění tohoto úkolu je potřeba mimo státní a družstevní bytové výstavby zajišťovat také výstavbu rodinných domků (...). Pro úspěšnou realizaci jsou ze strany národních výborů v okrese vytvářeny optimální podmínky. S ohledem na potřebu zajištění pozemkových rezerv pro individuální bytovou výstavbu v okrese pro trend výstavby, který se pohybuje kolem 300 bytových jednotek v rodinných domcích ročně, byla sledována příprava hromadných stavenišť.“²¹³

Za nejvhodnější místa pro výstavbu rodinných domů určil František Koval okolní obce. Volné plochy se nacházely také v Ráji a Hranicích. Využity pak byly nejen pro individuální, ale i menší sídlištní zástavbu. V šesté pětiletce se očekávalo, že do roku 1980 bude na soustředěných staveništích prováděna výhradně jen výstavba finančně nenáročných, řadových domků. Jedno rodinné domky a dvojdomky se pak povolovaly jen ve vhodných prolukách stávající zástavby měst a obcí a na staveništích, kde nelze umístit jinou formu zástavby. V tomto období se mělo realizovat 1500 rodinných domků.²¹⁴

Karviná, známá především jako město hornické, byla v dřívějších časech čistě zemědělskou oblastí. Velká část původních obyvatel se zemědělských zvyklostí držela i po čas dvacátého století. Postupné přesuny do sídlištních celků ovšem vyvolaly řadu odmítavých reakcí souvisejících s touto problematikou. V dopisech adresovaných městu se lidé nechtěli vystěhovat, mimo jiné i kvůli svým hospodářstvím. Zahrádky a hospodářské budovy

²¹³ Eduard Fabera, Individuální bytová výstavba, *Zprávy Karvinska XXV*, 1976, č. 24, 27. 3.

²¹⁴ Eduard Fabera, Individuální bytová výstavba, *Zprávy Karvinska XXV*, 1976, č. 24, 27. 3., s. 2.

tvořily neodmyslitelnou součást starých hornických kolonií. Ve městě se proto začal výrazně projevovat trend zahrádkářství, který se promítl také v urbanistické struktuře obce. V roce 1968 se v Karviné konal celostátní seminář „Zahrádkářství jako součást životního prostředí“. Na základě semináře pak vyplynul požadavek na zhodnocení a navržení modernizace současných zahrádkářských osad. V urbanistických plánech byly zahrádky neprávem opomíjeny, i přesto, že byly již známým městotvorným prvkem. Od přeorganizování osad si město slibovalo ozelenění města a zlepšení životního prostředí za minimální prostředky.²¹⁵

Koncem padesátých a počátkem šedesátých let se téměř s nulovou kontrolou města zakládaly první osady. Velmi brzy se začaly zahrádky projevovat neutěšeným a nahodilým stavem. Roku 1970 vznikají první plány, které měly zajistit jednotný systém a zkvalitnění oblastí. Nejvýraznějším estetickým nedostatkem osad bylo chaotické tříštění prostoru různými stavbami, které neodpovídaly ani charakteru, ani účelu, ke kterému byly zřizovány; altány, chaty, boudy. Měly nadměrné velikosti, různé konstrukce a materiály s nevkusnou konečnou úpravou. Za vzor se pak dávaly zahrádky z měst Havířova a Bohumína, kterým se města věnovala již delší dobu a městským celkům to velmi prospívalo. V plánech se píše: *„To jenom potvrzuje známou skutečnost, že pokud je zahrádkářským osadám věnována náležitá pozornost, nemusí být trpěným zlem, ale mohou se výrazně a vhodně zapojit do zlepšování životního prostředí měst.“*²¹⁶

²¹⁵ Územní studie zahrádkových osad v Karviné, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²¹⁶ Ibidem.

Projektanti měli vytvořit rámcové modely chat, které by daly jednotný charakter celým osadám. Konečné úpravy chat se dříve ponechávaly na vůli a fantazii zahrádkářů, takže se osady staly, slovy národního výboru, „*přehlídkou nevkusů*“ a v zimním období dostávaly „*odpudivý vzhled*“.²¹⁷ Postupně se tedy začaly zahrádky lépe a jednotně organizovat. Byl to další krok ke kultivaci hornického města a vytvoření nového důležitého prvku v organismu Karviné.

V období, kdy se otázka životního prostředí obyvatel stávala čím dál tím důležitější, se v roce 1972 začalo uvažovat o razantní změně územního plánu, která by znamenala krok zpět. Změna se týkala vzniku nového dolu Darkov a zrušení darkovských lázní. Proti plánu Stavoprojektu Ostrava se razantně ohradila rada Městského národního výboru. Správa města nechtěla připustit, aby se devastovaná území důlních polí začala přímo dotýkat oblasti, která byla před dvěma desítkami let založena podle moderních urbanistických zásad.²¹⁸ Znamenalo by to zánik tradičního lázeňství, které působilo v Karviné jako protipól k hornickému průmyslu. Naštěstí se tuto změnu nepodařilo prosadit.

*„Již byly vydány první dekrety, již se začínají stěhovat první nájemníci do obytných bloků na staveništi Sputnik, kde ještě letos má bydlet téměř tisíc občanů. Takový počet nových obyvatel přidá hodně práce obsluhujícímu personálu v obchodech, kde s větším obratem budou i větší zástupy kupujících.“*²¹⁹

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Směrný územní plán aglomerace Karviná, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²¹⁹ Vladimír Petřek, *Zprávy Karvinska* XXV, 1976, č. 12, 14. 2.

Bytová výstavba se v sedmdesátých letech realizovala převážně v prostoru městského centra. Navazovala na sídlištní celky Ráj a Nové Město. Největší počet bytových jednotek se ve městě podařilo realizovat v období šedesátých let, celkem jich projektanti odevzdali 10 554. Mezi lety 1971 až 1980 však narážíme na výrazný pokles ve výstavbě bytů, postavilo se jich pouze 3944. Pro sedmou pětiletku se stanovil počet 800 bytových jednotek. Mezi rokem 1981 a 1982 se postavilo 269 bytů, další dva roky již výstavba neprobíhala podle stanoveného investičního plánu. Stavební úkoly se pak soustředily na lokalitu Mizerov, která se stanovila jako rezerva pro novou výstavbu města.²²⁰ Veřejné prostory byly velebeny například památníkem *Osvobození* v Novém Městě, plastikou *Horníka* od Jindřicha Wiegly a také nadživotní sochu Klementa Gottwalda u obchodního domu Prior. V roce 1980 se dokončila jedna z nejmodernějších staveb města, kino Centrum. Park darkovských lázní se organicky propojil v jeden velký prostor s parkem Boženy Němcové. Důsledná pozornost pak byla věnována zeleni, projevila se vybudováním lesoparků v Mizerově, Novém Městě a Ráji.²²¹

V místních *Zprávách Karvinska* se vyjadřovali k novému sídlišti takto: „Na hlavní třídě v Karvině 6, kde před nedávnem bylo prázdné a nevyužité místo, vyrostly za krátkou dobu moderní byty první kategorie pro karvinské manželské rodiny.“²²² Nebo takto: „V prvních měsících 6. pětiletky se stavbaři skutečně vytáhli. Na sídlišti v Karvině 8 začalo vyrůstat hned několik obytných domů.“²²³

²²⁰ Viz Rebrová, *Socialistická výstavba* (pozn. 126), s. 4–5.

²²¹ *Ibidem*.

²²² Vladimír Petřek, *Už brzy se nastěhují, Zprávy Karvinska XXV*, 1976, č. 3, 17. 1.

²²³ *Zprávy Karvinska XXV*, 1976, č. 49, 23. 6.

Časopis *Architektura ČSR* v roce 1982 zhodnotil výstavbu v celém Severomoravském kraji a Karvinou označil za jedno z měst, které prošlo největší změnou. Obvodová centra se stávají výrazným architektonickým komponentem, ale silně urbanizovaná ostravskokarvinská pánev v realizaci účelových staveb stále zaostává. V šesté pětiletce se disproporce prohloubily a s ní i nespokojenost obyvatel s prostředím nových obytných souborů. Nové byty ale znamenaly stále se zvyšující životní standard oproti dřívějšímu způsobu bydlení. Ať už hovoříme o oslunění bytů, zvětšení obytné plochy nebo o vysokém standardu domovního vybavení. Po stránce architektonické ovšem odezva tak kladná nebyla. Dodavatelé používali méně pracné technologie, které zhoršovaly kvality architektonické a technické, to si vyžádalo častější údržbu domů. Časopis *Architektura ČSR* pak vyčítá, že se novým lokalitám nepodařilo vtisknout osobitější architektonický výraz. V nových městských centrech se nevyužily specifické polyfunkční objekty. Tím se eliminovala možnost vytvoření originální a specifické architektonické prostředí.²²⁴

Roku 1984 se začaly zpracovávat výhledové studie rozvoje města. V té době se již vyčerpaly pozemky pro stavbu rodinných domů a pro zájemce se hledaly plochy už jen mimo město. Opět se vrátila myšlenka těžby pod Darkovem, přičemž se ztrátou jodových pramenů se počítalo dokonce již od roku 1990. S devastací území následkem dolování to mělo zajít ještě dále: „*Prognóza vývoje těžby OKR do roku 2030 znamená devastaci území až na okraj dnešního obytného centra.*“ Dále se ve studii rozvoje města objevuje, že v zájmu důlní činnosti se výhledově počítá s úplnou devastací většiny území

²²⁴ Stavby šesté pětiletky, *Architektura ČSR*, 1982, č. 9, s. 388–399.

Karviné. Hledaly se také nové vhodné zelené plochy, jelikož jak park Boženy Němcové, tak lázeňský park Darkov měly být poddolovány.²²⁵

Přepokládalo se, že Karviná jako hlavní ubytovací středisko uhelného revíru bude potřebovat postavit mezi lety 1992 až 2005 asi 4500 bytových jednotek. Vývoj počtu obyvatel měl být ovlivněn migrací, příznivou věkovou strukturou 31,1 let, ale také mírně nadprůměrnou úmrtností obyvatel. Postupně se zvyšoval počet vícepokojových bytů, ale přesto se město řadilo na poslední místo v okrese. Také průměrná obytná plocha byla v okrese nejnižší a na jeden pokoj připadal největší počet obyvatel.²²⁶ I přesto, že Karviná fungovala jako jakási ubytovna celého ostravskokarvinského revíru, neměla patřičnou bytovou kulturu, na kterou dosáhl zbytek území. Aspoň kvalitními byty mohli investoři vynahradit Karviné poničenou krajinu a špatné životní prostředí. Již v roce 1990 se začal zpracovávat nový územní plán, který by vyhovoval potřebám nové doby. Město, které nestíhalo občany zásobovat byty, má dnes pouze okolo 55 000 obyvatel. Pád komunismu nejspíš zachránil Karvinou od zániku. Původní Stará Karviná se ale bohužel zachránit nepodařila a v dnešní době po ní zůstaly vesměs jen důlní šachty.

²²⁵ Koncepce rozvoje města 1986, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²²⁶ Dlouhodobý výhled sociálně ekonomického rozvoje města Karviné do roku 2000, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Vývoj počtu obyvatel města Karviné:

Rok	Počet obyvatel
1880	11 129
1900	23 357
1940	38 453
1950	34 107
1960	49 418
1970	78 546
1979	81 224
1980	78 334
1985	76 245

15. Katalog staveb mezi lety 1945–1989

15.1 Kulturní dům Tatran č. p. 1825

V dobovém tisku se v roce 1957 současně s plánováním kulturního domu Stalingrad hovoří o dokončovacích pracích kulturního domu Tatran.²²⁷ Z článku je patrný jedině fakt, že existoval na území Stalingradu I, ale blíže se jeho umístění nespecifikuje. Situování v centru sídliště je vyloučeno, jelikož sídliště architekti projektovali jako velmi nahuštěnou zástavbu domů. Články neprovázejí ani žádné fotografie či plány, jak se tomu děje u kulturního domu Stalingrad.

²²⁷ Starosti s kulturou ve Stalingradě, *Karvinské noviny* V, 1956, č. 43, 10. 12., s. 3. a Jaroslav Varta, Kulturní středisko ve Stalingradě před dokončením?, *Karvinské noviny* V, 1956, č. 45, 22. 12., s. 3 a Josef Špaček, Kulturní středisko Tatran v Karviné IV otevřeno, *Karvinské noviny* VI, 1957, 27. 4., č. 18., s. 2.

Spisovna stavebního úřadu obsahuje karton *Kino Stalingrad* s plány většího počtu kulturních domů, i nerealizovaných, z různých období. Součástí kartonu jsou plány na kina Panorama, Sputnik, Stalingrad, Central aj. Ovšem žádné plány na kulturní dům Tatran. Po bližším přezkoumání všech dokumentů zjistíme, že Tatran byla závodní jídelna z roku 1955 v oblasti Stalingradu I, která se adaptovala na kino Stalingrad – Tatran. V pozdějších časech se souběžně s přejmenováním sídliště dostalo kinu novému názvu Panorama.²²⁸

Při prohlídce ortofotomap z roku 1966 nalezneme na kraji sídliště půdorys, který by odpovídal dispozičnímu řešení kulturního domu. Navíc ulice, která je situována naproti, nese název Tatranská, tudíž už není pochyb, že kulturní dům se nacházel právě tady. Podobnost pak nacházíme s fotografií, kterou publikoval Martin Strakoš se ve své knize *Kulturní domy na Ostravsku v kontextu architektury a umění 20. století* s popisem „*Kulturní dům dolu Čsl. Armády, Karviná-Hranice, celkový pohled, dokončen pravděpodobně kolem roku 1960*“.²²⁹ Na první pohled fotografie odpovídá nákresům adaptace haly Tatran na kino Stalingrad [134]. Musíme vzít v potaz, že v Hranicích vznikalo sídliště až v roce 1964, a proto se zdá nepravděpodobné, že jako první by se na původních plochách polí realizoval právě kulturní dům. V ortofotomapách z roku 1947 najdeme v Hranicích opravdu jen čisté pole a na ortofotomapě z roku 1966 rozestavěné sídliště, ale žádný půdorys odpovídající kulturnímu domu. Nabízí se tedy otázka, zda Martin Strakoš jen nesituoval kulturní dům dolu Čsl. armády na sousedící sídliště a zda jde o jeden a ten samý objekt.

²²⁸ Kino Stalingrad, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²²⁹ Martin Strakoš, *Kulturní domy na Ostravsku v kontextu architektury a umění 20. století*, Ostrava, 2012, s. 82–92.

Důležitou roli hraje pramen, z kterého Martin Strakoš vycházel a tím byla publikace Jozefa Chmiela *Stará Karviná ve fotografii* z roku 1999.²³⁰ Zde otiskl autor opravdu fotografii kulturního domu dolu Čsl. armády, ale když zmiňuje Hranice, musíme vzít v potaz, že publikace se týká Staré Karviné, tudíž je tím myšlena zaniklá kolonie Na hranicích v Karviné-Doly a ne oblast Karviná-Hranice. Obě části se nacházejí na opačných koncích Karviné, od sebe vzdálené přibližně osm kilometrů.

Co to ale znamená pro kulturní dům Tatran? Díky kapitole *Hornické kulturní domy a „Brusel“ na periferii* ve Strakošově publikaci o kulturních domech víme, že na tomto území vznikaly paralelně tři obdobné kulturní domy. Kulturní dům dolu Prezidenta Gottwalda v Horní Suché z roku 1956, dnes již neexistující kulturní dům Antonína Zápotockého z roku 1963 v Orlové a dům karvinský. Kulturní dům Tatran svou dispozicí, řešením průčelí a oken odpovídá zmíněným třem kulturním domům. Pravděpodobně tedy vznikl ve stejné stavební akci a můžeme ho zařadit jako čtvrtý objekt do této skupiny. Sám Strakoš původně pracoval s myšlenkou, že kulturní dům v Horní Suché navrhl Jiří Kroha, ale v posledních letech od této verze upouští.

K výstavbě kulturního domu Čsl. armády se přistoupilo kvůli požáru původního kulturního domu dolu. Článek v *Karvinských novinách* ze dne 21. dubna 1957 informuje o schváleném stavebním rozhodnutí na postavení kulturního domu, náhradou za vyhořelý. Nezmiňují autora, ale otiskly zde náčrtek projektu [135].²³¹

²³⁰ Jozef Chmiel – Jan Szymik, *Stará Karviná ve fotografii*, Karviná, 199, s. 204–205.

²³¹ Postaví nový kulturní dům, *Karvinské noviny* V, 1956, č. 10, 21. 4., s. 2.

Plán přestavby závodní jídelny na prostory kulturního domu vypracoval architekt Josef Beneš roku 1956 [136, 137]. Svůj návrh dodal také místní architekt Rudolf Šajdek, autor nerealizovaného projektu Stadionu odborářů. Původně šlo o dva samostatně sloužící objekty jídelny a kuchyně. Tyto budovy projektant přetvořil na kinosál a sál sloužící jednak jako přednáškový, tak i taneční. Rozpracoval asymetrickou skladbu a snažil se se stavbou pracovat v rámci nových impulsů západní architektury. Bruselský styl se tu projevuje formami nového průčelí s motivy luxferových oken a většího prostoru na dvoukřídlé dveře. Boční část měla několik řad vedle sebe posazených vertikálních oken. Architekt navrhnul vybourání zdí a vložení velkého počtu oken, která společně s malými kruhovými okénky odkazují ke stylu zámořských lodí. V plánech se píše o dočasné stavbě na pět let a v této souvislosti se hodí popis Martina Strakoše, který směřuje ke kulturnímu domu v Suché a obdobně pojatým oknům: „stavba představuje odlehčený pavilon, doslova pralod', určenou k dočasnému zakotvení a poté připravenou k odplutí“.²³²

Nízký trojúhelníkový štít, zkosené tvary, hojné využití různých formátů oken celou stavbu odlehčuje a zároveň v dřevěném bednění odkazuje k místní lidové tradici. Obdélná vstupní hala, opatřená šatnami, měla podle místního tisku umělecké zpracování vytvořené místními akademickými malíři Rudolfem Žebrokem a Francziskem Świderem Franciszek.²³³ Na čelní zadní stěně provedl Aljo Beran sgrafito vycházející z lidového umění slezského lidu. Z roku 1964 pak máme dochovanou smlouvu o dodání keramické mozaiky

²³² Viz Strakoš, Kulturní domy (pozn. 229), s. 89.

²³³ Kulturní středisko Tatran v Karviné IV otevřeno, *Karvinské noviny* VI, 1957, č. 18, s. 3.

navržené Jiřím Bartoněm, která nesla pojmenování *Světlo a stín*. V promítacím sále se počítalo s počtem 600 míst pro diváky.

Jelikož šlo o stavbu, která se adaptovala na potřeby kulturního domu, celkový náklad se pohyboval okolo 220 tisíc korun. Velkou zátěží v rozpočtu se stalo zvednutí podlahy v kinosálu, aby ten svou dispozicí odpovídal promítání a dobré viditelnosti projekčního plátna ze všech míst. Než se otevřel kulturní dům Tatran, využívali místní pro kulturní vyžití prostory školy Julia Fučíka, jelikož i do otevření kulturního domu ve Stalingradě II chybělo několik let. Šlo tedy o první kulturní středisko v novém hornickém sídlišti. Od roku 1988 sloužil dům jako objekt sociálních služeb, dnes se nachází ve velmi špatném stavu na hranici ruiny [138, 139, 140].

15.2 Okresní nemocnice, Karviná-Ráj, č. p. 399

Předchůdkyní nemocnice v Ráji byla dnes již neexistující nemocnice v Orlové z roku 1902 a menší dům zdraví v Karviné-Solci v prostorech bývalého zámku. Jako vhodný pozemek se v nově vytvořeném městě Karviná vybrala plocha zasahující zčásti do parku darkovských lázní, na kraji budoucího sídliště Ráj. V počátku padesátých let začali brněnští architekti Zdeněk Strnadel a Zdeněk Alexa projektovat nemocnici [141, 142, 143]. Se stavbou začal místní stavitel Rostislav Repík v roce 1951. Probíhala současně s projektem třinecké nemocnice od Gustava Paula, který v Ráji vyprojektoval budovu vrátnice. Společně měly představovat nejmodernější nemocnice v republice.²³⁴

²³⁴ Nemocnice projekt, karton 226, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Půdorys celého areálu tvoří zhruba písmeno H. Skládá se ze dvou zalomených ramen a střední části, která se k nim napojuje ve středu kompozice tvaru písmene T. Navíc má objekt samostatně stojící vrátnici s dvěma podlažími a při pohledu z čelní strany nás opticky vede k hlavnímu objektu, který od své pětipodlažní přední části graduje až k osmipodlažnímu monobloku. Gradace dotváří dojem monumentality celého objektu [146]. Otevřený nejvyšší blok slouží převážně jako lůžková část, která má po bočních stranách realizované lodžiové balkóny pro pacienty. V centru se situoval vchod zvýrazněný za pomoci čtyř sloupů, který nese menší balkon [144]. Četnost oken a orientaci lůžkové části na jihovýchod zajišťuje velkorysý proslunění pokojů.²³⁵

Byl to právě Zdeněk Alexa, který v Ostravě přepracoval projekt hotelu Imperial po bratrech Šlapetových a připsal si autorství celé stavby. Podobné prvky, které aplikoval na budově hotelu, můžeme spatřit na projektu nemocnice Ráj. Doznívající funkcionalismus, v kterém byli brněnští architekti zvyklí před válkou projektovat, jakoby ozdobili socialistickým realismem. K porovnání nám může sloužit budova učňovského domu v Karviné, která ve své době získala velmi negativní ohlasy, právě díky jakékoliv absenci zdobnosti či výrazu poučení ze socialistického realismu. Možná jim právě tato budova v okolí sloužila jako ponaučení a při stavbě nemocnice již využívali prvků sloupů. Kupříkladu ještě zdobenější než čelní vstup monobloku je vstup boční. Tam využili architekti čtyř hladkých sloupů s jednoduchými dórskými hlavicemi, které na svém kladí nesou balkon s balustrádami a reliéfem ve

²³⁵ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná 1949–1960, inv. č. 1476, karton 1040, Stavba nemocnice.

střední části. Reliéf znázorňuje postavu ošetřovatelky s dítětem a vegetabilními motivy [145]. Kritika ovšem postřehla roztržitý výraz a absenci jasného kompozičního řádu celého objektu. Podobné projekty v zemi urychlilo zřízení komplexního centralizovaného plánování.²³⁶

Práce postupovaly velmi pomalu, kvůli nedostatku pracovních sil na stavbě. Původních pět let se prodloužilo na deset, ale již v roce 1956 se nemocnice musela z části zprovoznit. Vedlo to ke kuriózním situacím v provozu, kdy do nižších pater se umísťuje dětské oddělení, zatímco ve vyšších patrech se dál stavělo.²³⁷ V jak špatných podmínkách se v prvních letech nemocnice nacházela, nám dokládá způsob vytápění dětského oddělení vyřazenou parní lokomotivou.²³⁸ V roce 1958 se otevírá větší část objektu, i přesto, že budova polikliniky představovala hrubou stavbu a pavilony byly v základech. Pořizovací cena nemocnice se nakonec vyšplhala na sto dvacet miliónů korun. Velkou výhodou nemocnice je dodnes prostorný park sloužící převážně pacientům, ale také místním obyvatelům.

15.3 Kulturní dům, Karviná-Nové Město, č. p. 1639

Velkým tématem v Karviné se ve své době stal projekt kulturního domu při výstavbě sídliště Stalingrad II. Návrh z roku 1957 patří autorům Karlu Vlčkovi, Vladimíru Černickému a Jiřímu Klenovi [147, 148, 151]. Za nejvhodnější plochu pro umístění kulturního domu se vybral parkový prostor

²³⁶ Zdeněk Alexa – Otakar Nový, O zkušenostech a chybách práce ostravských architektů, *Architektura ČSR* X, 1951, s. 270–279.

²³⁷ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná 1949–1960, inv. č. 579, karton 133, Stavba nemocnice v Karviné 4 II. etapa.

²³⁸ Z naší historie, <http://nspka.cz/cs/zdravotnik/z-nasi-historie.html>, vyhledáno 20. 4. 2018.

uprostřed sídliště. V době, kdy se architekti drželi přísné symetrie se při projektování automaticky počítalo s protějškem stavby a to hotelu. Vytvořit se tak měl jednotný souměrný celek, nakonec se od tohoto plánu ustoupilo a obyvatelům sídliště zůstal parkový prostor.²³⁹

Objekt kulturního domu má dvě nadzemní a dvě podzemní podlaží. Svou hmotou a jednoduchým architektonickým celkem působí kontrastně vzhledem k vyšší bytové zástavbě. Součástí objektu je velký divadelní sál a kino sál pro 624 diváků, loutkové divadlo pro 162 osob a přednáškový sál. Spojovacím článkem všech místností je vstupní hala. Oproti původnímu návrhu se upustilo od kavárny, jednoho menšího sálu, prostor se využil pro zvětšení loutkového divadla s šatnou. Dále se zde nacházejí dílny, výtvarné ateliéry, kanceláře, byt správce, taneční a pěvecké studio.²⁴⁰

Výraznějším prvkem domu jsou barevná okna přednáškového sálu při hlavním uličním pohledu [149, 150]. Symbolizují kulturní obsah celé stavby. Okna umělecky ztvárnil Jaroslav Králík vykreslením panoramatu Beskyd, zkamenělých rostlin, zvířat a meteoritů, které se v okolí našly. Původní zadání mělo vyjadřovat charakter a povahu kraje ve smyslu báňského průmyslu, ale nakonec umělec zvolil toto netradiční vyobrazení. Dalším uměleckým dílem je dřevěný reliéf od sochaře Jindřicha Wiegelse, který zpodobňuje tři tančící nymfy, ty jsou po stranách lemovány personifikacemi hudby a divadla.²⁴¹

²³⁹ Kulturní dům Karviná-Nové Město, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²⁴⁰ Ibidem.

²⁴¹ Kulturní dům Karviná-Nové Město, vnitřní uspořádání, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Díky velkému zájmu místního tisku máme přehled o celé výstavbě či nerealizovaných návrzích. Jednomu z nákrešů čelního průčelí v *Karvinských novinách* roku 1957 dominuje výrazné sochařské dílo, které nelze blíže identifikovat [152].²⁴² Také se často objevují stížnosti na dlouhé trvání celé stavby a objevují se poznámky typu „*Co rok, to patro. Dobře, že jich je v plánu málo!*“.²⁴³ Slavnostního otevření se místní obyvatelé dočkali až v dubnu roku 1964 a celkový rozpočet přesáhl deset miliónů korun.

15.4 Dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, č. p. 1835

Architekt Jiří Kučera vyprojektoval roku 1963 objekt zvláštní školy s internátem. Samotná realizace probíhala mezi lety 1965 až 1967 jako komplex několika budov s atriovým prostorem [153, 154, 155, 156]. V roce 1968 bylo dáno do provozu sedmnáct učeben a roku 1970 škola přešla do trvalého užívání. Pro větší komfort se původní parcela z roku 1962 zvětšila a musely se zabrat některým obyvatelům jejich domy.²⁴⁴

Vstupní pavilon se nachází proti vchodu do nemocnice. Byl navržen jako jednopodlažní dvojtrakt s místnostmi pro vedení školy a šatnami. Pavilon základních učeben má dvě patra a dva trakty, v každém patře se nacházejí čtyři třídy, pracovna a sociální zařízení. Obdobnou dispozici najdeme u pavilonu speciálních učeben. Objekt, který slouží potřebám stravování a zároveň jako kulturní sál s malým jevištěm, má rovněž dvě patra a dva trakty. Jednopodlažní tělocvičnu navrhl Jiří Kučera oproti ostatním objektům podsklepenou.

²⁴² Nový kulturní dům pro obyvatele karvinského Stalingradu, *Karvinské noviny* VI, č. 13, 1957, 23. 3., s. 1.

²⁴³ *Karvinské noviny* IV, č. 38, 1960, 29. 9., s. 3.

²⁴⁴ Zvláštní škola s internátem, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

Kompozice hmot pak spočívá na kontrastu všech zmíněných částí k čtyřpatrovému internátu v centru celého komplexu, který zahrnuje kabinety, kanceláře, lékařskou část, kuchyňky, tři izolované ložnice pro deset dětí, dvanáct ložnic po čtyřech žácích a jednu s pěti lůžky a malou ložicí.²⁴⁵

Všechny třídy jsou orientovány na východ nebo jih. Jednotlivé objekty architekt seskupil tak, aby měnily vzájemné provozní propojení a zároveň vytvořily centrální atriový prostor pro rekreaci žáků. Hmoty pavilonů se navzájem propojují jednopodlažními polootevřenými chodbami a vytvářejí se tak prostory drobného měřítka pro hru dětí. Budova internátu se neodlišovala pouze svou velikostí, ale také svým skeletem; pilíře předstupují před zdivo a mají větší měřítka vzhledem ke zbytku objektu. Co se týče fasády, ta je v podélných stěnách řešená velkorysými okenními otvory, ty se dělí na plochy oken, meziokenní výplně a parapety. Naproti tomu boční stěny mají okna výrazně menší.

Poprvé se u nás řešil problém pavilónové zvláštní školy o velkém počtu tříd s internátním ubytováním. Kapacita celé školy počítala s 300 žáky, přičemž internát byl projektován pro 160 žáků. Vzhledem k počtu tříd a dětí se pavilónový způsob ukázal jako jediné možné řešení. Projekt, který vyšel na 460 629 korun, byl vyhodnocen druhou cenou v celostátní přehlídce architektonických prací.²⁴⁶

²⁴⁵ Archiv Muzea umění Olomouc, Architekt Jiří Kučera, 20 třídní zvláštní škola s internátem v Karviné Ráji.

²⁴⁶ Ibidem.

15.5 Obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, č. p. 2234

Návrh obvodového centra s dominantou kina pochází z let 1963 až 1964, od architektů Jiřího Kučery a Vladislava Vrány [157, 158, 159, 160, 161, 162]. Později se také na stavbě podílel Stanislav Svoboda, v rámci změn na budově kina. Se samotnou realizací se započalo v roce 1967, ale stavební práce se protáhly až do roku 1985. Stavba stojí na okružní komunikaci spojující centra jednotlivých obvodů a křižovatce dvou hlavních komunikací s obytnými budovami.²⁴⁷

Architektonicky řešili projektanti kontrast horizontálně členěných hmot obchodního centra k vertikálním věžovým domům. Komplex s velkoprodejnami, službami a stravovacími zařízeními tvoří klidný rámec vzhledem k výrazně plasticky pojatému kinu. Celý prostor je projektován jako menší terasovité náměstí, které se pasáží propojuje s obytnou částí. Výškový rozdíl svažitého terénu chtěli architekti původně využít k vybudování podzemního parkoviště, ale z finančních důvodů se tento návrh zamítnul.²⁴⁸

Samotná stavba kina se realizovala nakonec v jiném provedení, než v jakém ji původně zamýšlel Jiří Kučera. Stanislav Svoboda dodal budově kina nový architektonický výraz v podobě výrazného plastického členění obvodových stěn železobetonového skeletu. Celému účinku přidává sílu prohnutí celého kina, které ve své hospodářské části je třípatrové a ve střední části dvoupatrové. Hlavní hala se propojuje s prvním podlažím schodištěm a nachází se pod hlavním sálem. Výtvarné zpracování interiéru odráží členění vnější hmoty, architekti tak dosáhli jednotného výtvarně architektonického

²⁴⁷ Obvodové centrum Ráj, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²⁴⁸ Archiv Muzea umění Olomouc, architekt Jiří Kučera, Centrum Karviná Ráj.

výrazu. Zastřešení se vyřešilo za pomoci zavěšené lanové konstrukce. Projekt kina měl kladnou odezvu v časopise *Československý architekt* z roku 1982. Celkový náklad kina byl vyčíslen na 16 000 000 korun.²⁴⁹

15.6 Okresní dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, č. p. 1794

Původně šlo o stavbu kulturního a stravovacího střediska dolu Doubrava, zvaného D-Klub, z roku 1964 [163, 165, 166]. Ten se v roce 1975 adaptoval na okresní dům pionýrů a mládeže. Plánů D-Klubu se ujaly Báňské projekty Ostrava s architekty Jiřím Kudrnou a Tadeuszem Wratnym.²⁵⁰ Tadeusz Wratny v Karviné realizoval v sedmdesátých letech řadové domky a později se začal věnovat malířství a kresbě. Záliba v architektuře mu přesto zůstala a ve svých obrazech zachycoval zastavěnou městskou a vesnickou krajinu.

Budova schovaná za stromy na samotném okraji sídliště má v sobě nedoceněné kvality. Vyznačuje se bruselským stylem, v Karviné ji můžeme zařadit k těm několika nejlepším projektům realizovaným v tomto stylu. Nepravidelnou dispozici tvoří tři objekty obdélných půdorysů a odlišných velikostí. První budova, na plánech pojmenovaná A, je jednopodlažní. Nacházejí se zde kanceláře, šatny, dílny a sklad. Dvoupatrová část B je nepodsklepený objekt, který obsahuje sály pro kroužky v patře prvním a v patře druhém společenský sál. Takto se celý objekt stupňuje až k hlavnímu

²⁴⁹ Kouba, Kino centrum v Karviné, *Československý architekt* XXVIII, č. 15–16, 1982, s. 5.

²⁵⁰ Juventus, karton 573, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

nepodsklepenému traktu C, v jehož třech patrech jsou místnosti správního charakteru a učebny.²⁵¹

Montovaný typizovaný skelet je zvenku pokryt omítkou kombinovanou s keramickým obkladem. Z čelní strany nás hned zaujme vchod tvořený zkosenými betonovými sloupky, které nesou přístřešek. Zbytek stěny je až do nejvyššího patra pojat jako prosklená plocha, a to i z boční strany objektu, za kterým se nachází schodiště. Celé průčelí je završeno nadstavbou v podobě asymetricky lomené betonové markýzy na jinak plochém zastřešení. Budovu B z čelní strany pokryl architekt okny, které střídavě přetřel v jedné polovině a jedné třetině. Svůj brutalistní dojem umocňuje stavba hrubým omítnutím a kombinací kontrastních prosklených ploch. Budovu v dnešní době zakrývají stromy a proto nám dobře slouží dobové fotografie ze sbírky státního okresního archivu v Karviné, kde je jasněji vidět [164]. Funkce objektu zůstala a funguje dnes jako Dům dětí a mládeže, zvaný Juventus.²⁵²

15.7 Víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, č. p. 783

Na místě dnešní sportovní haly existovala původně jednoduchá ledová plocha [167]. Ta počátkem šedesátých let přestala městu stačit a začalo se s plánováním sportovní haly. Jako první svůj projekt odevzdali v roce 1961 Vladimír Meduna a František Kalivoda [168]. Snahou architektů bylo vyjádřit charakter Karviné za pomoci asymetricky řešeného návrhu s podpěrami, který by připomínal těžební věže. Výsledný návrh víceúčelové haly ale realizoval

²⁵¹ SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 1716, karton 1704, Okresní dům pionýrů a mládeže v Karviné—Novém Městě – oplocení, stavba, hřiště, sadové úpravy.

²⁵² Juventus, katalog 573, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

roku 1965 Miroslav Gola z ostravského Stavoprojektu [169, 170, 171, 172]. Původně se počítalo s tím, že stavba potrvá jeden rok, nakonec se termín nedodržel a práce trvaly od roku 1967 do roku 1972.²⁵³

Co se týče půdorysu, ten Miroslav Gola pojal jednoduše ve tvaru obdélníku. Výjimečnost celé stavby spočívá v následování bruselského stylu, který se odráží ve zpracování fasády. Obnažená konstrukce kombinovaná s prosklenými plochami odlehčuje dojem monumentální stavby a zároveň odkazuje k výrazu industriálního prostředí, jak to původně zamýšleli Vladimír Meduna a František Kalivoda. Hmotě dominuje atiková linie, kterou plasticky utváří rytmicky dynamizované pilovité zprohýbání, což výtvarně akcentuje střídání světla a stínu. Mimo ocelové konstrukce s výplňovým pláštěm z boletických panelů se zde realizovala závěsná lanová střecha. Hlediště architekti projektovali pro necelých deset tisíc diváků. Hlavní vstup se nachází v čele budovy, ze vstupní haly pak vedou jednotlivá schodiště do hlediště. Další čtyři vchody se nacházejí v rozích objektu. Víceúčelovou halu netvoří jen sportovní plochy, ale také ubytovací část s třiceti lůžky a restaurace pro sto osob. Umístěna zde byla také bytová jednotka, která se původně plánovala s odděleným vstupem v podobě točitého schodiště na fasádě.

Celkový rozpočet pro stavbu byl vypočítán na 8 900 000 korun, ale jelikož se celková výstavba táhla o několik let déle, konečná částka se vyšplhala téměř jednou tolik, na 16 153 010 korun.²⁵⁴ Podobné zpracování sportovních zařízení můžeme spojit například s opavským plaveckým stadionem z let 1965 až 1968 nebo se zimním stadionem v Plzni od Vladimíra

²⁵³ Víceúčelová sportovní hala, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²⁵⁴ Ibidem.

Urbance, Pavla Janečka a Ladislava Švábka. Ale také havířovská víceúčelová hala z let 1965 až 1969 od architekta Josefa Hrejsemnou, kde už se objevuje větší práce s abstraktním betonovým reliéfem, patří do této skupiny.

15.8 Obytný blok 528–529, Ráj, č. p. 804–813

Z krajského projektového ústavu vzešel v roce 1965 projekt obytného bloku pro město Karvinou. Na umístění celkem 202 bytových jednotek pracovali architekti Miroslav Gola, Oldřich Pražák a Vladimír Vrána [173, 174, 175]. Celý objekt je situován na křižovatce v celoměstském centru, u třídy 17. listopadu a ulice Borovského, hlavní radiály sídliště Ráj.²⁵⁵

Šestipatrový obytný blok má půdorys ve tvaru písmene L. Pravoúhlé nároží architekti projektovali v jednolitě hmotě. Jedno rameno má šest vchodů, druhé vchody čtyři. Unikátnost celé stavby spočívá v absenci přízemí, které je nahrazeno zkosenými čtyřmi betonovými pilíři, umístěnými vždy mezi dvěma vchody [176, 177]. Odpilířovaný prostor umožňuje průchod ze sídliště Ráj do centra Karviné a organicky tak propojuje obě městské části. V každém patře umístili autoři naproti schodišti místnosti sušárny, potravinových boxů a žehlíren. Vysoký komfort pak představuje byt v nejvyšším patře rohové sekce bloku 528 v podobě šestipokojového bytu s příslušenstvím a šatnou.²⁵⁶

Východisko odlehčení v podobě železobetonových podpor mohli Miroslav Gola a Oldřich Pražák nalézt u Le Corbusierovy obytné jednotky v Marseille. Nejznámější příklad využití tohoto prvku nalezneme na

²⁵⁵ Obytný blok č. p. 804–813, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

²⁵⁶ Obytný blok č. p. 804–813, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

březeneckém sídlišti v Chomutově od Rudolfa Bergera, které bylo ovšem projektováno později.²⁵⁷ Na rozdíl od těchto dvou příkladů v Karvině architekti nevyprojektovali žádné balkóny nebo lodžie, což domu poněkud ubírá na kvalitě. Výraz brutalistní architektury chtělo město v roce 1991 potlačit a prostor mezi podpěrami zastavět obchodní vybaveností. Návrh na obezdění přízemí odevzdal autor zimního stadionu ve Frýdku-Místku Oskar Chmiel [178]. Je zvláštní, že autor tak zajímavě řešené stavby mohl sám chtít přepracovat stavbu, jakou je obytný blok v Karvině.

15. Závěr

Postupně jsme sledovali jak rozmach průmyslu začal nad vesnicí vypínat těžební věže a komíny. Ze starých chaloupek se přecházelo k rozsáhlejším dělnickým koloniím. Osady postupně začaly dostávat ráz malých vesnic s řadovou zástavbou a osobitým vzhledem. Charakter hromadného ubytování a členění jednotlivých domů si udržovalo mnohé individuální rysy. Jedním z důležitých faktorů, které chyběly staré Karvině stát se městem, bylo nevytvoření přirozeného centra a celkové stavební uspořádání. Skromné bytové podmínky se snažili dělníci kultivovat za pomoci zahrádek a zvelebováním si svého okolí.

²⁵⁷ Jana Zajoncová, Chomutov – Březenecká, in: Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha et al., *Paneláci I*, Praha 2016, s. 288–294.

Meziválečná léta přinesla zlepšení občanské vybavenosti a následovala výstavba v modernějším duchu odkazující na vývoj novodobé architektury dvacátého století. Jistá pluralita pak vznikala při těsné blízkosti kolonií, starých vesnických obydlí a moderních staveb. Město, dá-li se to tak nazvat, dostávalo nejednoznačný a chaotický ráz.

Mohli jsme sledovat, jak kontinuální vývoj okolních industriálních oblastí probíhal lépe v těch, které na rozdíl od Karviné měly své historické základy a rozvíjely se tak v lepších podmínkách. Nastávaly peripetie bytové výstavby spojené s finančními potížemi, či nedostatkem stavebních pracovníků. Diplomová práce vyličila stavby společenského charakteru, které se začaly, po letech soustředění se na bytovou výstavbu, konečně realizovat a našly si cestu i do samotných sídlišť padesátých let. Jak rostl kulturní život, tak se zkvalitňovala životní úroveň obyvatel v Karviné. Je potřeba zdůraznit významné autory, kteří zde zanechali svá díla a překročili tak průměrnost místní architektonické produkce. Byl to Bohuslav Černý, Josef Kalous, Josef Fňouk, Jan Rubý, Vladimír Meduna, Jiří Kučera či Miroslav Gola.

Sídlištní celky Karviné se vyvíjely od přísně symetrických základů prvního sídliště Stalingrad, přes druhou část tohoto sídliště, která upřednostnila ulice pro pěší před komunikacemi a celkově působí vzdušnějším dojmem. Větší důraz na volný čas báňských zaměstnanců se projevuje v podobě parkových prostor, velkých dvorků či vyprojektováním kulturního domu. Svého nejpovedenějšího sídliště se město dočkalo v šedesátých letech, kdy s Rájem vyrůstalo prostředí s ohledem na člověka a jeho potřeby. Větší důraz se klade na městskou vybavenost jako jsou obchody, restaurace, kavárny či kino. Následně se výstavba sídlištních celků uzavřela posledním volným

prostorem v části Karviná-Hranice. Pozorujeme důkladnější práci s přírodou a zkvalitňování obytnosti města. V sedmdesátých a osmdesátých letech se přistupuje k rekonstruování parků, starších domů či historických památek. Karviná postupně získává potenciál hodnotného města.

Jeden z hlavních závěrů této práce, se zabývá myšlenkou, kdyby důlní činnost probíhala s větším ohledem na krajinu, zda by dnes město Karviná nemělo odlišné postavení v republice. To, jak se hornictví projevuje v sociální skladbě obyvatelstva je celkem jasné. Nelze založit město, kde jsou občané závislí primárně na hornickém průmyslu a neprobíhá tak spolupráce víceoborové skladby obyvatelstva. Otázkou ale zůstává, co by se stalo, kdyby se stará Karviná tak drasticky nepoddolovala a s celým okolním územím se zacházelo ohleduplně. Zůstaly by nám dva zámky, kostel pro čtyři tisíce návštěvníků, krásná radnice z počátku století, celé město a ulice, které by se dále formovaly. Dnes nám po celé oblasti a po celém období do roku 1945 nezbylo prakticky nic, jen propadliště, případně nánosy hlušiny. Nezodpovědné chování státu vůči krajině a městu způsobilo v padesátých a šedesátých letech demolici mnoha staveb, které měly velkých kvalit. Možná by dnes Karviná nepůsobila jen jako šedé hornické město bez větších náznaků historie. Zachování tváře a historie města, není jen nostalgickou potřebou, ale také potřebou pro kvalitní vývoj města v budoucích letech. V poslední době s touto problematikou také úzce souvisí vyliďňování obdobných industriálních měst.

Dnes už Starou Karvinou nezachráníme, ale měla by sloužit jako odstrašující příklad. Stává se dnes skoro již běžnou praxí, že životnost staveb se pohybuje v řádech několika desítek let a po některých časových úsecích

zůstávají proluky, tak jako zůstala proluka po staré Karviné. Karviná padla jako oběť za neřízené dolování těžařstev, které komunistická strana znásobila a podpořila v zájmu umělého udržování zastaralého průmyslu.

Smyslem práce nebylo poskytnout čtenáři výčet všech architektonických děl, která se v Karviné ve dvacátém století vyprojektovala, ale vysledovat urbanistický vývoj města jako celku. Následně byla vybrána ta díla, která svou kvalitou převyšují ostatní stavby v Karviné a na nich se prezentovaly konkrétní aspekty charakterizující město. Větší pozornost se pak ubírala k druhé polovině století, jelikož teprve od roku 1948 můžeme hovořit o struktuře města a také o podstatnějších krocích ve formování prostoru.

16. Prameny a literatura

16.1 Archivní prameny

- Archiv Muzea umění Olomouc, Architekt Jiří Kučera, 20 třídní zvláštní škola s internátem v Karviné Ráji.
- Archiv Muzea umění Olomouc, architekt Jiří Kučera, Centrum Karviná Ráj.
- Budova magistrátu, karton 152, uložen ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Celostátní urbanistická soutěž na centrum Karviné, 1965, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Dlouhodobý výhled sociálně ekonomického rozvoje města Karviné do roku 2000, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Juventus, karton 573, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Kino Stalingrad, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Koncepce rozvoje města 1986, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Kulturní dům Karviná-Nové Město, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Náměstí budovatelů, plán, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Nemocnice projekt, karton 226, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Obytné domy, č. p. 76 – Změny a úpravy, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Obytný blok č. p. 804–813, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Plány k projektování sídliště Ráj, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Podrobný plán Karviná Stalingrad II, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Podrobný územní plán Karviná-Sever, Karviná 1963, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Schválení podrobného územního plánu městského okruhu, 1963, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

- Směrný územní plán aglomerace Karviná, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Směrný územní plán města 1977, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 66, karton 5, Stavba mateřské školy s učitelským bytem s příp. plány.
- SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 67, karton 6, Stavba obecné a měšťanské školy Aloise Jiráka s příp. Plány.
- SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 690, karton 790, Schůze stavební komise – zápisy, pozvánky.
- SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 73, karton 8, Soukromá výstavba města s příp. plány.
- SOkA Karviná, Archiv Města Fryštát, inv. č. 839, karton 717, Projekt na stavbu měšťanské školy ve Fryštátě.
- SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 840, karton 717, Stavba obecní a měšťanské školy (Jiráskova) ve Fryštátě.
- SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, Fridolín Šlachta, *Pamětní kniha obce Karvinné I*, 1933
- SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 690, karton 727, Stavba radnice.
- SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 90, karton 41, Přestavba hotelu Unger.
- SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, karton 731, inv. č. 704, Plány kostela sv. Jindřicha (tzv. nového).
- SOkA Karviná, fond Archiv města Fryštát, *Kronika města Fryštátu*, s. 8.
- SOkA Karviná, fond Městský národní výbor Karvinná, inv. č. 124, karton 69, Curriculum vitae Ing. arch. Dra. Adolfa Liebschera.
- SOkA Karviná, fond Městský národní výbor Ráj, *Kronika místní obce Ráj*, s. 50.
- SOkA Karviná, Městský národní výbor Karviná, Sběrka fotografií, balík č. 4.
- SOkA Karviná, Městská spořitelna Karvinná, inv. č. 2, karton 194.
- SOkA Karviná, Městský národní výbor Karvinná, inv. č. 125, karton 69, Komise pro sloučení Fryštátu, Karviné atd., (1945–1948).
- SOkA Karviná, Místní národní výbor Staré Město, inv. č. 99, karton 17, Oběžníky, směrnice a pokyny referátu XI – stavební, (1945–1947).
- SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná 1949–1960, inv. č. 1476, karton 1040, Stavba nemocnice.
- SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná 1949–1960, inv. č. 579, karton 133, Stavba nemocnice v Karviné 4 II. etapa.

- SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 1716, karton 1704, Okresní dům pionýrů a mládeže v Karviné-Novém Městě – oplocení, stavba, hřiště, sadové úpravy.
- SOkA Karviná, Okresní národní výbor Karviná, inv. č. 320, karton 251, Směrný územní plán okresu (1951–1955).
- SOkA Karviná, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 350, karton 131, Plány na stavbu budovy pro okresní úřady.
- SOkA Karviná, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 351, karton 131, Stavba okresního úřadu ve Fryštátě s přípoj. plány.
- SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 354, karton 133, Stavba domu horníků a dělníků příp. plány.
- SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 355, karton 133, Stavba radnice v Karviné s přípoj. Plány.
- SOkA Karviná, Sběrka fotografií karvinského fotografa R. Kristena, poř. č. 609.
- SOkA Karviná, Sokol TJ Karviná, inv. č. 30, karton 1, Opravy a stavební úpravy kina Central.
- SOkA Karviná, Základní devítiletá škola 1. – 5. ročník, inv. č. 40, karton 35, stavba školy.
- Technická zpráva k úvodnímu projektu Stalingradu, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Územní studie zahrádkových osad v Karviné, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- Víceúčelová sportovní hala, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
- ZA v Opavě, Krajský soud v (Moravské) Ostravě, inv. č. 2675, karton 115.
- Zvláštní škola s internátem, uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

16.2 Literatura

- Anonym, Ostravsko potřebuje 8000 bytů, *Moravskoslezský deník XL*, 1939, č. 42, 11. 2., s. 3.
- Anonym, Přejmenování ulic ve Slezské Ostravě, *Moravskoslezský deník XL*, 1939, č. 49, 17. 2., s. 2.
- Anonym, O novém stavebním právu, *Noviny Těšínské XVIII*, 1912, č. 8, 10. 7., s. 3.
- Anonym, Vypsání soutěže, *Stavba*, 1922, č. I, s. 108.
- Anonym, O novém stavebním právu, *Noviny Těšínské XVIII*, 1912, č. 8, 10. 7., s. 3.

- Anonym, Byty a zase byty, *Moravskoslezský denník XX*, 1920, č. 245, 12. 9., 1920.
- Anonym, Události na Karvinsku, *Moravskoslezský denník XX*, č. 69, 11. 3., 1920.
- Anonym, Nové hornické město na Olze ponese jméno Karviná, *Nové slovo*, 1946, č. 53, 3. 3., s. 2.
- Anonym, Velká Karvinná – těžkým problémem, *Československá demokracie III*, 1947, 4. 8., s. 2.
- Anonym, Z týdne, *Stavoprojekt IV*, 1955, č. 15, 21. 4., s. 1.
- Anonym, První bytové družstvo v Karviné, *Karvinské noviny VII*, 1959, č. 38, 30. 9., s. 1.
- Anonym, Uskutečňujeme usnesení ÚV KSČ o bytové výstavbě, *Karvinské noviny VII*, 1959, č. 16–17, 28. 4., s. 2–3.
- Anonym, Za krásnější Karvinou, *Karvinské noviny V*, 1961, č. 11, 23. 3., s. 2.
- Anonym, Bytostav očima čtenářů, *Karvinské noviny V*, 1961, č. 37, 20. 9., s. 1.
- Anonym, Smělé řešení Karviné, *Karvinské noviny XVI*, 1967, č. 5, 25. 1., s. 3.
- Anonym, Starosti s kulturou ve Stalingradě, *Karvinské noviny V*, 1956, č. 43, 10. 12., s. 3.
- Anonym, Postaví nový kulturní dům, *Karvinské noviny V*, 1956, č. 10, 21. 4., s. 2.
- Anonym, Kulturní středisko Tatran v Karviné IV otevřeno, *Karvinské noviny VI*, 1957, č. 18, s. 3.
- Alexa Zdeněk – Nový Otakar, O zkušenostech a chybách práce ostravských architektů, *Architektura ČSR X*, 1951, s. 270–279.
- Bregantová Polana – Švácha Rostislav et al., *Dějiny českého výtvarného umění. (V), 1939–1958*, Praha, 2005.
- Chmiel Jozef – Szymik Jan, *Stará Karviná ve fotografii*, Karviná, 199, s. 204–205.
- Benatzky Jindřich, Významné stavební památky v Karviné I. – Fryštát, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 290.
- Dombrovský Zdeněk, *Hornické kolonie karvinského okresu II*, Ostrava, 2007.
- Drkal Stanislaw, K počátkům dolování uhlí v Karviné, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968.
- Ferenčuhová Slavomíra, *Sociologie města 20. a 21. století*, Brno, 2013.

- Frampton Kenneth, *Moderní architektura: Kritické dějiny*, Praha, 2004.
- Gistr Oldřich, Co nás čeká v roce 1962, *Karvinské noviny* V, 1961, č. 40, 11. 10., s. 3.
- Grobelný Andělín, Těšínsko od jara národů k samostatným státům in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 69–70.
- Hajzlerová Irena – Matroszová Veronika, *Karviná*, Praha, 2009
- Hrubý Rudolf, *Historické jádro města*, Karviná, (nepublikovaný strojopis, přístupný v badatelně Státního okresního archivu v Karviné), 1990
- Hosák Ladislav, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Svazek XVI*, Olomouc, 2011.
- Janák Dušan – Prokop Radim – Krol Jiří, Základní rysy vývoje československého Těšínska po roce 1945, in: *Sborník, Nástin dějin Těšínska*, Ostrava, 1992, s. 144–150.
- Janák Dušan – Prokop Radim – Krol Jiří, Základní rysy vývoje československého Těšínska po roce 1945, in: *Sborník, Nástin dějin Těšínska*, Ostrava, 1992, s. 144–150.
- *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929.
- Káňa Otakar, Karvinsko mezi dvěma světovými válkami, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 139.
- Klen Jiří – Pražák Oldřich, Výstavba v Karviné, *Architektura ČSSR* XXII, 1963, č. 8, s. 473.
- Klen Jiří, Projekt nové čtvrti Karviné, *Stavoprojekt* VI, 1957, č. 49–50, 24. 8., s. 2.
- Kmeťková Blanka, Vyroستlo nám nové sídliště, *Karvinské noviny* IV, 1955, č. 15, 8. 5., s. 2.
- Kouba, Kino centrum v Karviné, *Československý architekt* XXVIII, č. 15–16, 1982, s. 5.
- Koudelka František, Projektujeme nové město v Karviné, *Stavoprojekt* VI, 1957, č. 34–35, 1. 6., s. 3.
- Krupková Libuše – Kufa Miroslav, *Historie územního plánování statutárního města Karviné*, Karviná, 2008.
- Křístek František, Naše bytové problémy, *Vodič* IV, 1953, č. 3, 31. 3., s. 2.
- Kuba Stanislav, *Historický vývoj hornického města*, Ostrava, 2016.
- Kuča Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. díl*, H-Kole, Praha, 2000.
- Librová Eva, *Jak bydlet*, Praha, 1961.

- Macháček David, Sorela lahůdkám nepřála. Přesto stvořila Labužníka, *Lidové noviny* XXVII, 2014, č. 30, 17. 5.
- Matroszová Veronika, Místo uhlí navrtal solanku, *Právo*, č. 219, 2004, 18. 9., s. 21.
- Meduna Vladimír, Nová Ostrava, *Architektura ČSSR* X, 1951, č. 7–9, s. 262.
- Meduna Vladimír, Využití pro Ostravsko zkušeností výstavby Stalingradu, *Stavoprojekt* IV, 1955, č. 44, 26. 11., s. 1.
- Musil Jiří, *Lidé a sídliště*, Praha, 1985.
- Myška Milan, Karvinsko na přelomu epoch, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968.
- Pavlačková Marie, Mateřské školy v okrese Karviná před rokem 1918, *Těšínsko* XXXIV, 1991, č. 2, s. 20–23.
- Petřek Vladimír, Už brzy se nastěhují, *Zprávy Karvinska* XXV, 1976, č. 3, 17. 1.
- Plaček Vilém – Plačková Magda, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968.
- Plaček Vilém, K bytové a sídlištní výstavbě na Ostravsku v letech 1949 až 1960, *Vlastivědné listy*, 1987, č. 2, s. 10.
- Plaček Vilém, Město Karviná za nacistické okupace, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 187–204.
- Plačková Magda – Plaček Vilém, Město Karviná v letech 1945–1948, in: Vilém Plaček – Magda Plačková, *Karviná 1268–1968. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, Karviná, 1968, s. 234.
- Prchal Ladislav, Bytová otázka, *Moravskoslezský denník* XVIII, 1918, č. 356, 24. 12., 1918, s. 6.
- Procházka Vladimír, 10 let republiky a moderní kultura, *ReD*, 1928–1929, s. 64.
- Prokop Radim, Závodní hornické kolonie – předchůdce postsocialistických měst, *Těšínsko* XLVII, 200č, č. 2, s. 15–21.
- Prokop Vilém, K problematice obytné výstavby na území okresu Karviná, *Těšínsko* XXVII, 1984, č. 1, s. 10.
- Průša Vladimír, ČSR v kostce, *ReD*, 1928–1929, s. 68.
- Rebrová Alexandra, *Radnice v proměnách času*, Karviná, 2008.
- Rebrová Alexandra, Socialistická výstavba Karviné, *Těšínsko*, 1985, č. 1, s. 3.

- Růžička Michal, Urbanizace chudoby a etnicity v (post)socialistickém městě, in: Barbora Vacková – Slavomíra Ferenčuhová – Lucie Galčanová et al., *Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*, Brno 2011, s. 137–157.
- Říha Josef Karel, Za reformu bydlení a stavby obytných domů, *Stavba I*, 1924–1925, s. 118–123.
- Sedláček Vlastimil, Úkoly lidové správy při bytové výstavbě, *Ostravský kraj IV*, 1952, č. 23, 10. 12., s. 6.
- Skřivánková Lucie – Švácha Rostislav et al., *Paneláci I*, Praha 2016.
- Sochor František, *Vzpomínky na starou Karvinnou*, 2001.
- Spáčil Rudolf, Klady a nedostatky Ostravské výstavby, *Československý architekt V*, 1959, č. 20–21, 22. 10., s. 3–4.
- Starzyczná Halina – Steiner Jan, Nahlédnutí do obchodní sítě na Těšínsku v období první ČSR – Fryštát, *Těšínsko XXXVII*, 1994, č. 4, s. 21–24.
- Starzyczná Halina – Steiner Jan, Nahlédnutí do obchodní sítě na Těšínsku v období první ČSR – Karviná, *Těšínsko XXXVIII*, 1995, č. 1, s. 22–27.
- Stenclá Kateřina, *Střípky z dějin Karviné*, Český Těšín, 2010.
- Strakoš Martin, *Kulturní domy na Ostravsku v kontextu architektury a umění 20. století : základní kameny společnosti*, Ostrava, 2012.
- Strakoš Martin, *Nová Ostrava a její satelity : kapitoly z dějin architektury 30.–50. let 20. století*, Ostrava, 2010.
- Strakoš Martin, *Po sorele brusel, kov, sklo, struktury a beton : kapitoly o architektuře a výtvarném umění 50. a 60. let 20. století od Bruselu po Ostravu*, Ostrava, 2014.
- Ševčík Alexandr, K X. výročí osvobození Československa upravíme i sídliště Stalingrad, *Karvinské noviny IV*, 1955, č. 5, 26. 2., s. 3.
- Šlachta Fridolín, *Pamětní kniha obce Karviné I*, 1933.
- Šlachta Fridolín, *Těšínsko jeho první a druhé dělení*, Karviná, 1946.
- Šlapeta Vladimír – Vybíral Jindřich et al., *Slavné vily Moravskoslezského kraje*, Praha, 2008.
- Šopák Pavel, *Město – zámek – krajina*, Opava, 2012.
- Šopák Pavel, *Tvořit město : (Opava a Moravská Ostrava 1850–1950: architektura a urbanismus)*, Opava, 2017.
- Šopák Pavel, *Vzdálené ohlasy: moderní architektura českého Slezska ve střeoevropském kontextu 1–2*, Opava, 2014.
- Špaček Josef, Kulturní středisko Tatran v Karviné IV otevřeno, *Karvinské noviny VI*, 1957, 27. 4., č. 18., s. 2.
- Špačková Eva, Potřebuje sídliště Centrum?, in: Martina Peřínková et al., *Architektura v perspektivě*, Ostrava 2012, s. 56–64, cit. s. 57.

- Švácha Rostislav, *Architektura ve stínu politické moci (1939–1989)*, in: Klára Benešová et al., *Velké dějiny země Koruny české*, Praha, 2009.
- Švácha Rostislav – Kohout Michal, *Česká republika : moderní architektura*, Praha, 2014.
- Teige Karel, *Industrialisovaná architektura, ReD*, 1928–1929, s. 216.
- Teige Karel, *K sociologii architektury*, Praha, 1930.
- Teige Karel, *Za socialistickou architekturu*, Praha, 1932.
- Varta Jaroslav, *Kulturní středisko ve Stalingradě před dokončením?*, *Karvinské noviny* V, 1956, č. 45, 22. 12.
- Wallerová Zoja, *Povídání o Karviné, Stavoprojekt IX*, 1960, č. 29, 22. 6., s. 2.
- Zatloukal Pavel, *Historismus: architektura 2. poloviny 19. století na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc, 1986.
- Zarecor Kimberley Elman, *Utváření socialistické modernity: bydlení v Československu v letech 1945 – 1960*, Praha, 2015.
- ?, *Za novou socialistickou Ostravu (Výstavba socialistické Ostravy)*, Ostrava, 1960.

16.3 Periodika

- *Architektura ČSR: spojené časopisy Stavba, Stavitel a Styl*, 1939–1989.
- *Československá demokracie: list československé sociálně demokratické strany dělnické*. 1945–1948.
- *Československý architekt, čtrnáctideník svazu architektů*, 1955–1990.
- *Karvinské noviny (Zprávy Karvinska)*, 1954–1998.
- *Karvinský kulturní zpravodaj*, 1967–1983.
- *Moravskoslezský deník*, 1919–1941.
- *Nová Svoboda*, 1924–1946.
- *Nové slovo: list strany českých socialistů*, 1945–1948.
- *Okresní věstník pro správní okres Fryštát*, 1948–1949.
- *Ostravské listy, středoostravský deník moravskoslezský*, 1929.
- *Ostravské noviny: týdeník městského výboru KSČ a MěNV v Ostravě*, 1962– 1963.
- *Ostravský deník*, 1900–1928.
- *Ostravský kraj*, 1906–1940.
- *ReD: měsíčník pro moderní kulturu*, 1928–1929.

- *Stavba: měsíčník pro stavební umění*. 1922–1938.
- *Stavoprojekt: časopis ROH, n. p. Stavoprojekt, závod Ostrava*, 1952–1961.
- *Styl: časopis pro architekturu, stavbu měst a umělecký průmysl*, 1909–1938.
- *Těšínské noviny: písmo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku*, 1908–1914.
- *Těšínsko: vlastivědný zpravodaj*, 1957–2017.
- *Vodič: časopis ROH Karviná*, 1950–1954.
- *Zpravodaj města Karviné*, 1984–1990.

16.4 Internetové zdroje

- ?, Z naší historie, <http://nspka.cz/cs/zdravotnik/z-nasi-historie.html>, vyhledáno 20. 4. 2018.
- Chválek, Městský dům kultury Karviná, http://www.chvalekatelier.cz/mestsky-dum-kultury-karvina_re14, vyhledáno 2. 5. 2018
- Jan Kucharzyk, *Karvinná*, <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=5871>, vyhledáno 8. 12. 2017.
- Marcel Mahdal, Objevení karvinského tábora nucených prací pro židy, <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/objeveni-karvinskeho-tabora-nucenych-praci-pro-zidy/>, vyhledáno 15. 1. 2018.
- Veronika Matroszová – Radim Kravčík, Karvinnská radnice – symbol oslav povýšení obce na městys, <https://www.karvina.cz/deje-se/karvinnska-radnice-symbol-oslav-povyseni-obce-na-mestys>, vyhledáno 30. 3. 2018.
- Veronika Matroszová – Radim Kravčík, Kostel sv. Jindřicha pojal až čtyři tisícovky věřících, <https://www.karvina.cz/deje-se/kostel-sv-jindricha>, vyhledáno 10. 2. 2018.

17.Summary

Diploma thesis deals with the architecture and urbanism of the town of Karviná between 1900 and 1989. This thesis tries to capture all aspects and circumstances of the moment when Karviná started to form a city and received a clear urbanistic nature. Another of the main suggestions for the writing of the work was the interest in the local development of the housing culture, which went from the village buildings to the mining colonies and subsequently the boom of a completely new town from individual housing estates. Within a few decades city literally change expression, size and position.

The text in the first chapters outlines the general history and socio-historical context of the city. Other chapters go chronologically from the beginning of the building development and the development of the individual municipalities that later formed in 1948 the great Karviná. The text continues through the first urbanization attempts to housing by 1945, with a special focus on mining colony. In order to create a complete picture of the city in the first half of the twentieth century, a selection catalog of buildings is subsequently displayed. Chapters devoted to the period after 1945 range from the two-year housing estate to the housing estates of the first five-year period to the time of release, when the housing estates are more oriented towards the man-miner and his mental stability. The rest of the text deals with the normalization of the Karviná housing development, when the larger construction projects are completed and the whole territory is definitively stopped. For the overview of the development of particular periods, text ends with catalog of selected buildings in the period of socialist building.

18. Seznam obrazové přílohy

1. Pohled na Karvinou v první polovině 19. století, SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 568,.
2. Náměstí, Karviná-Fryštátě. Foto: Městský národní výbor Karviná, balík 4, 1956.
3. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha Karviná-Doly, 1894– 1897, půdorys. SOkA Karviná, Archiv města Karvinná, inv. č. 704, karton 731.
4. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, celkový pohled. Foto: SOkA Karviná, poř. č. 64.
5. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, hlavní loď kostela. Foto: SOkA Karviná, poř. č. 54.
6. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894– 1897, průčelí. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 629.
7. Pohled na hlavní třídu Komenského, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 877.
8. Pohled na centrum staré Karviné, 1940–1945. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 43.
9. Pohled na Solcu od budovy Masarykovy měšťanské školy, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 158.
10. Pohled na domy, tzv. komplex Zlatník, Karviná-Doly, 1957. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 712.
11. Hugo Königsberger, česká státní obecná škola na Hranicích, Karviná-Doly, 1902. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 710.
12. Hugo Zlatník, česká IV. obecná škola na Hoheneggeru, Karviná-Doly, 1912. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 715.
13. Hugo Königsberger, dům spolku katolických dělníků Praca, Karviná-Doly, 1902–1903. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 147.
14. Budova prvního kina Orfeus, Karviná-Doly, 1911. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 123.
15. Pohled na část Solce s úřednickými domy, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 855.

16. Pohled na hlavní třídu s kostelem sv. Petra z Alkantary v pozadí, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 832.
17. Celkový pohled na Karvinou, v pozadí s jámou Františka, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 591.
18. Pohled z těžní věže jámy Gabriela, Karviná-Doly. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 997.
19. Kostel sv. Petra z Alkantary – stav 2018, Karviná-Doly, 1736, průčelí. Foto: autorka.
20. Hugo Königsberger, Městská spořitelna, Karviná-Doly, 1924. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 44.
21. Kino Central, Karviná-Doly, 1928– 1929. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 153.
22. Německý spolkový dům – Turnhalle, 1931. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 619.
23. Alois Golasowski, Spolkový dům horníků, Karviná-Fryštát, 1931. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1021.
24. Mapa Karviné, 1939. SOkA Karviná, *Vzpomínky na starou Karvinnou*, příloha publikace – mapa staré Karvinné 1939.
25. Pojmenování ulic v době okupace. SOkA Karviná, Archiv města Fryštátu, inv. č. 3, karton 1.
26. Dělnická kolonie při dole Jindřich, Karviná-Doly, 1900–1901, půdorys. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 501, karton 143, Stavba dělnické kolonie při L-M dole Jindřich v Karviné 2, 1900–1901.
27. Půdorys čtyřrodinného domu. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 445.
28. Půdorys šestirodinného domu. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 349.
29. Typ domu s pavlačí pro osm rodin. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 320.
30. Typ domu s pavlačí pro osm rodin, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 321.
31. Byt v hornické kolonii, Karviná-Doly, interiér. Foto: archiv Stanislava Kuby.
32. Dělnická kolonie Hohenegger, Karviná-Doly, 1916–1918, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 310.

33. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, půdorys. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 490, karton 142.
34. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákres domů. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 490, karton 142.
35. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákresy domů s půdorysy. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 490, karton 142.
36. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákresy domů s půdorysy. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 490, karton 142.
37. Dům v kolonii Jindřichův dvůr, Karviná-Doly. SOkA Karviná, sbírka obrazového materiálu fotografií a fotonegativů, poř. č. 820.
38. Kolonie Jindřichův dvůr, Karviná-Doly. SOkA, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 821.
39. Oskar Schwer, dětská opatrovna u kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1916–1918, nákresy. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 486, karton 142.
40. Oskar Schwer, dětská opatrovna u kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1916–1918, situace SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 486, karton 142.
41. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 345.
42. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, čelní strana. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 345.
43. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, zadní strana. Foto: Google Street View, duben 2012.
44. Dům penzistů, Karviná-Doly, 1928, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 303.
45. Dům penzistů, Karviná-Doly, 1928, čelní pohled. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 302.
46. Typ úřednického domu, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 297.
47. Úřednický dům na Soleckém kopci, Karviná-Doly, půdorys. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 347.
48. Vilová čtvrť na Soleckém kopci, Karviná-Doly. SOkA, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 857.

49. Dělnická kasárna dolu Jindřich, Karviná-Doly, 1910, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 502, karton 143.
50. Dělnická kasárna při dole Jan, Karviná-Doly, 1918. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 499, karton 143.
51. Obytný dům č. 495, Karviná-Doly, 1901, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 481, karton 142.
52. Obytný dům č. 185 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 483, karton 142.
53. Obytný dům č. 636 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 483, karton 142.
54. Domy v kolonii u koksovny Hohenegger, Karviná-Doly. SOkA Karviná, sbírka obrazového materiálu fotografií a fotonegativů, poř. č. 597.
55. Obytný dům č. 636 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 483, karton 142.
56. Dům pro úředníky č. 11 jámy Jan, Karviná-Doly, 1906–1907, nákresy s půdorysem. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 497, karton 143.
57. Dělnická kolonie U jámy Jindřišky, Karviná-Doly. *Kamenouhelné doly Ostravsko-Karvinského revíru*, svazek IV, Moravská Ostrava, 1929, s. 449.
58. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, půdorys. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 355, karton 133.
59. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, nákres průčelí. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 355, karton 133.
60. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, nákres zadní průčelí. SOkA Karviná, Okresní úřad Fryštát, inv. č. 355, karton 133.
61. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, pohled na čelní průčelí s kostelem sv. Jindřicha v pozadí. SOkA, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 45.
62. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, vstup v období okupace. SOkA Karviná, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 608.
63. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, zasedací místnost v období okupace. SOkA Karviná, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 610.
64. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, schodiště v období okupace. SOkA Karviná, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 609.

65. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, půdorys. SOkA Karviná, Archiv města Fryštátu, inv. č. 839, karton 717.
66. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, čelní strana s tělocvičnou. Foto: autorka.
67. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, čelní strana s byty. Foto: autorka
68. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, vstup. Foto: autorka.
69. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, škola s dvouletkovým domem od Vladimíra Meduny. Foto: autorka.
70. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
71. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, nákres dvorní průčelí. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
72. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, nákres zadní průčelí. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
73. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, zadní průčelí. Foto: autorka.
74. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, dvorní průčelí. Foto: autorka.
75. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, půdorys. SOkA, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 350, karton 131
76. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, nákres pohledu z nákladní ulice. SOkA, Okresní Úřad Fryštát, inv. č. 350, karton 131
77. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, pohled na vstupní portikus. Foto: autorka.
78. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, půdorys. ZA v Opavě, Krajský soud v (Moravské) Ostravě, inv. č. 2675, karton 115
79. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, nákres čelní průčelí. ZA v Opavě, Krajský soud v (Moravské) Ostravě, inv. č. 2675, karton 115
80. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, čelní průčelí v době okupace. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 507.
81. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, čelní průčelí. Foto: autorka.

82. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, zadní průčelí. Foto: autorka.
83. Evžen Friedel, podrobný plán Karviné, 1950. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
84. Vladimír Meduna, obytný dům č. p. 989, 986, Karviná-Nové Město, 1948, čelní pohled. Foto: autorka.
85. Vladimír Meduna, obytný dům č. p. 989, 986, Karviná-Nové Město, 1948, zadní pohled. Foto: autorka.
86. Finské domky u jámy Františka, Karviná-Doly, 1950–1955. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 836.
87. Vladimír Meduna, směrný plán Karviné – první varianta, 1954. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
88. Vladimír Meduna, směrný plán Karviné – druhá varianta, 1954. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
89. Vladimír Meduna, směrný plán Karviné – třetí varianta, 1954. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
90. Vladimír Meduna, směrný plán Karviné – čtvrtá varianta, 1954. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
91. Záběry z výstavby sídliště Stalingrad, 1950–1955. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1120.
92. Záběry z výstavby sídliště Stalingrad, 1950–1955. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1120.
93. Záběry na domy v Řecké ulici na sídlišti Stalingrad, 1955–1960. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1138.
94. Pohled na bývalou třídu Rozvoje (dnešní třída Osvobození), Karviná-Nové Město, 1960–1965. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1114.
95. Průvod Stalingradem, Karviná-Nové Město, 1956. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1149.
96. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1105.
97. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1105.
98. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, pohled na učňovský dům. Foto: autorka.

99. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, detail se sochami nad podloubím. Foto: autorka.
100. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, detail se sochou na nároží. Foto: autorka
101. Otakar Nový, učňovský dům, Karviná-Nové Město, 1950, čelní pohled. Foto: autorka.
102. František Koudelka, třída Rozvoje (dnes Osvobození), Karviná-Nové Město, 1955. Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 7985.
103. František Koudelka, třída Rozvoje (dnes Osvobození), Karviná-Nové Město, 1955. Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 7985.
104. Rudolf Spáčil, podrobný plán sídliště Stalingrad II, 1956. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
105. Rudolf Spáčil, orientační plán sídliště Stalingrad II, 1952. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
106. Rudolf Spáčil, plán parkového prostoru sídliště Stalingrad II, 1952. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
107. Rudolf Spáčil, domy lemující parkový prostor sídliště Stalingrad II, Karviná-Nové Město, 1955. SOkA Karviná, Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1070.
108. Rudolf Spáčil, domy lemující parkový prostor sídliště Stalingrad II, Karviná-Nové Město, 1955, foceno z třídy Osvobození. SOkA Karviná, Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1172.
109. Rudolf Spáčil, směrný plán Karviné, 1956. Jiří Klen – Oldřich Pražák, Výstavba v Karviné, *Architektura ČSSR XXII*, 1963, č. 8, s. 469.
110. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, první a druhá stavební etapa, 1956–1958. Jiří Klen – Oldřich Pražák, Výstavba v Karviné, *Architektura ČSSR XXII*, 1963, č. 8, s. 470.
111. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled sídliště a Březovou ulici. SOkA Karviná, Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1072.
112. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na sídliště Ráj od ZŠ Prameny směrem k zámeckému parku ve Fryštátě. SOkA Karviná, Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1073.
113. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na věžový dům na kraji sídliště. SOkA Karviná, Sbíрка obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1074.

114. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, věžový dům, sídliště Ráj, 1956–1958. Foto: autorka.
115. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na ulici Kosmonautů ke Gagarinovu náměstí. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8203.
116. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí s věžovým bytovým domem, 1960. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1071.
117. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí s věžovým bytovým domem, 1960. Foto: autorka.
118. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí foceno od restaurace a kavárny Brno, 1960. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8210.
119. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1049.
120. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959, interiér a exteriér. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1058.
121. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959, boční pohled z hlavní komunikace. Foto: autorka.
122. Zoja Wallerová – Josef Štamberk – Jiří Klen, sídliště Ráj II, čtvrtá stavební etapa, 1960. Výstavba v Karviné, *Architektura ČSSR XXII*, 1963, č. 8, s. 478.
123. Křižovatka sídliště Ráj I a II (dnes mezi Rájem a Mizerovem). SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8192.
124. Pohled na Karviná-Mizerov s rodinou zástavbou. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 7986.
125. Miroslav Gola, nábytková síň, Karviná-Ráj II (dnes Karviná-Mizerov), 1965. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8199.
126. Jiří Kučera, obvodové centrum sídliště Ráj II s kinem, 1963–1964. Foto: autorka.
127. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, plán Karviná-Hranice, 1962. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
128. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, pohled na nedokončené sídliště. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1038.
129. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 110.

130. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, ulice Slovenská. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8213.
131. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, ulice Čsl. Armády. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 96.
132. Zoja Wallerová, plán na centrum Karviné, 1963. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
133. Zdeněk Nerad – Milan Polívka – Milan Procházka, soutěžní návrh na centrum Karviné č. 21, 1966. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 8146.
134. Kulturní dům Čsl. armády (kolonie Na hranicích), Karviná-Doly. Archiv dolu Čsl. armády.
135. Kresba kulturního domu Čsl. armády uveřejněná v *Karvinských novinách* v roce 1957. Postaví nový kulturní dům, *Karvinské noviny* V, 1956, č. 10, 21. 4., s. 2.
136. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), 1956, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
137. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), 1956, nákres vstupu. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
138. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, čelní a boční část – dnešní stav. Foto: autorka.
139. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, zadní část – dnešní stav. Foto: autorka.
140. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, detail zazděných oken ve štítu. Foto: autorka.
141. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
142. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, pohled od dárcovského parku. SOkA Karviná, Sbírka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1063.
143. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, lůžková část. Foto: autorka.
144. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, vstup z parku. Foto: autorka.
145. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, boční vstup. Foto: autorka.

146. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, pohled od vrátnice. Foto: autorka
147. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
148. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, čelní pohled. Foto: autorka.
149. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, okna přednáškového sálu. Foto: autorka.
150. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, přednáškový sál. (Zdroj: http://www.chvalekatelier.cz/mestsky-dum-kultury-karvina_re14 , vyhledáno 2. 5. 2018)
151. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, boční pohled. Foto: autorka
152. Nerealizovaný návrh kulturního domu. Nový kulturní dům pro obyvatele karvinského Stalingradu, *Karvinské noviny* VI, č. 13, 1957, 23. 3., s. 1.
153. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, půdorys. Archiv Muzea umění Olomouc.
154. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, náčrtek dálkový pohled. Archiv Muzea umění Olomouc.
155. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, náčrtek atriového prostoru. Archiv Muzea umění Olomouc.
156. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, pohled od nemocnice.
157. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, půdorys komplexu. Archiv Muzea umění Olomouc.
158. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, náčrtek situace s okolní zástavbou. Archiv Muzea umění Olomouc.
159. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, náčrtek obchodní centrum s objektem kina v popředí. Archiv Muzea umění Olomouc.
160. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, model s okolní zástavbou. Archiv Muzea umění Olomouc.
161. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, uliční pohled. Foto: autorka.

162. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, uliční pohled. Foto: autorka.
163. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
164. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, hlavní průčelí. SOkA Karviná, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1896.
165. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, boční pohled na budovu C. Foto: autorka.
166. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, pohled na vstup. Foto: autorka.
167. Původní zimní plocha, Karviná-Fryštát. SOkA Karviná, Sběrka obrazového materiálu, fotografií a fotonegativů, poř. č. 1912.
168. Vladimír Meduna – František Kalivoda, nerealizovaný návrh víceúčelové sportovní haly, Karviná-Fryštát, 1961.
169. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
170. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, boční pohled.
171. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, hlavní a boční průčelí. Foto: autorka.
172. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, zadní průčelí. Foto: autorka.
173. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, půdorys. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.
174. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, pohled z ulice Borovského. Foto: autorka.
175. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, blok 529. Foto: autorka
176. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, přízemí s pilíři. Foto: autorka.
177. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, přízemí s pilíři. Foto: autorka.
178. Oskar Chmiel, nerealizovaný plán na zastavění přízemí obytného bloku 528–529, 1991. Uloženo ve spisovně Stavebního úřadu Magistrátu města Karviné.

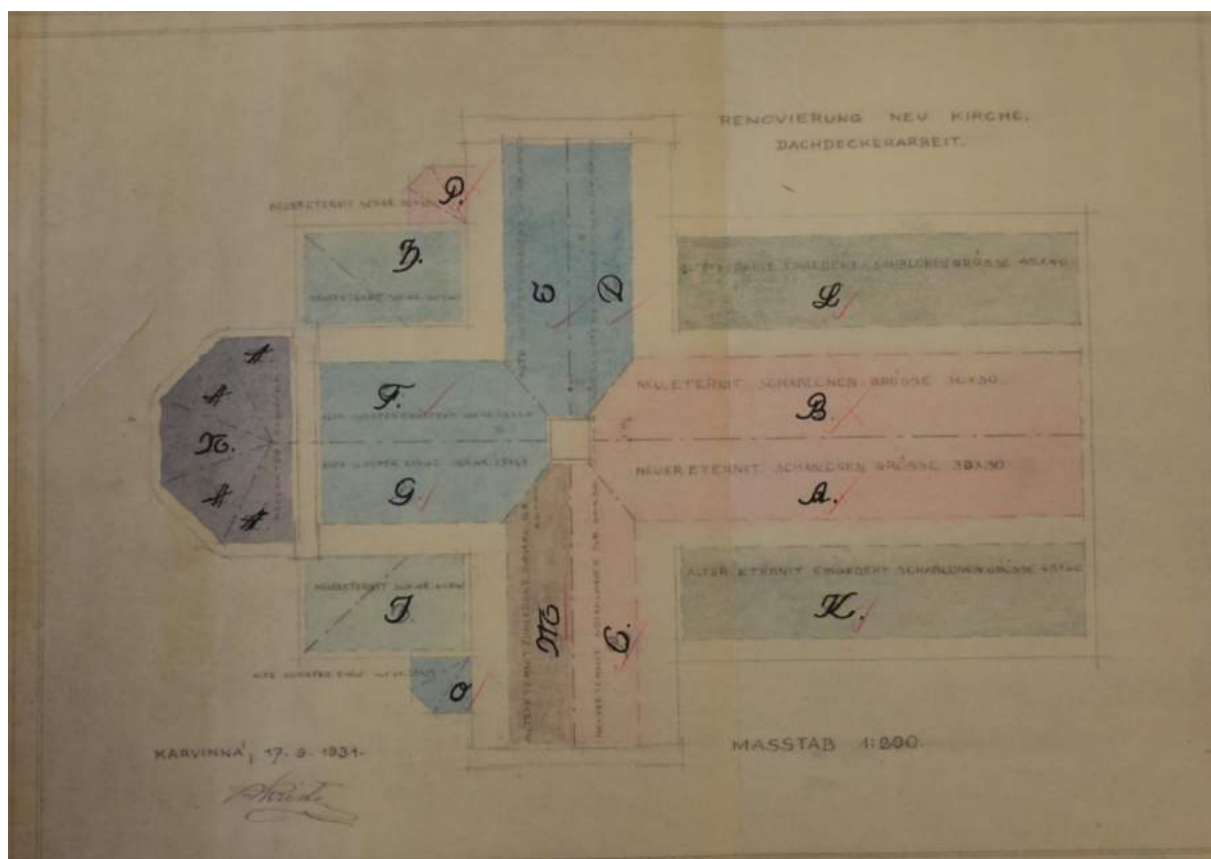
19. Obrazová příloha

1. Pohled na Karvinou v první polovině 19. století.

2. Náměstí, Karviná-Fryštát.

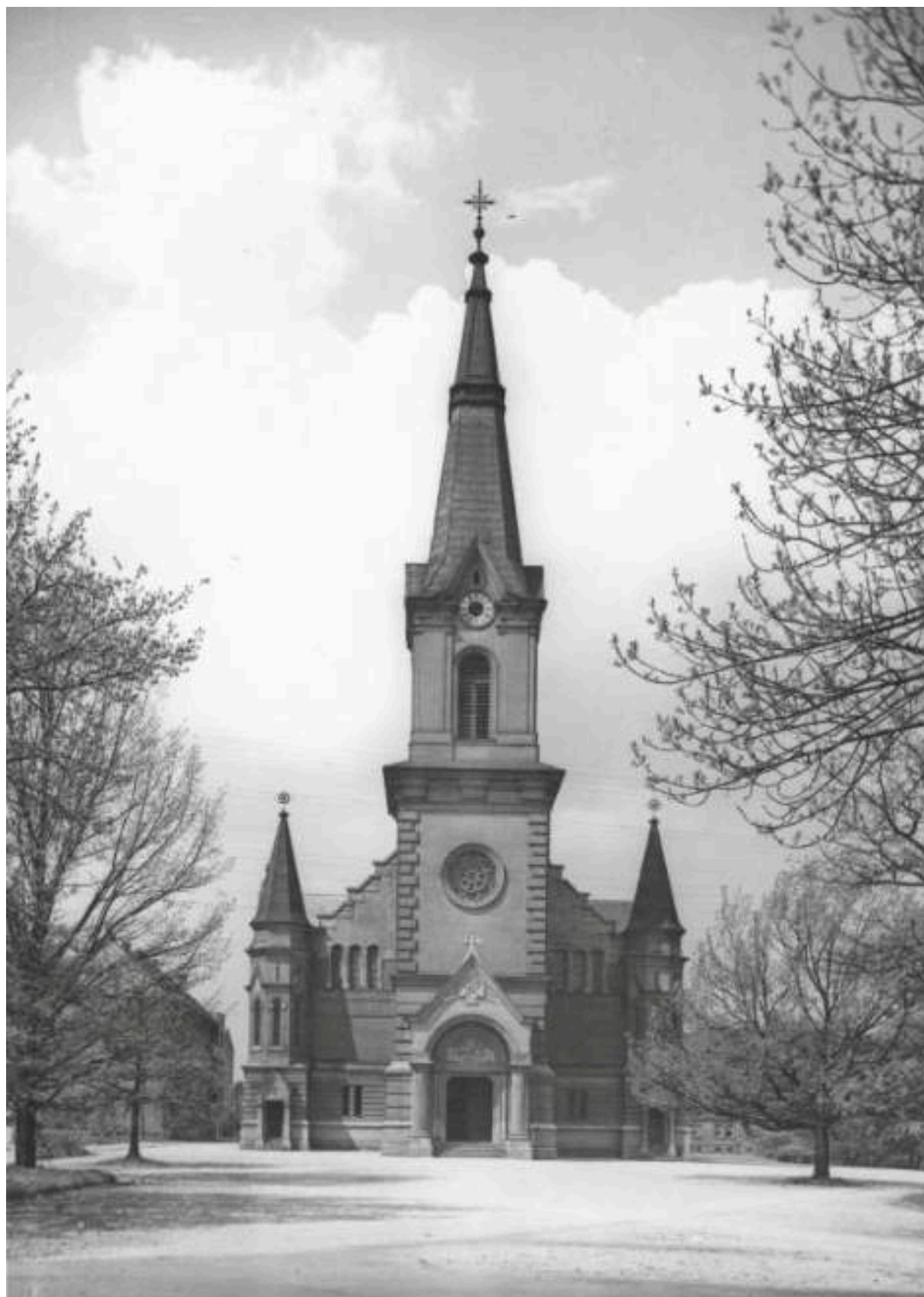
3. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, půdorys.

4. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, celkový pohled na kostel.

5. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, hlavní loď kostela.

6. Bohuslav Černý, Kostel sv. Jindřicha, Karviná-Doly, 1894–1897, průčelí.

7. Pohled na hlavní třídu Komenského, Karviná-Doly.

8. Pohled na centrum staré Karviné, 1940–1945.

9. Pohled na Solcu od budovy Masarykovy měšťanské školy, Karviná-Doly.

10. Pohled na domy, tzv. komplex Zlatník, Karviná-Doly, 1957.

11. Hugo Königsberger, česká státní obecná škola na Hranicích, Karviná-Doly, 1902.

12. Hugo Zlatník, česká IV. obecná škola na Hoheneggeru, Karviná-Doly, 1912.

13. Hugo Königsberger, dům spolku katolických dělníků Praca, Karviná-Doly, 1902–1903.

14. Budova prvního kina Orfeus, Karviná-Doly, 1911.

15. Pohled na část Solce s úřednickými domy, Karviná-Doly.

16. Pohled na hlavní třídu s kostelem sv. Petra z Alkantary v pozadí, Karviná-Doly.

17. Celkový pohled na Karvinou, v pozadí s jámou Františka, Karviná-Doly.

18. Pohled z těžní věže jámy Gabriela, Karviná-Doly.

19. Kostel sv. Petra z Alkantary – stav 2018, Karviná-Doly, 1736, průčelí.

20. Hugo Königsberger, městská spořitelna, Karviná-Doly, 1924.

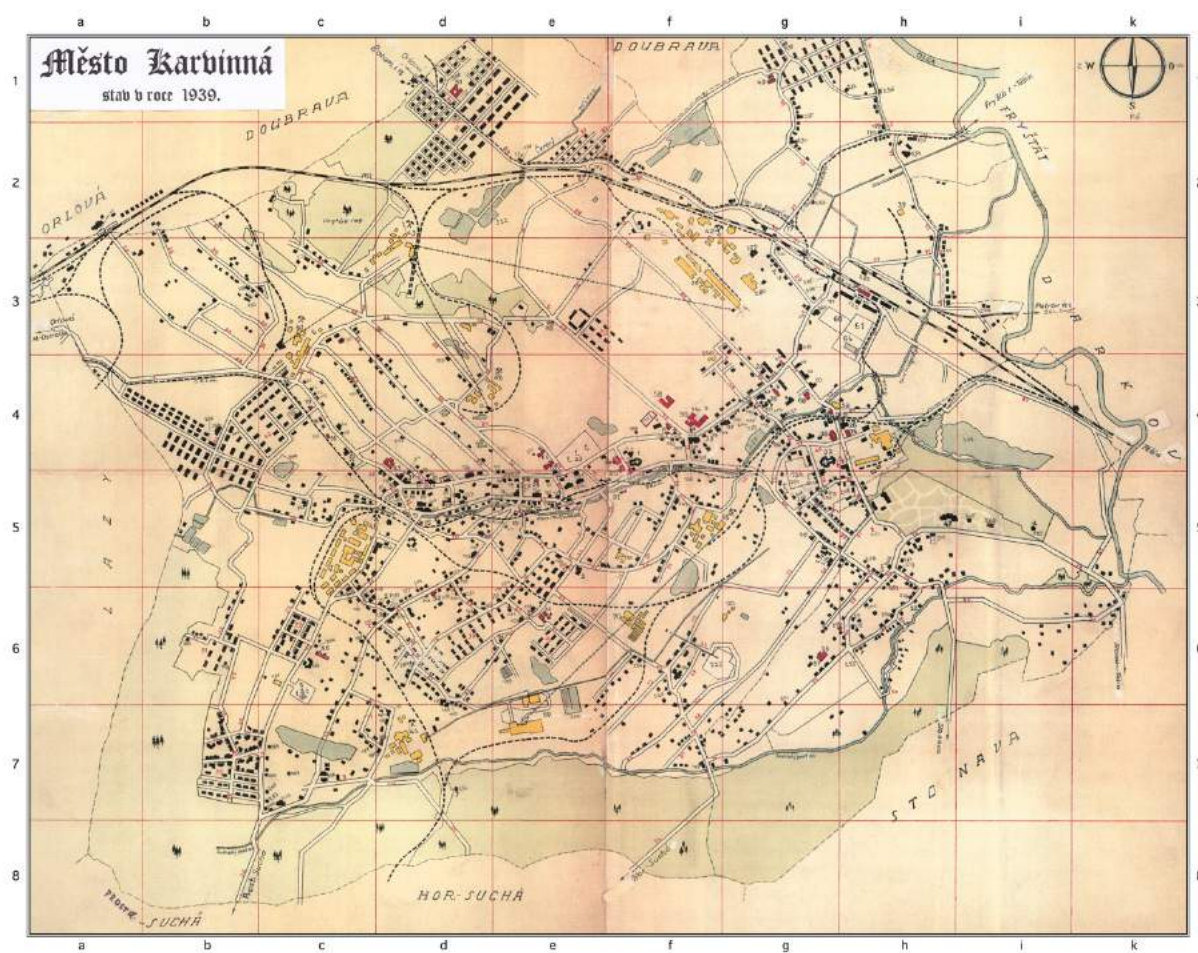
21. Kino Central, Karviná-Doly, 1928–192

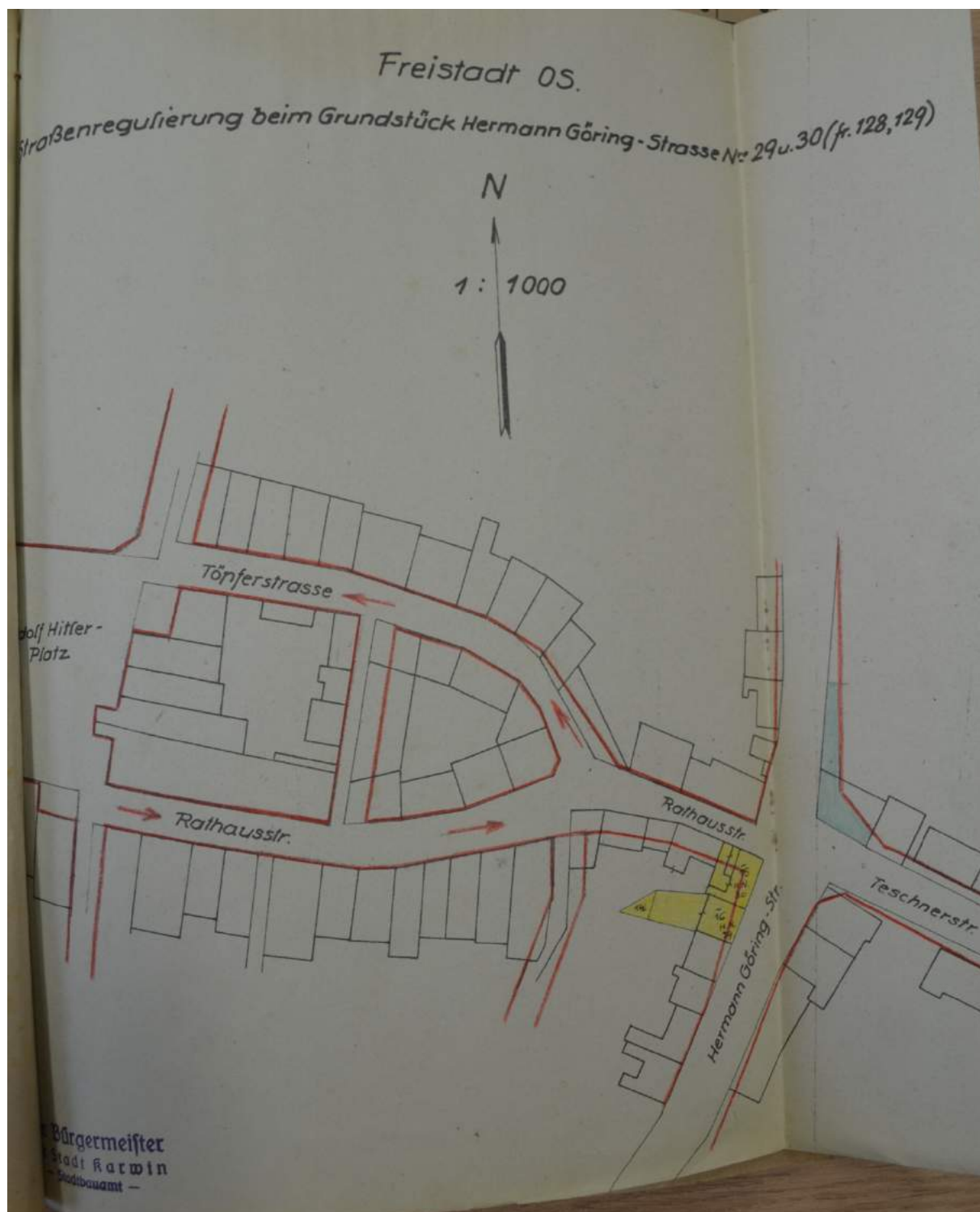
22. Německý spolkový dům – Turnhalle, Karviná-Doly, 1931.

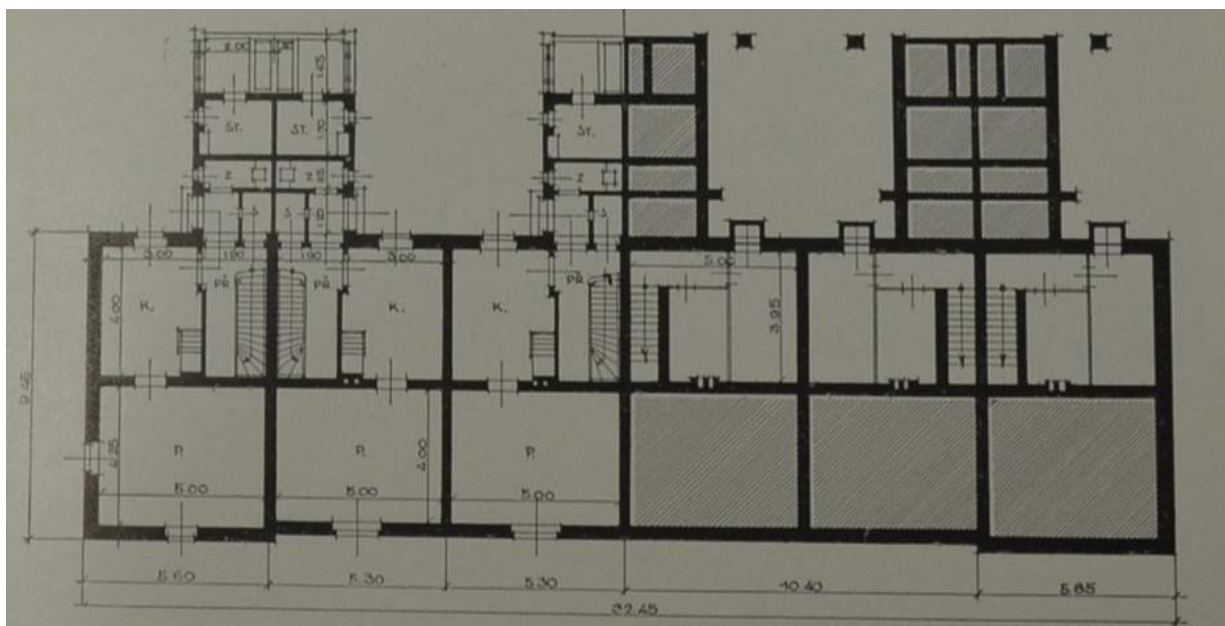
23. Alois Golasowski, Spolkový dům horníků, Karviná-Fryštát, 1931.

24. Mapa Karviné, 1939.

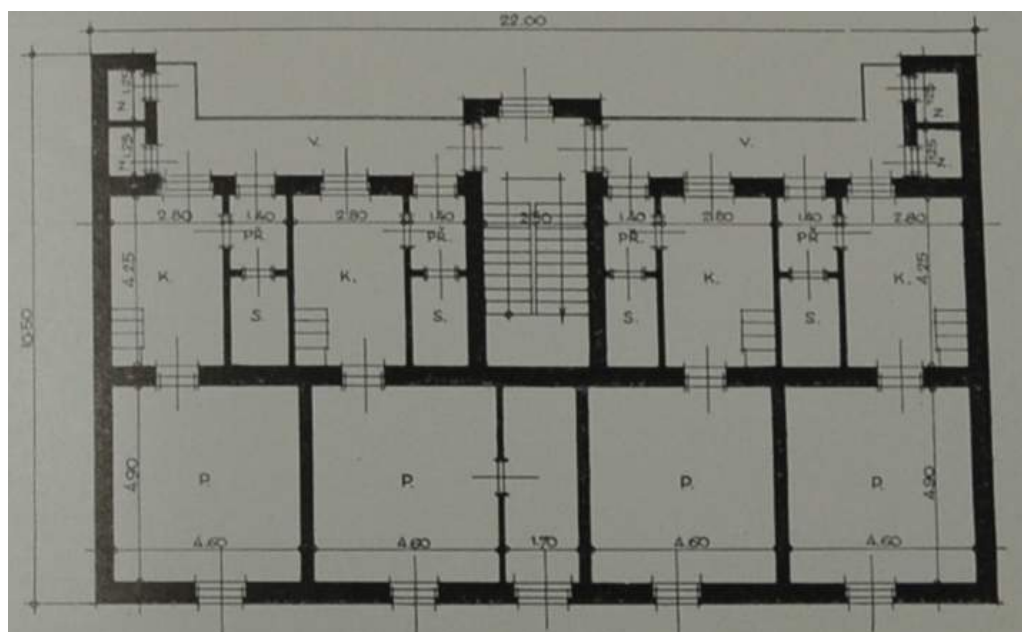
25. Pojmenování ulic v době okupace. Foto: SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 3, karton 1.

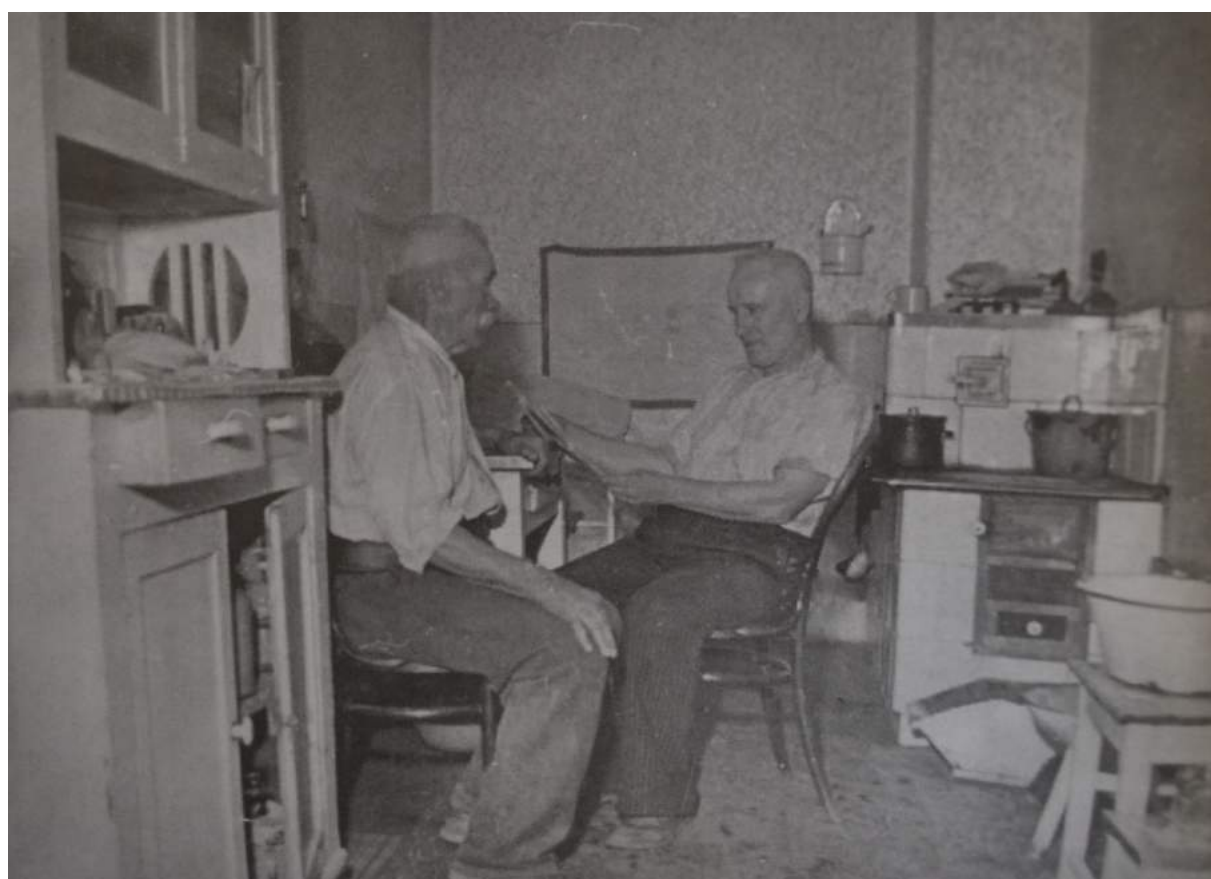
28. Půdorys šestirodinného domu.

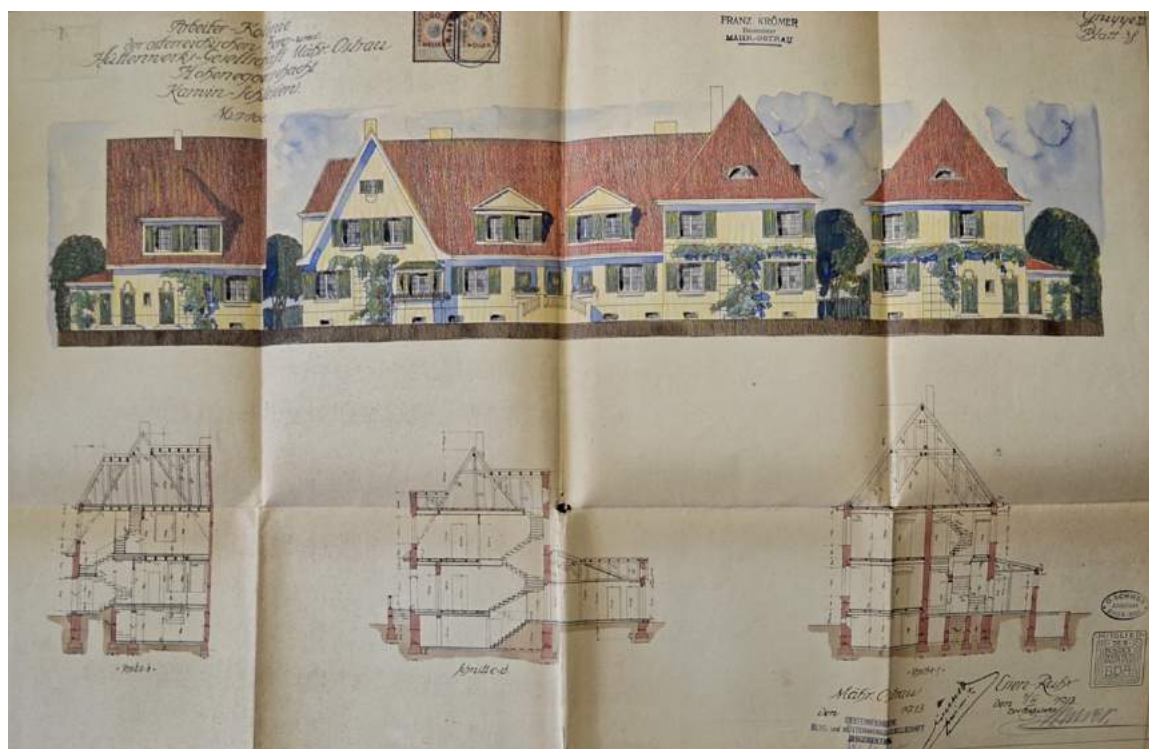
29. Typ domu s pavlačí pro osm rodin.

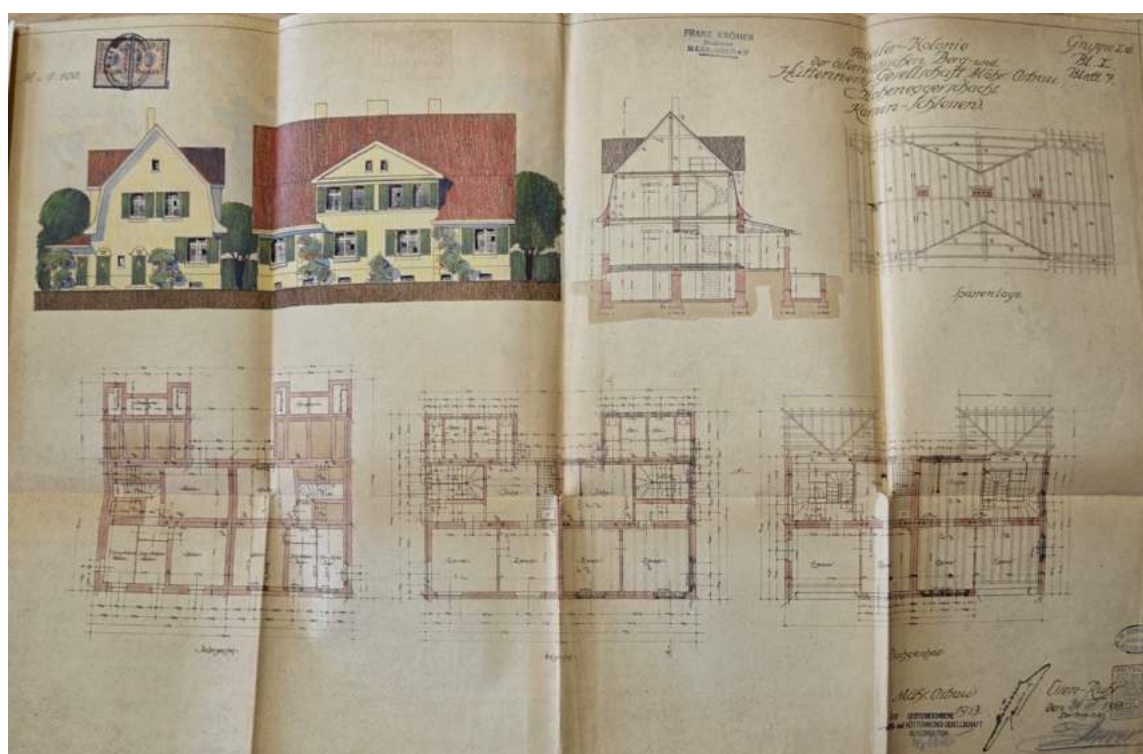
30. Typ domu s pavlačí pro osm rodin, půdorys.

31. Byt v hornické kolonii, Karviná-Doly, interiér.

34. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákresy domů.

35. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákresy domů s půdorysy.

36. Oskar Schwer, Dělnická kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1913–1914, nákresy domů s půdorysy.

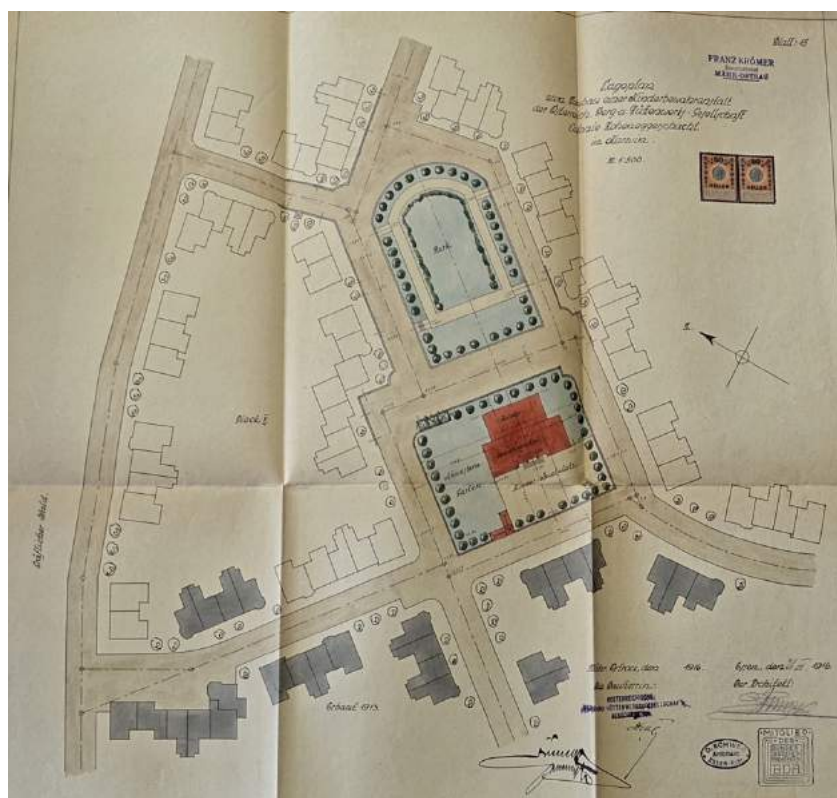
37. Dům v kolonii Jindřichův dvůr, Karviná-Doly.

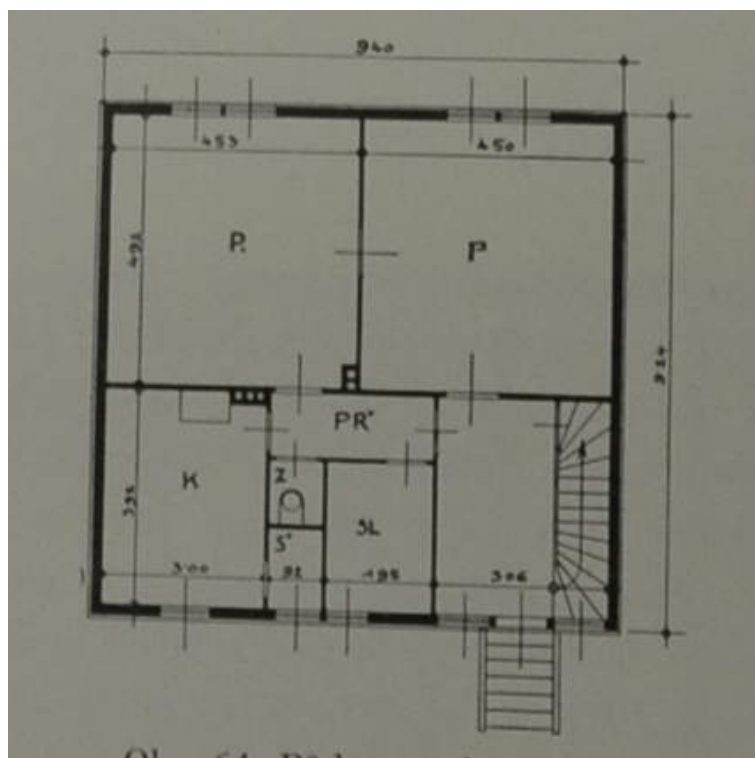
38. Kolonie Jindřichův dvůr, Karviná-Doly.

39. Oskar Schwer, dětská opatrovna u kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1916–1918, nákresy.

40. Oskar Schwer, dětská opatrovna u kolonie dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1916–1918, situace.

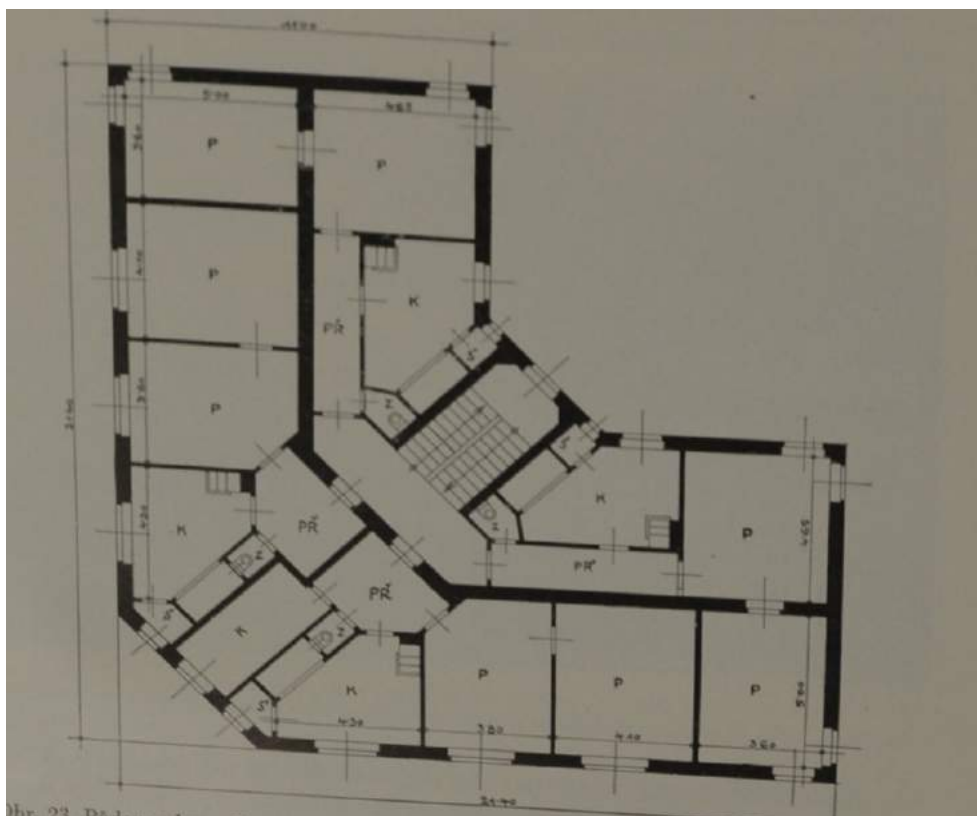
41. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, půdorys.

42. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, čelní strana.

43. Ocelový dům, Karviná-Doly, 1928–1929, zadní strana.

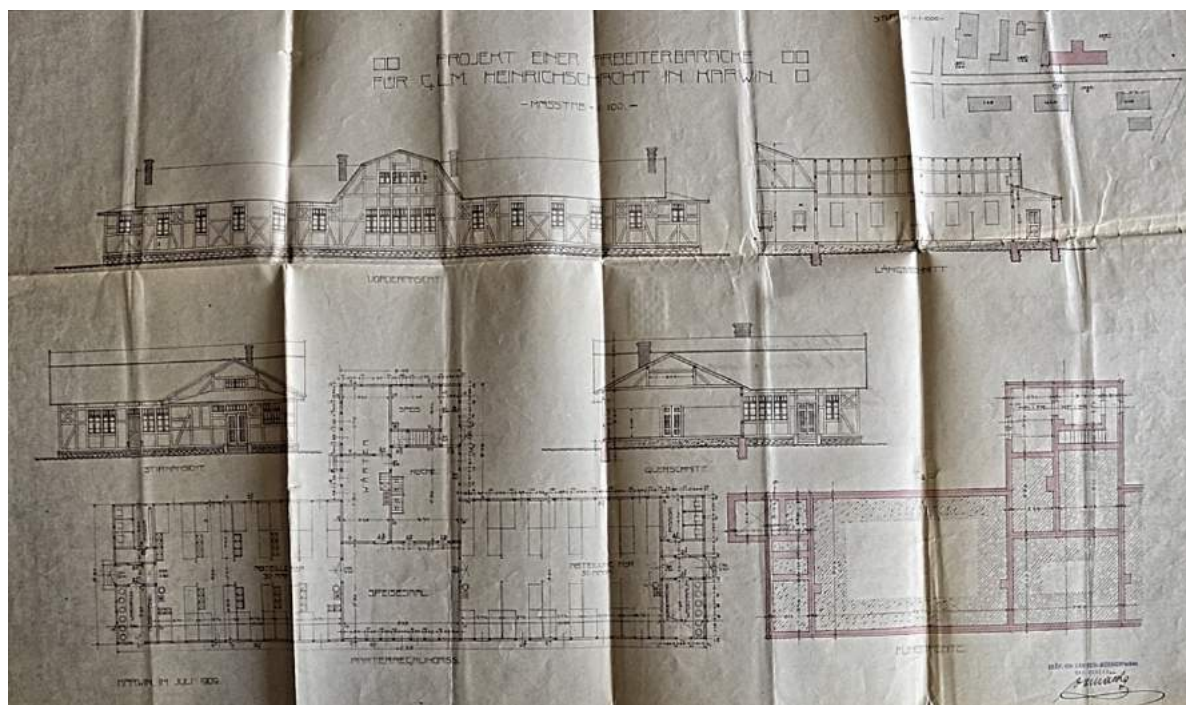
44. Dům penzistů, Karviná-Doly, 1928, půdorys.

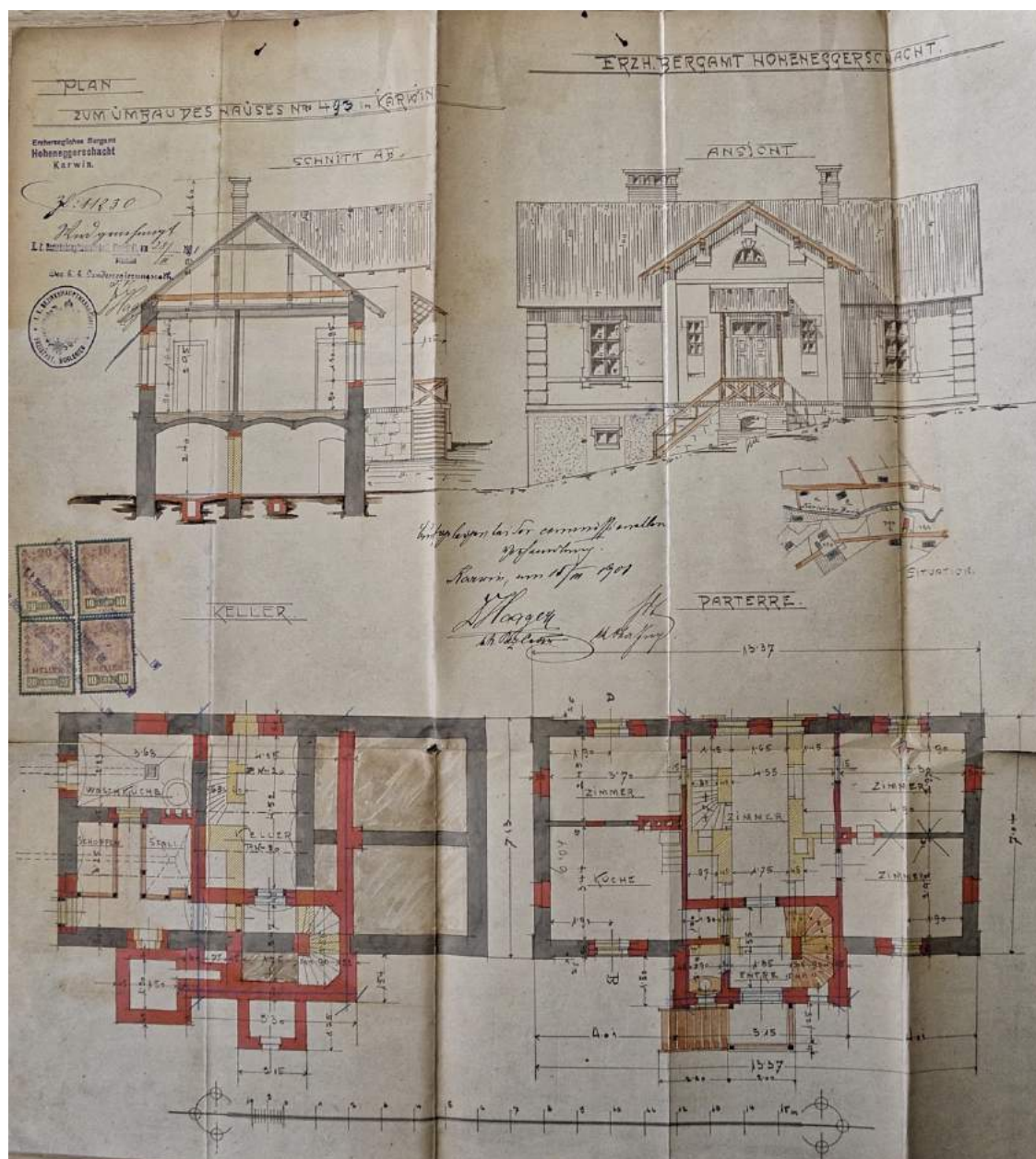
45. Dům penzistů, Karviná-Doly, 1928, čelní pohled.

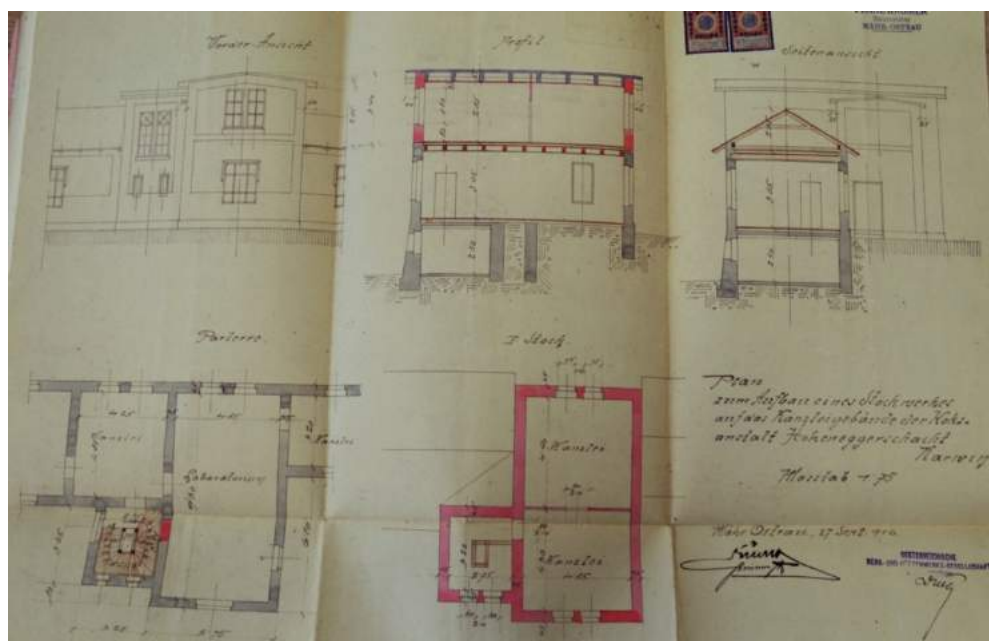
48. Vilová čtvrť na Soleckém kopci, Karviná-Doly.

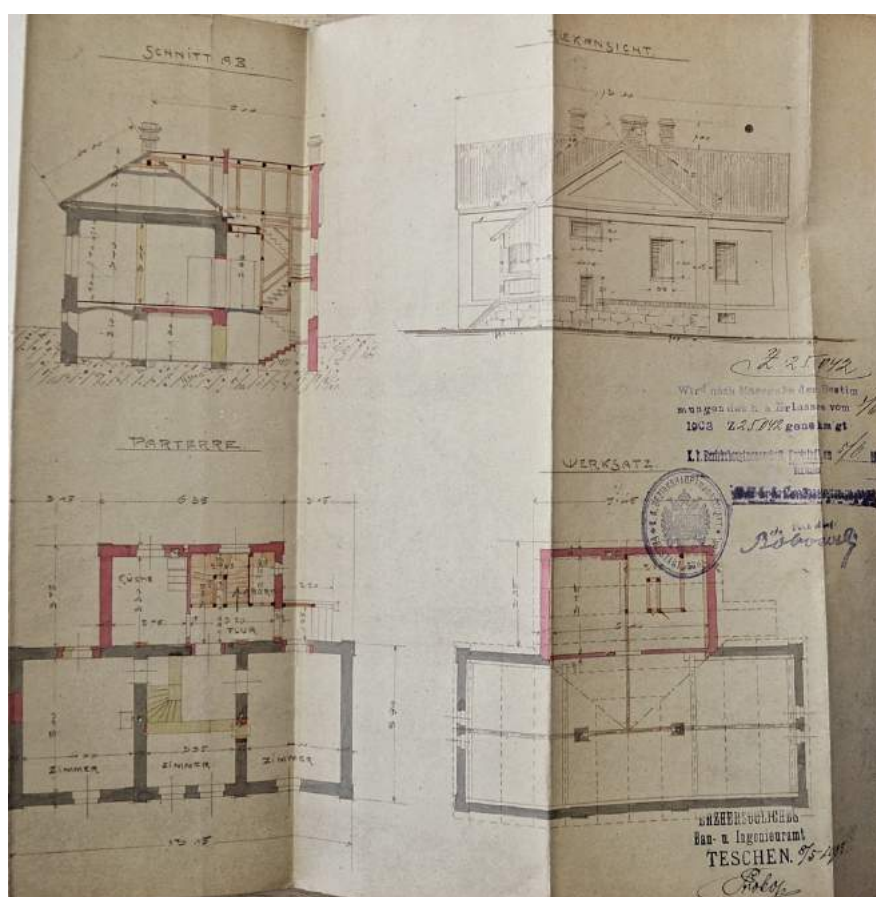
49. Dělnická kasárna dolu Jindřich, Karviná-Doly, 1910, nákresy s půdorysem.

51. Obytný dům č. 495, Karviná-Doly, 1901, nákresy s půdorysem.

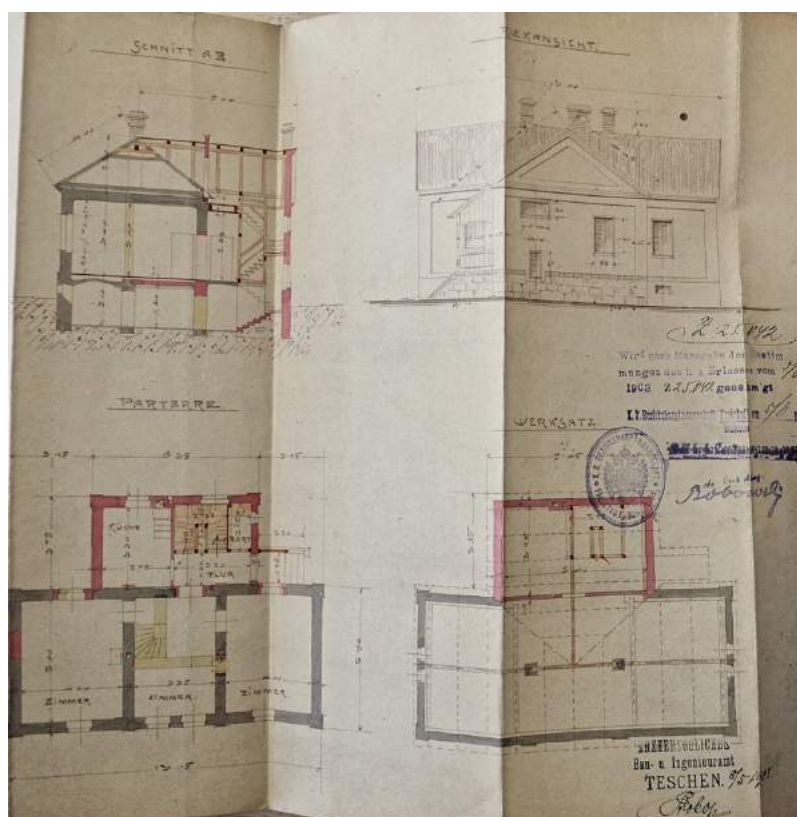
52. Obytný dům č. 185 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákrasy s půdorysem.

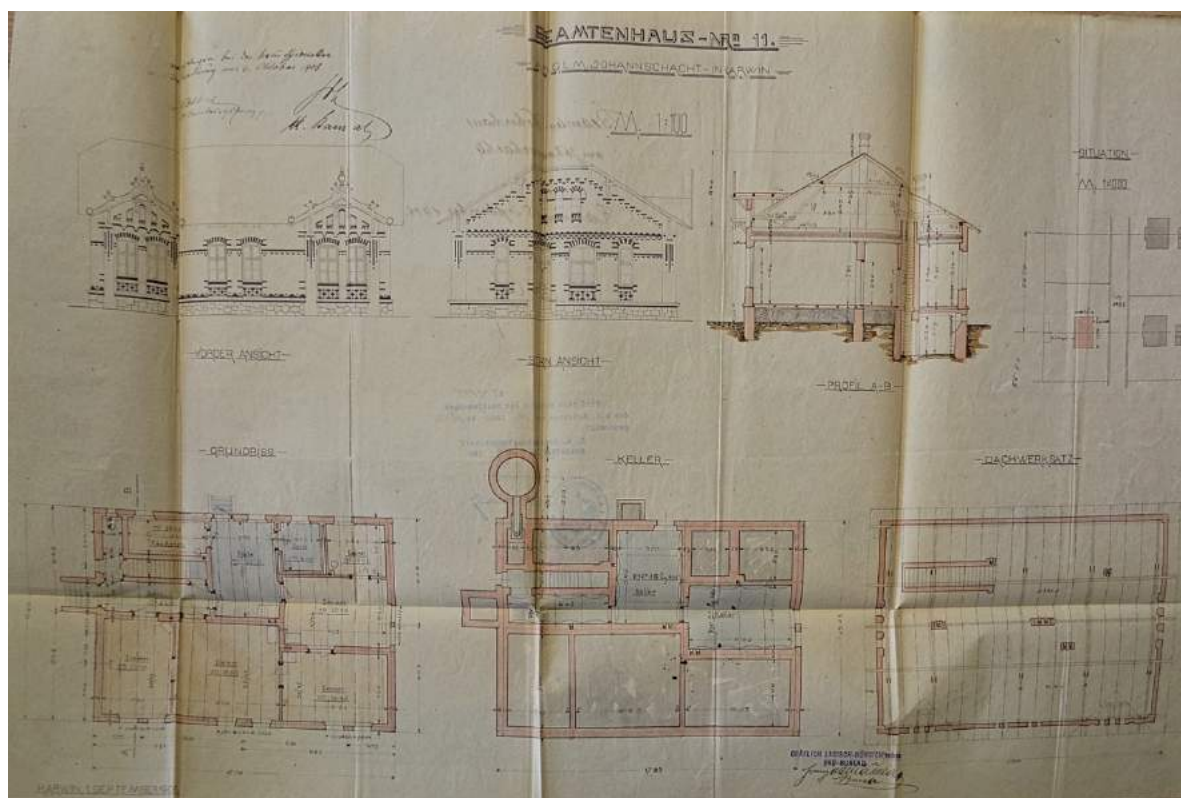
53. Obytný dům č. 636 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákrasy s půdorysem.

54. Domy v kolonii u koksovny Hohenegger, Karviná-Doly.

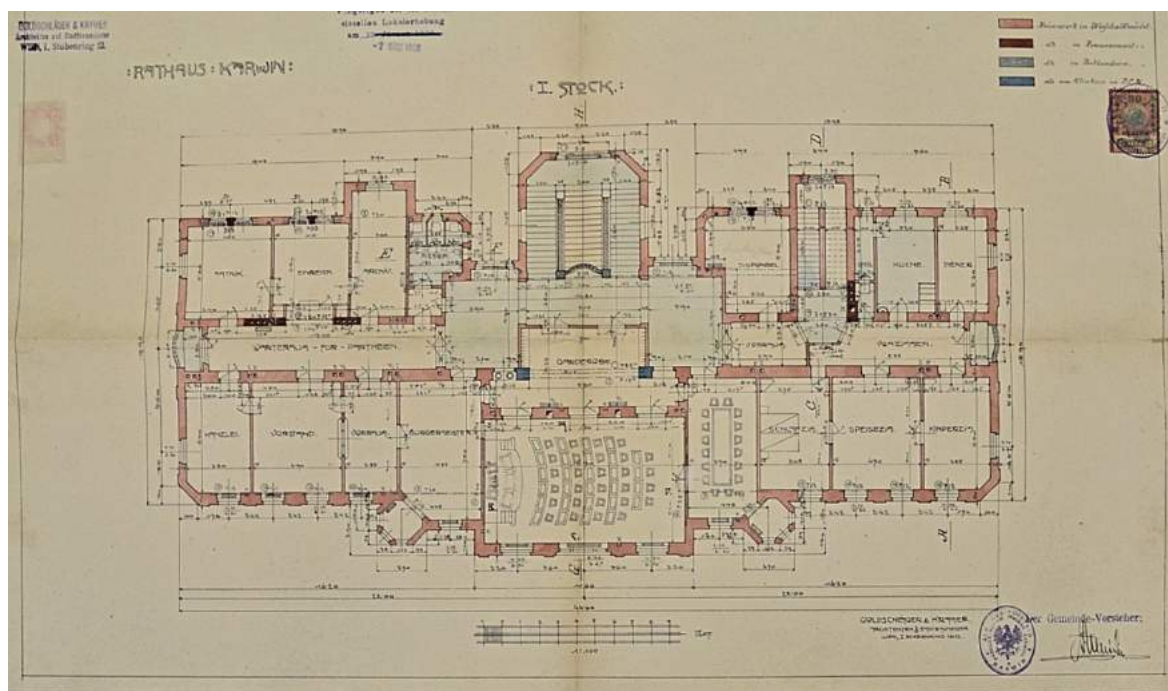
55. Obytný dům č. 636 dolu Hohenegger, Karviná-Doly, 1903, nákresy s půdorysem.

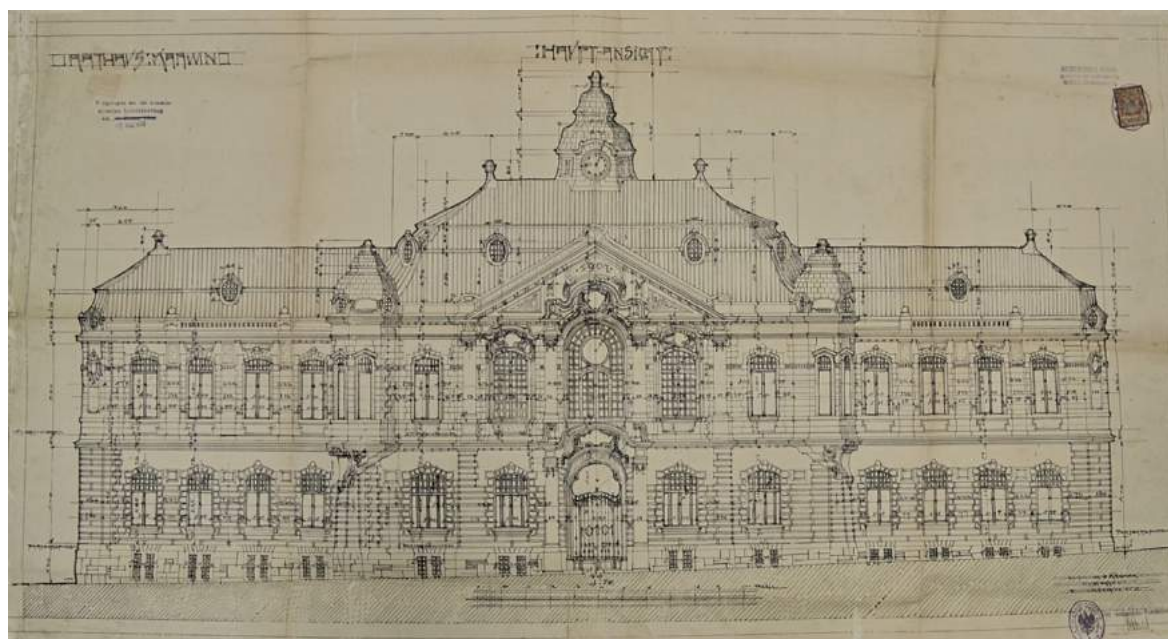
56. Dům pro úředníky č. 11 jámy Jan, Karviná-Doly, 1906–1907, nákresy s půdorysem.

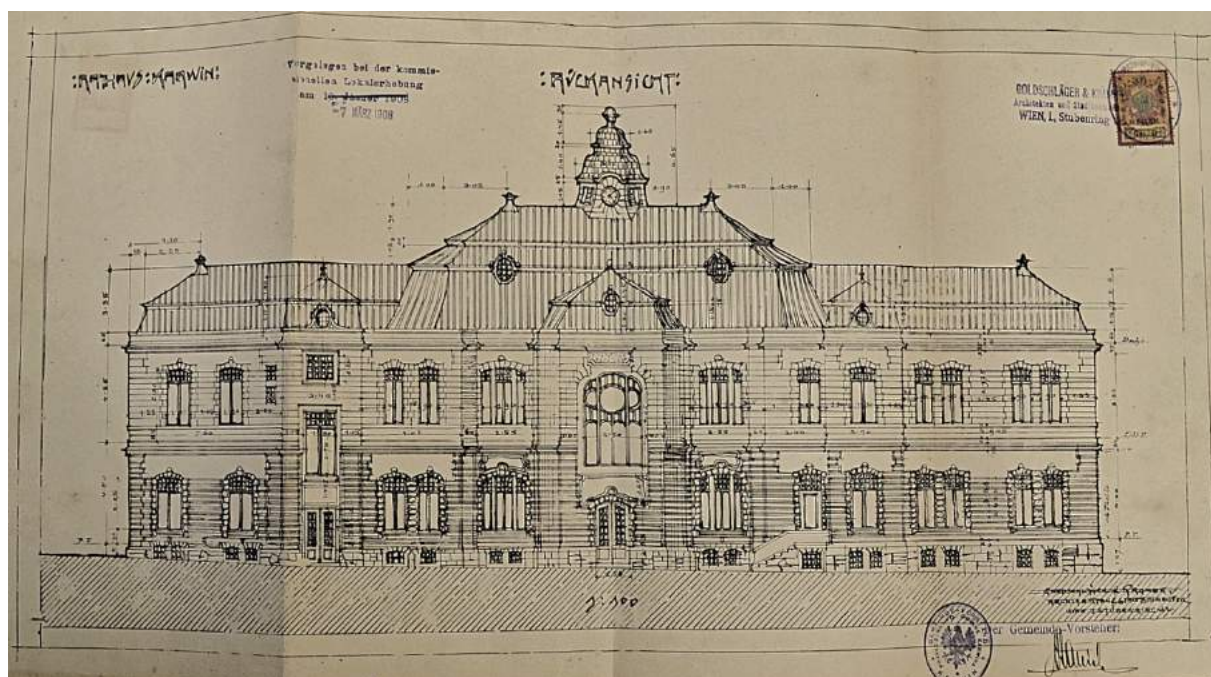
57. Dělnická kolonie U jámy Jindřišky, Karviná-Doly.

58. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, půdorys.

59. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, náčres průčelí.

60. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, náčrt zadní průčelí.

61. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, pohled na čelní průčelí s kostelem sv. Jindřicha v pozadí.

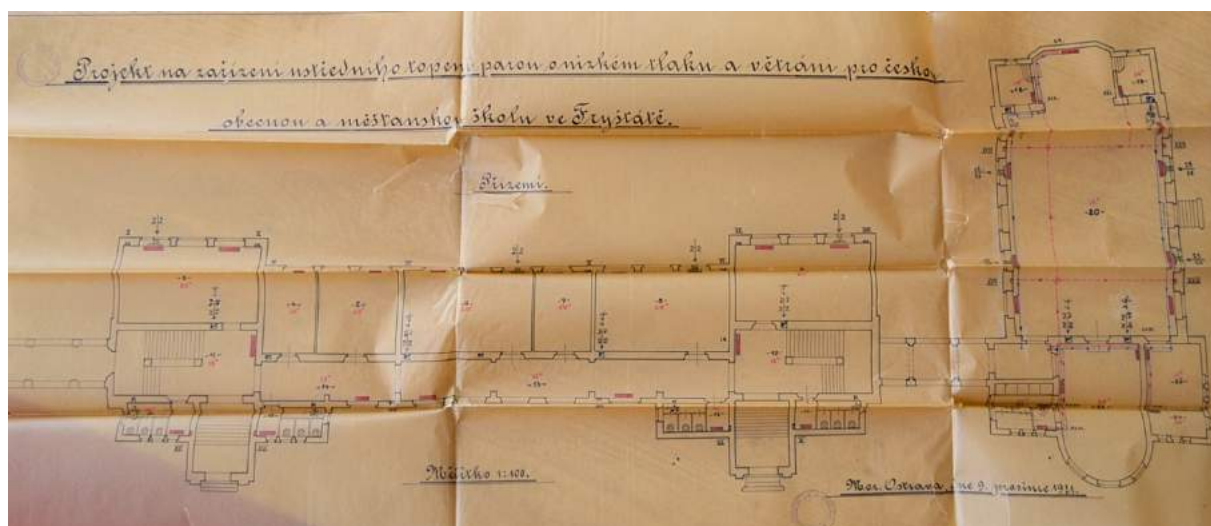
62. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, vstup v období okupace.

63. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, zasedací místnost v období okupace.

64. Siegfried Kramer, Radnice, Karviná-Doly, 1908–1909, schodiště v období okupace.

65. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, půdorys.

66. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, čelní strana s tělocvičnou.

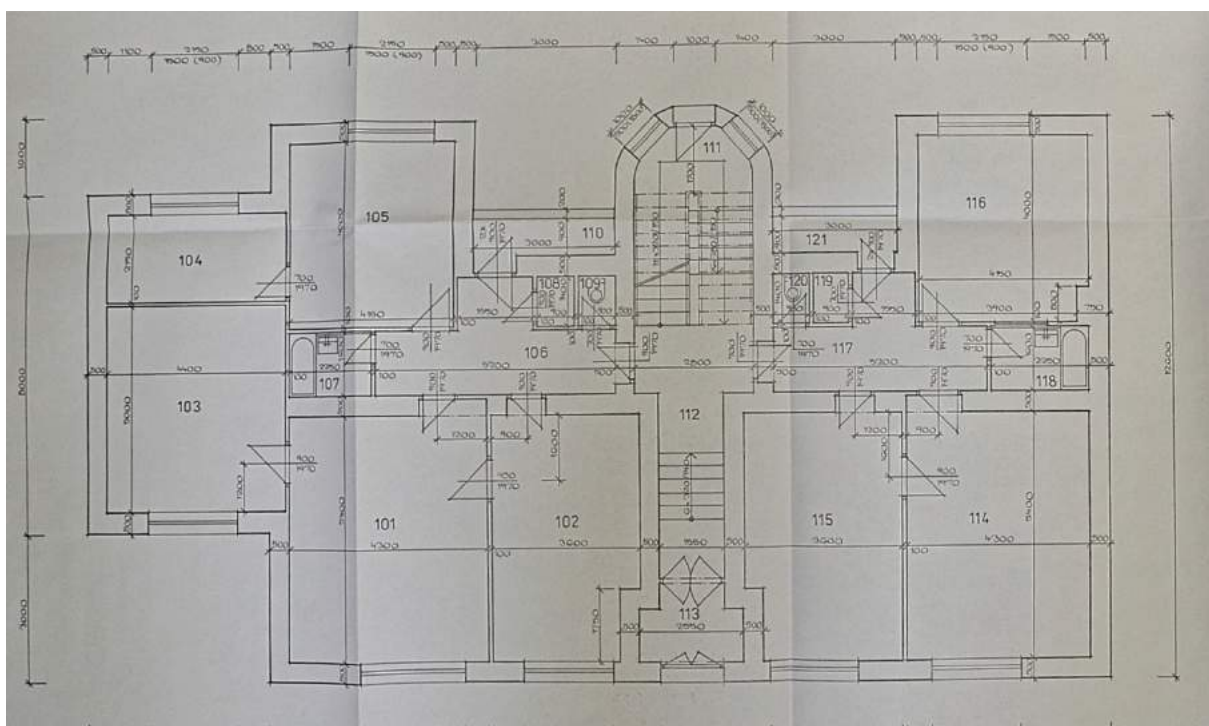
67. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, čelní strana s byty.

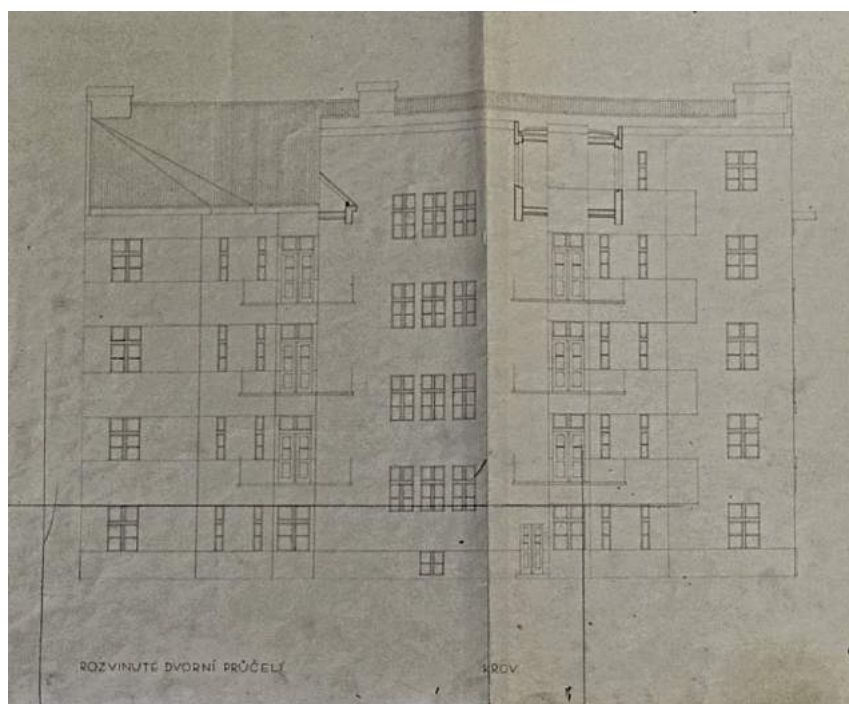
68. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, vstup.

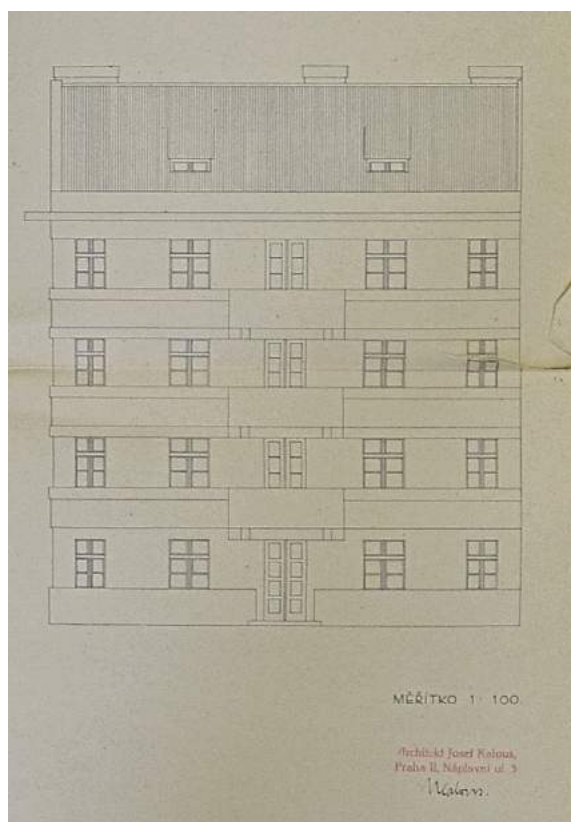
69. Jan Rubý, měšťanská škola, Karviná-Fryštát, 1912, škola s dvouletkovým domem od Vladimíra Meduny.

70. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, půdorys.

71. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, nákres dvorní průčelí.

72. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, nákres zadní průčelí.

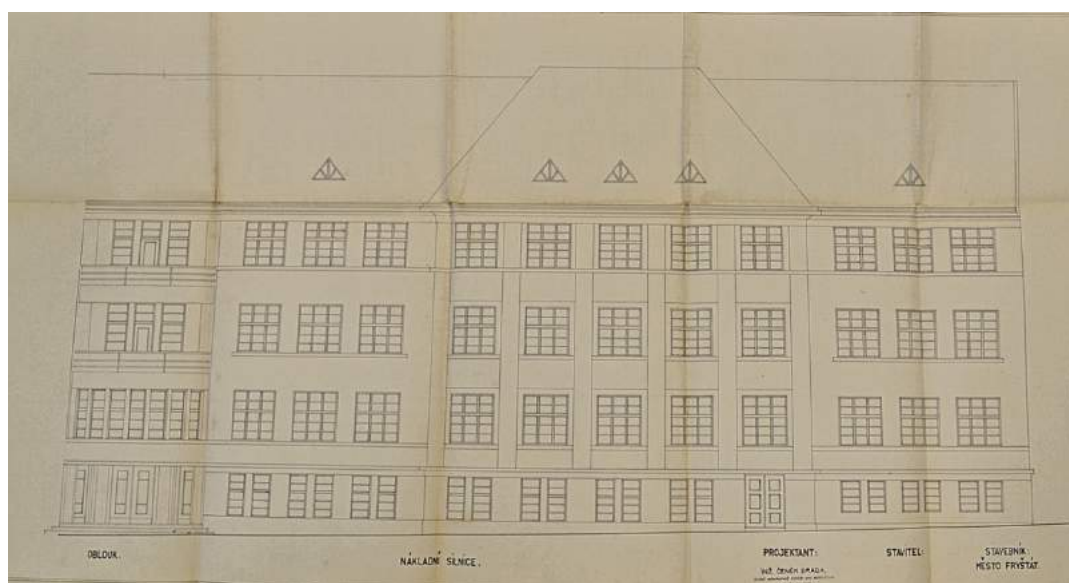
73. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, zadní průčelí.

74. Josef Kalous, Činžovní dům pro státní zaměstnance, Karviná-Fryštát, 1924, dvorní průčelí.

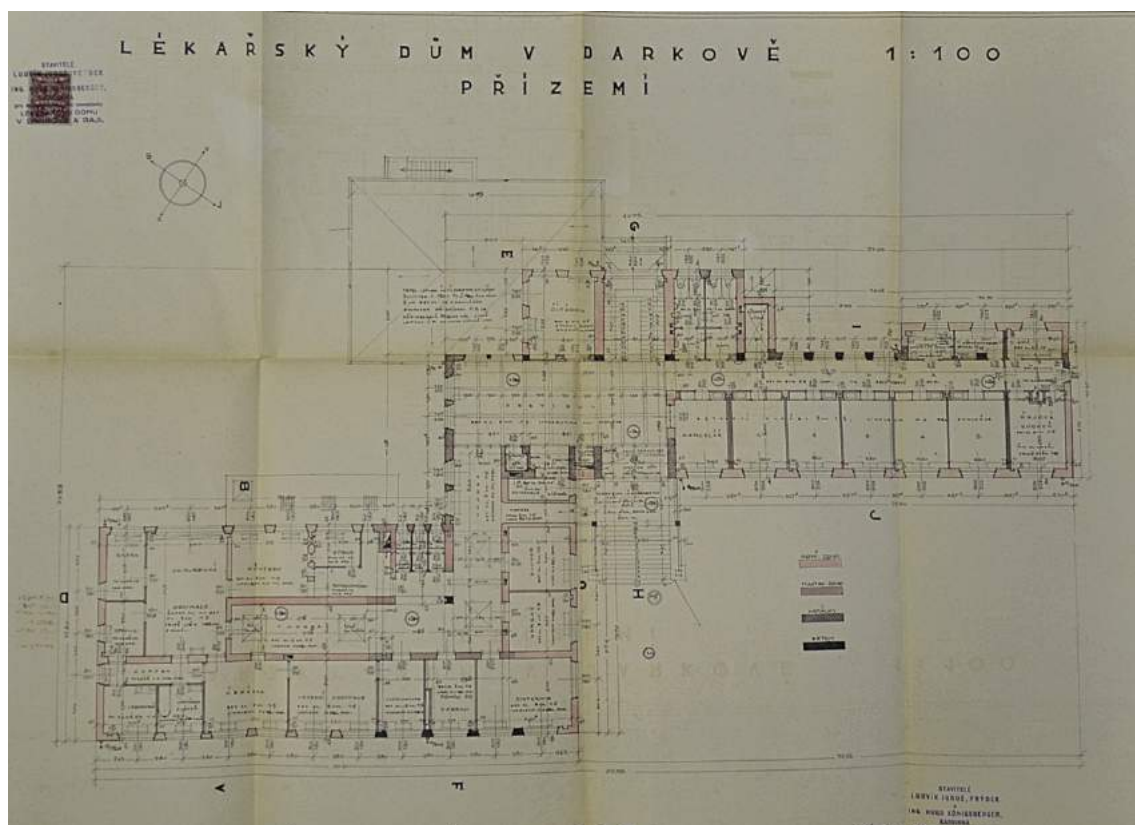
75. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, půdorys.

76. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, náčrtek pohledu z nákladní ulice.

77. Čeněk Brada, budova pro okresní úřady, Karviná-Fryštát, 1928–1929, pohled na vstupní portikus.

78. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, půdorys.

79. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, nákres čelní průčelí.

80. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, čelní průčelí v době okupace.

81. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, čelní průčelí.

82. Josef Fňouk, Sanatorium, Karviná-Darkov, 1932, zadní průčelí.

83. Evžen Friedel, podrobný plán Karviné, 1950.

84. Vladimír Meduna, obytný dům č. p. 989, 986, Karviná-Nové Město, 1948, čelní pohled.

85. Vladimír Meduna, obytný dům č. p. 989, 986, Karviná-Nové Město, 1948, zadní pohled.

92. Záběry z výstavby sídliště Stalingrad, Karviná-Nové Město, 1950–1955.

93. Záběry na domy v Řecké ulici na sídlišti Stalingrad, Karviná-Nové Město, 1955–1960.

94. Pohled na bývalou třídu Rozvoje (dnešní třída Osvobození), Karviná-Nové Město, 1960–1965.

95. Průvod Stalingradem, Karviná-Nové Město, 1956.

96. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952.

97. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952.

98. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, pohled na učňovský dům.

99. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, detail se sochami nad podloubím.

100. Arnošt Krejza, Náměstí budovatelů, Karviná-Nové Město, 1952, detail se sochou na nároží.

101. Otakar Nový, učňovský dům, Karviná-Nové Město, 1950, čelní pohled.

102.František Koudelka, třída Rozvoje (dnes Osvobození), Karviná-Nové Město, 1955.

103.František Koudelka, třída Rozvoje (dnes Osvobození), Karviná-Nové Město, 1955.

104. Rudolf Spáčil, podrobný plán sídliště Stalingrad II, 1956.

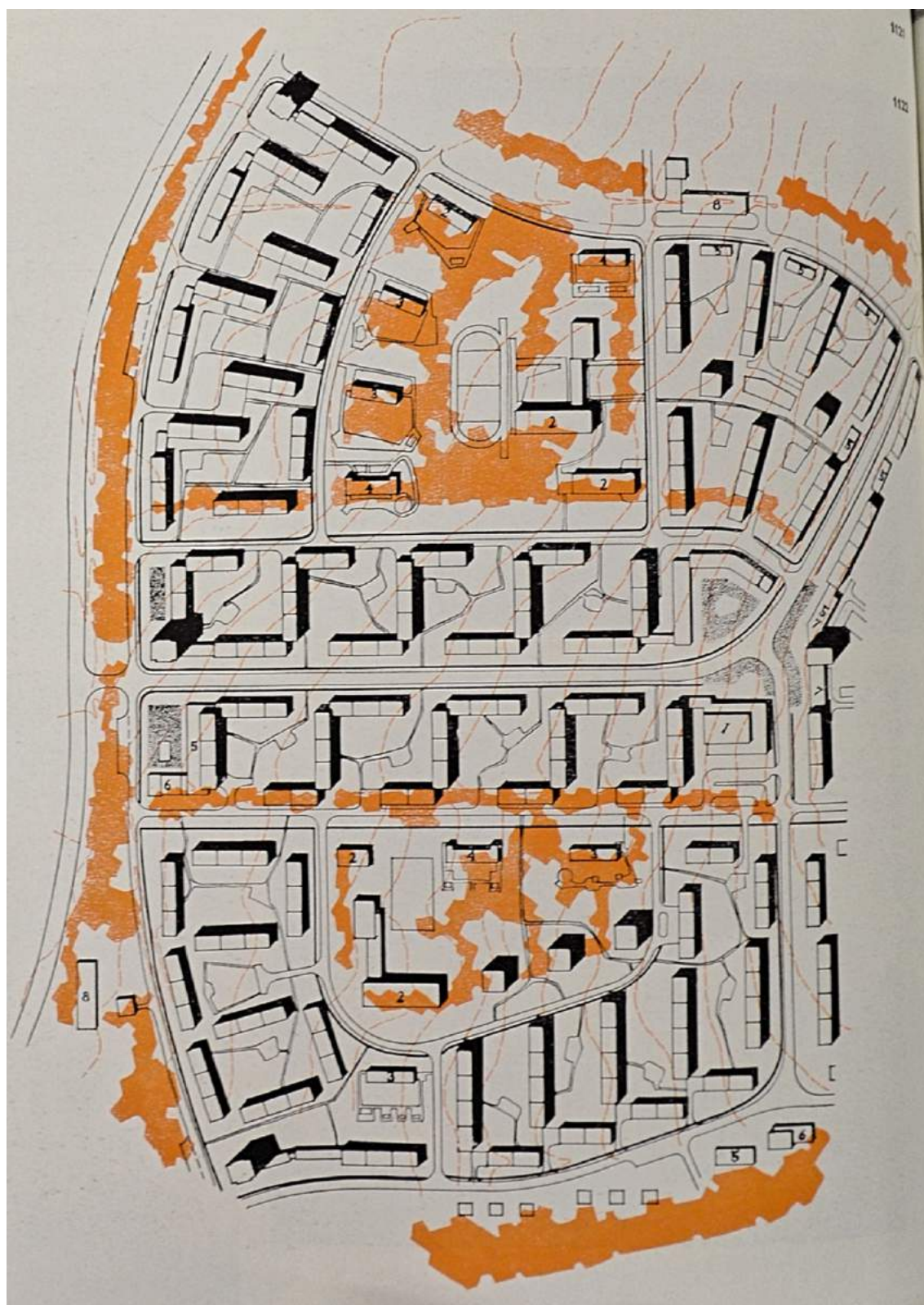
107. Rudolf Spáčil, domy lemující parkový prostor sídliště Stalingrad II, Karviná-Nové Město, 1955.

108. Rudolf Spáčil, domy lemující parkový prostor sídliště Stalingrad II, Karviná-Nové Město, 1955, foceno z třídy Osvobození.

109. Rudolf Spáčil, směrný plán Karviné, 1956.

110. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, první a druhá stavební etapa, 1956–1958.

111. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled sídliště a
Březovou ulici

112. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na sídliště
Ráj od ZŠ Prameny směrem k zámeckému parku ve Fryštátě.

113. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na věžový dům na kraji sídliště.

114. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, věžový dům, sídliště Ráj, 1956–1958.

115. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, sídliště Ráj I, 1956–1958, pohled na ulici Kosmonautů ke Gagarinovu náměstí.

116. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí s věžovým bytovým domem, 1960.

117. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí s věžovým bytovým domem, 1960.

118. Jiří Klen – Zdeněk Jakubec – Jiří Kubišta, Gagarinovo náměstí foceno od restaurace a kavárny Brno, 1960.

119. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959.

120. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959, interiér a exteriér.

121. Jiří Klen – Oldřich Pražák, restaurace a kavárna Brno, Karviná-Ráj, 1959, boční pohled z hlavní komunikace.

122. Zoja Wallerová – Josef Štamberg – Jiří Klen, sídliště Ráj II, čtvrtá stavební etapa, 1960.

123. Křižovatka sídliště Ráj I a II (dnes mezi Rájem a Mizerovem).

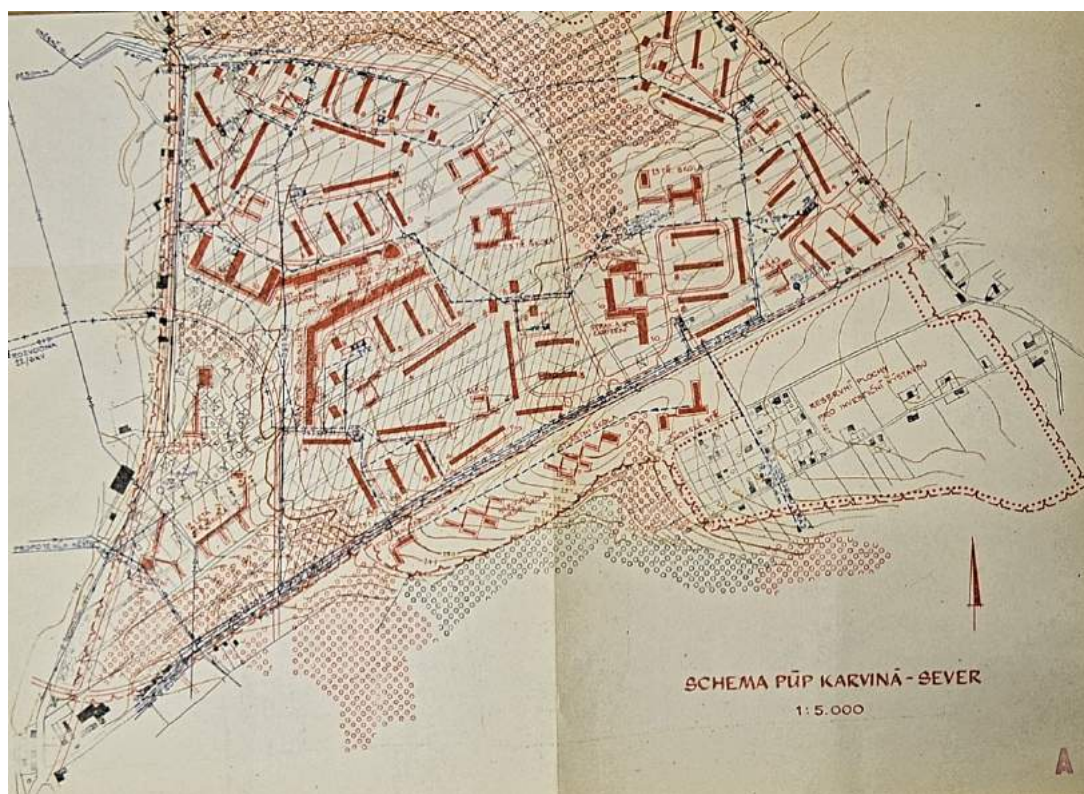
124. Pohled na Karvinou-Ráj II (dnes Karviná-Mizerov) s rodinou zástavbou.

125. Miroslav Gola, nábytková síň, Karviná-Ráj II (dnes Karviná-Mizerov), 1965.

126. Jiří Kučera, obvodové centrum sídliště Ráj II s kinem, 1963–1964.

127.Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, plán Karviná-Hranice, 1962.

128.Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, pohled na nedokončené sídliště.

129.Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, ulice Slovenská.

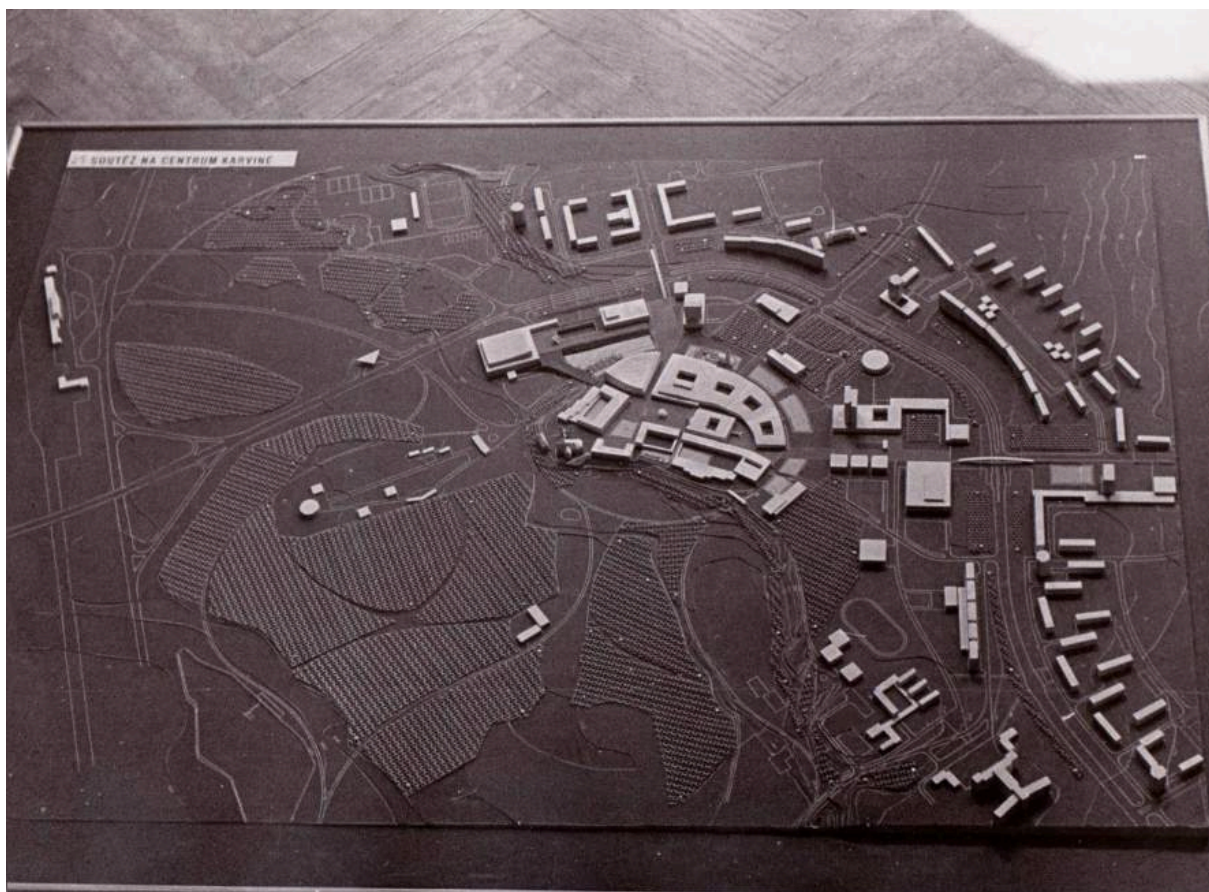
130.Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, ulice Slovenská.

131. Zoja Wallerová – Oldřich Pražák, sídliště Karviná-Hranice, ulice Čsl. Armády.

132. Zoja Wallerová, plán na centrum Karviné, 1963.

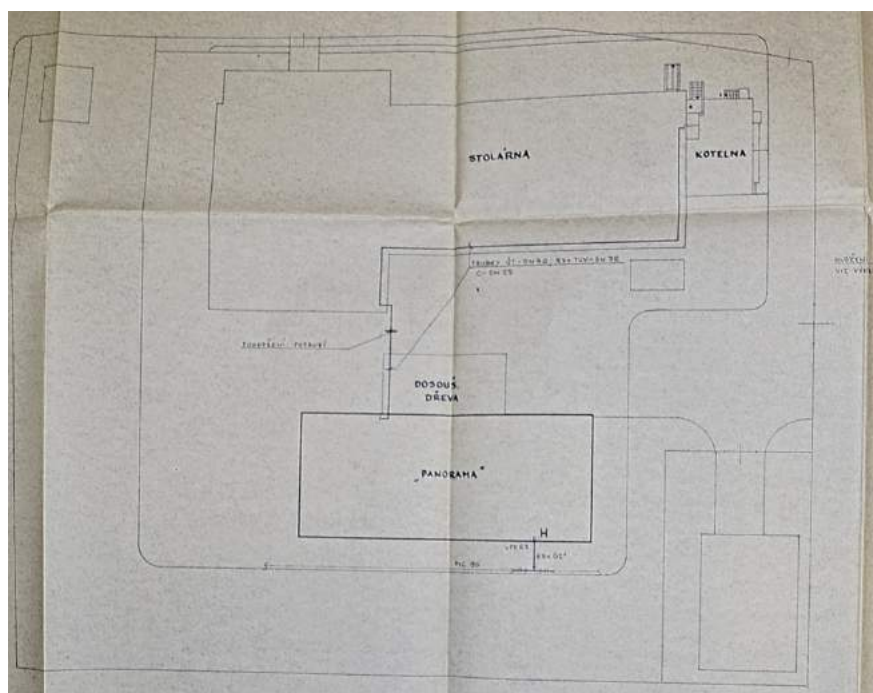
133. Zdeněk Nerad – Milan Polívka – Milan Procházka, soutěžní návrh na centrum Karviné č. 21, 1966.

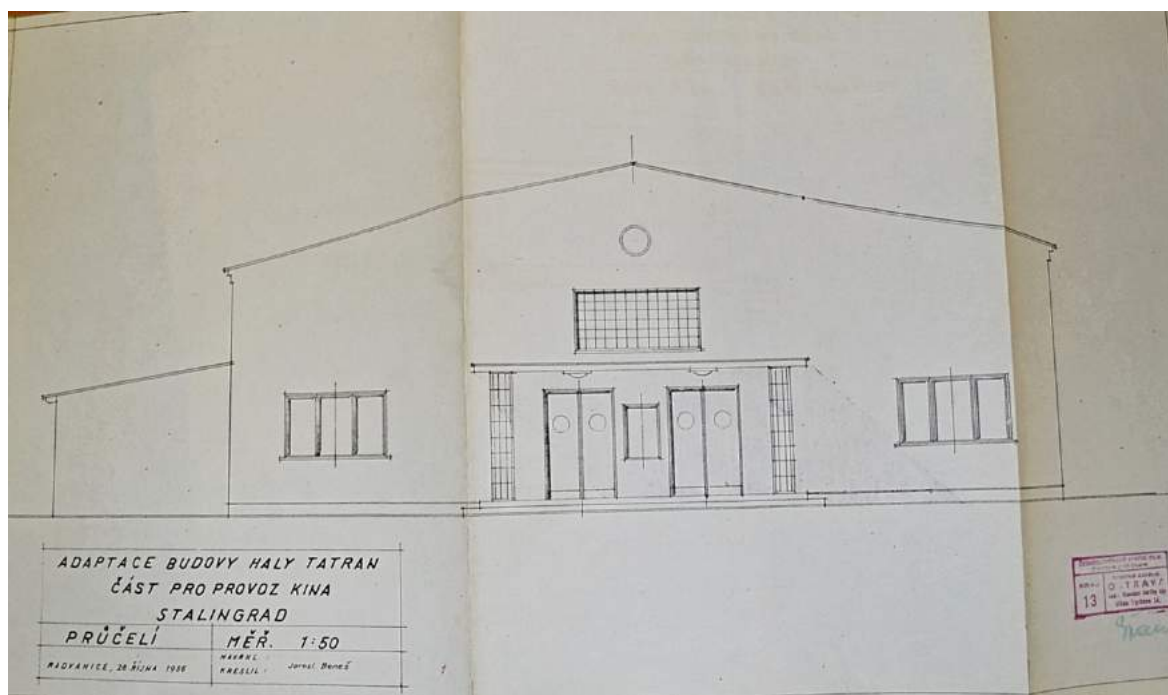
134. Kulturní dům Čsl. armády (kolonie Na hranicích), Karviná-Doly.

135. Kresba kulturního domu Čsl. armády uveřejněná v *Karvinských novinách* v roce 1957.

136. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, půdorys.

137. Josef Beneš, kulturní dům Tatra (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, náčrtek vstupu.

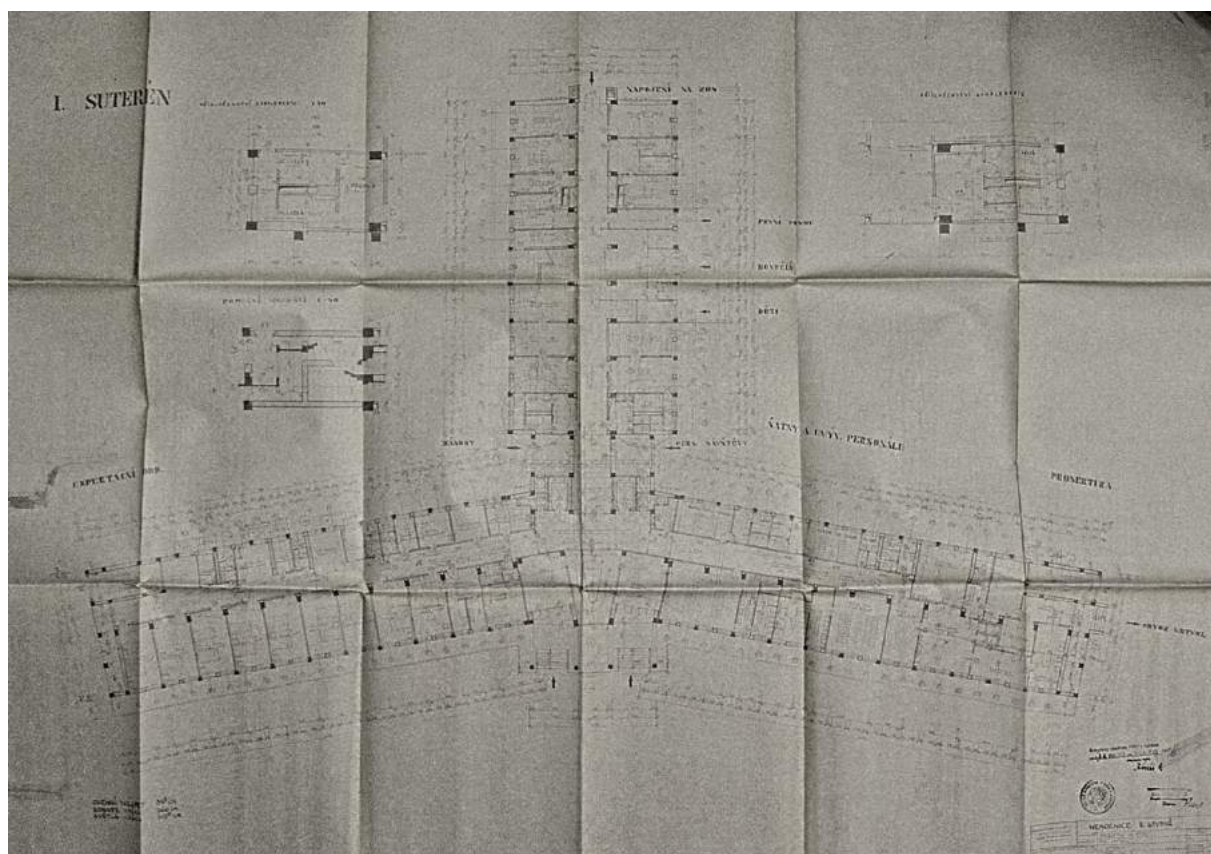
138. Josef Beneš, kulturní dům Tatra (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, čelní a boční část – dnešní stav.

139. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, zadní část
– dnešní stav.

140. Josef Beneš, kulturní dům Tatran (kino Panorama), Karviná-Nové Město, 1956, detail
zazděných oken na štítu.

141. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, půdorys.

142. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, pohled od dárcovského parku.

143. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, lůžková část.

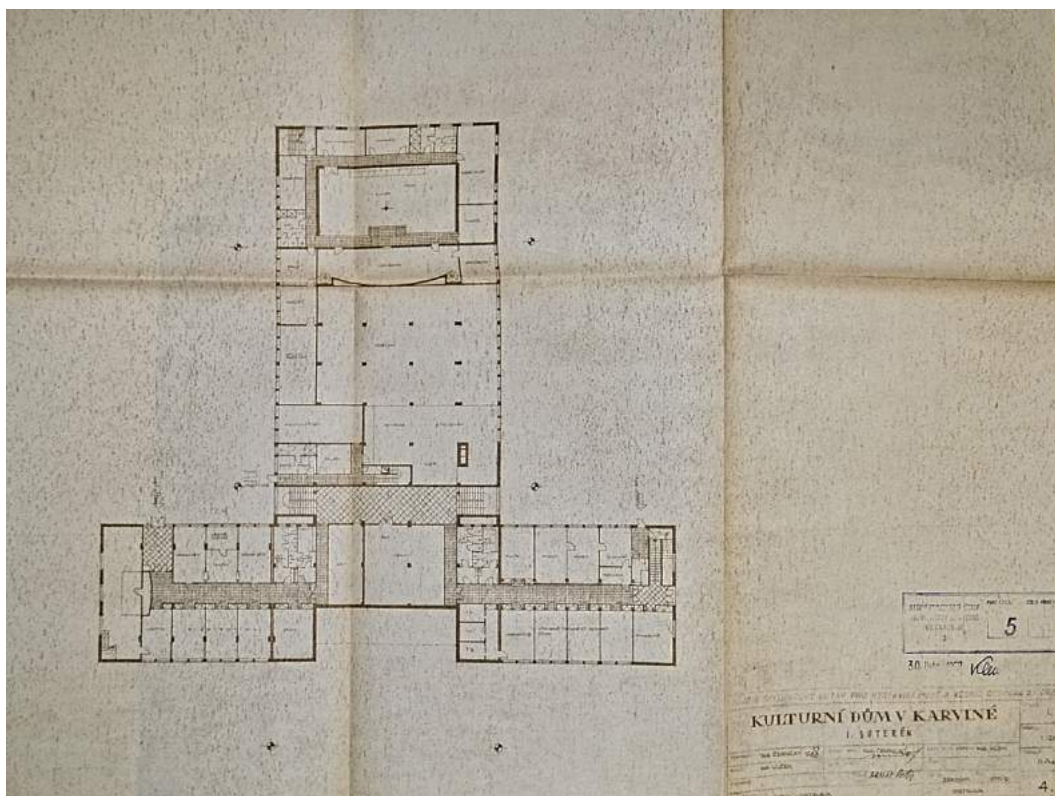
144. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, vstup z parku.

145. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, boční vstup.

146. Zdeněk Strnadel – Zdeněk Alexa, okresní nemocnice, Karviná-Ráj, 1951, pohled od vrátnice.

147.Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, půdorys.

148.Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957, čelní pohled.

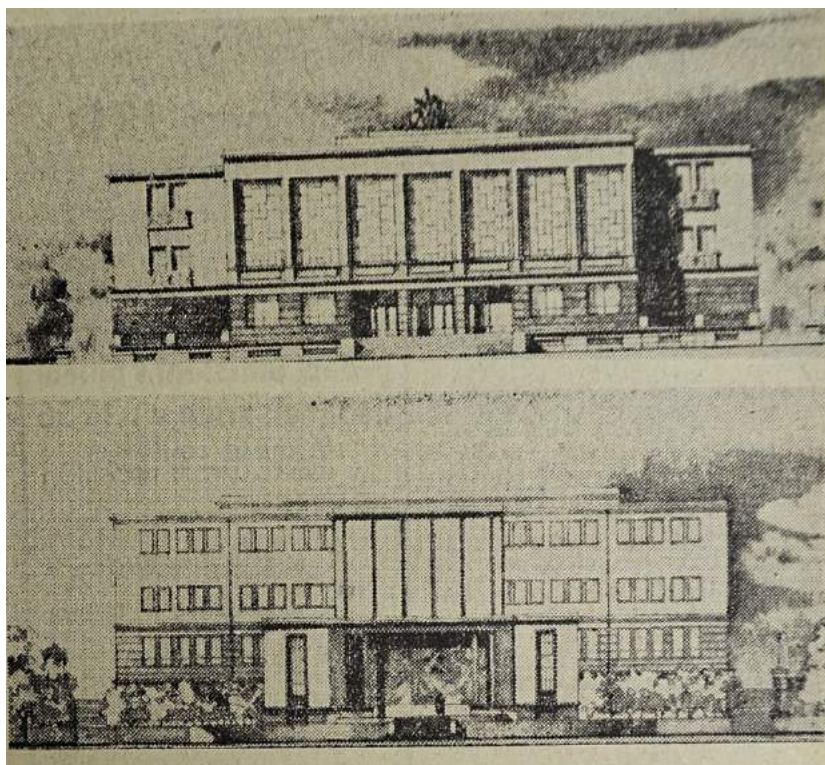
149. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957,
okna přednáškového sálu.

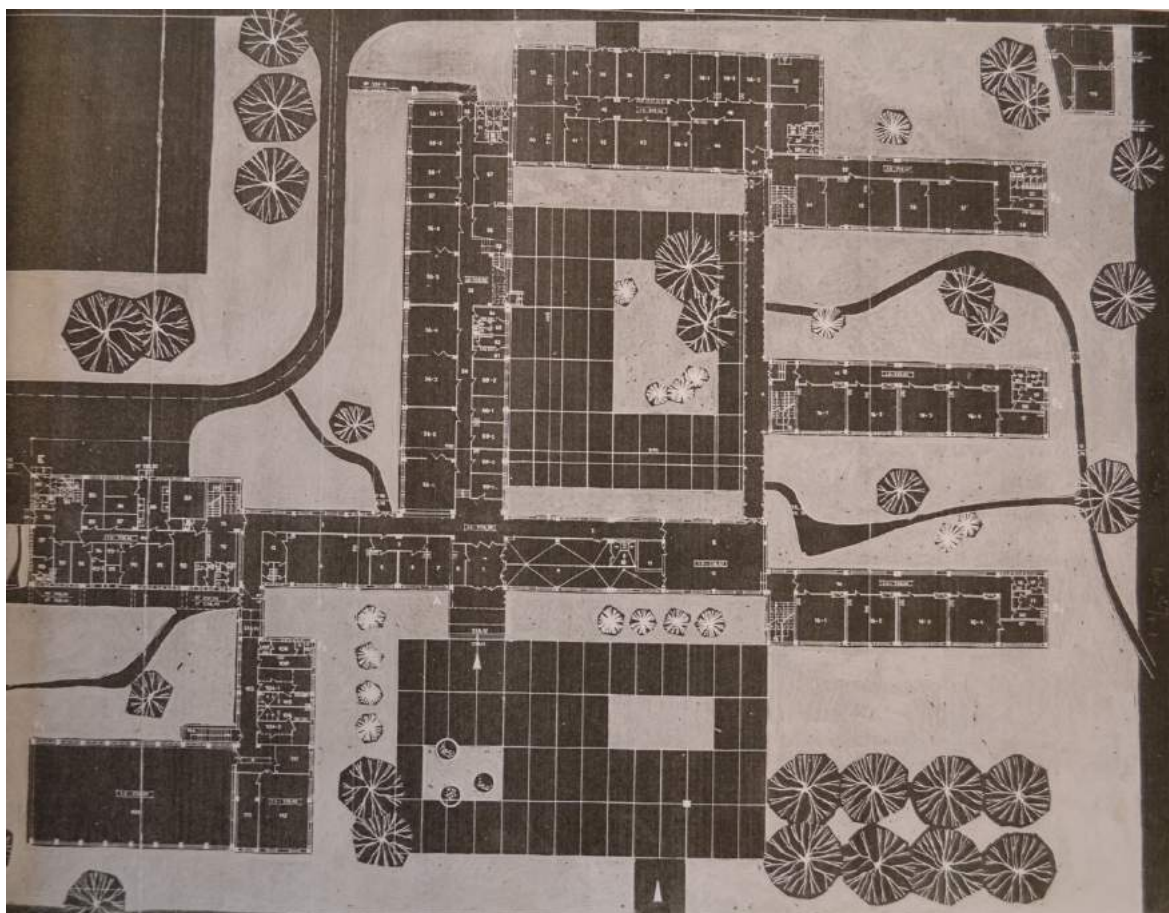
150. Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957,
přednáškový sál.

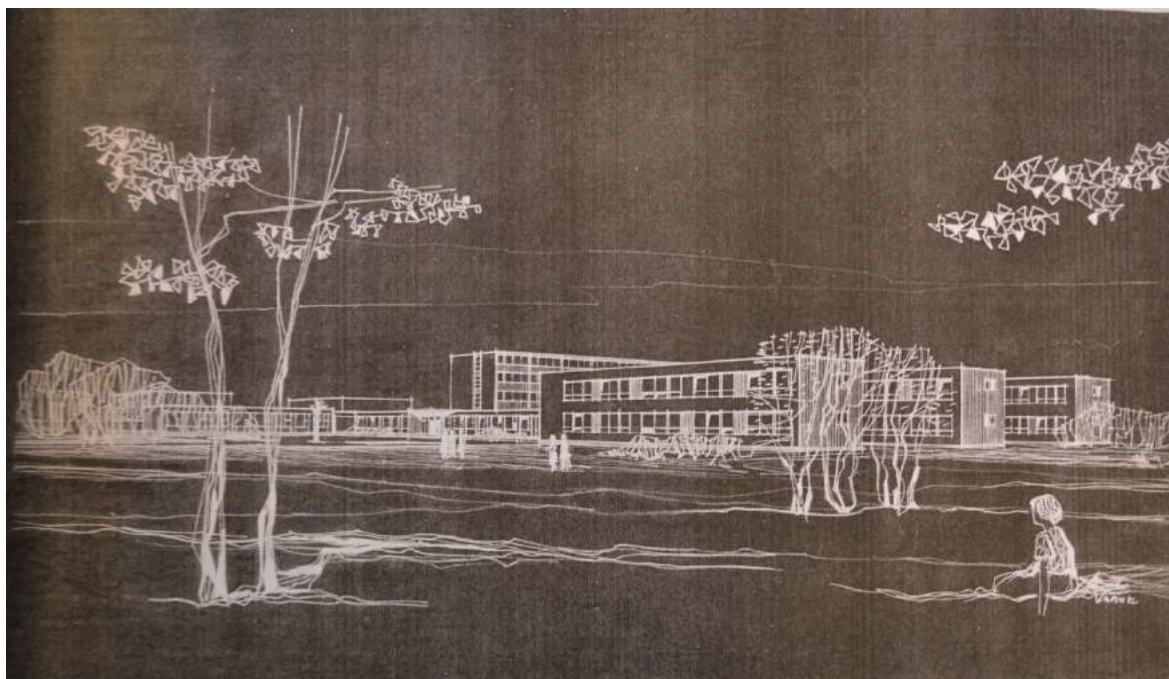
151.Karel Vlček – Vladimír Černický – Jiří Klen, Kulturní dům, Karviná-Nové Město, 1957,
boční pohled.

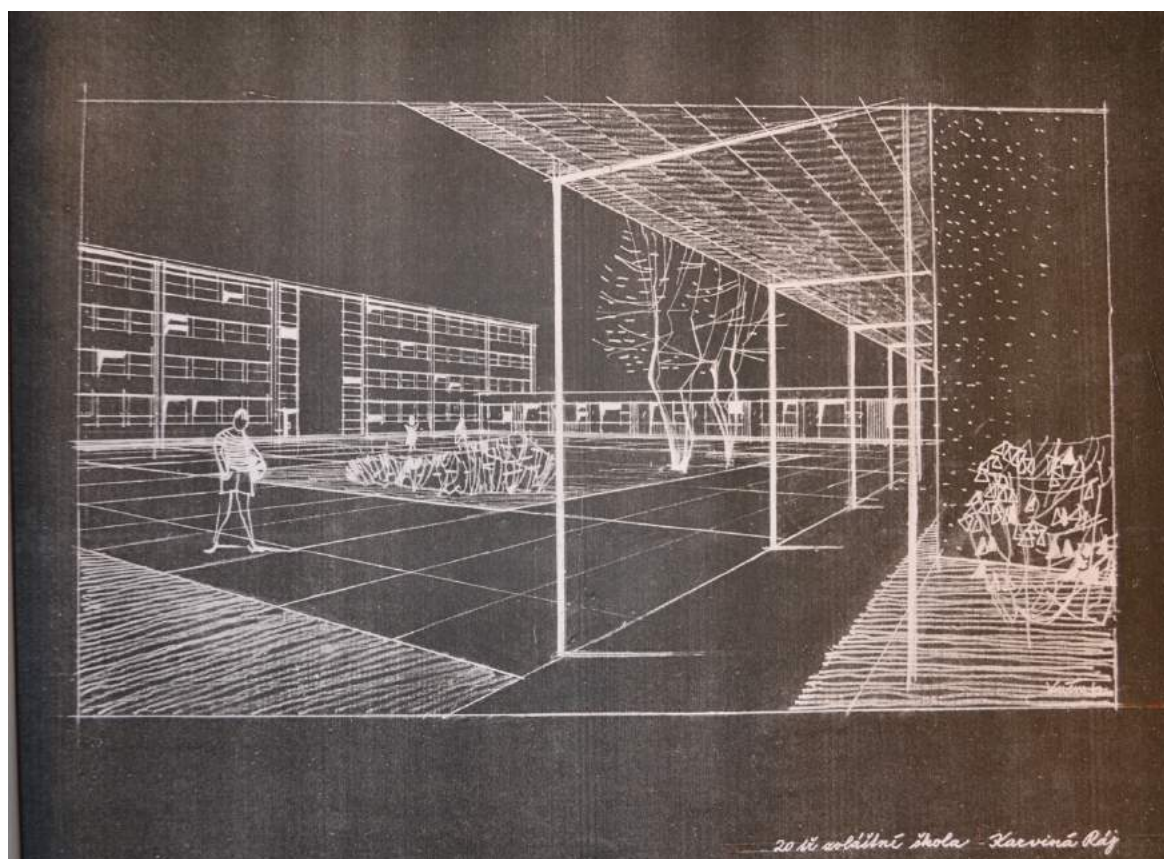
152.Nerealizovaný návrh kulturního domu.

153. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, půdorys.

154. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, nákres dálkový pohled.

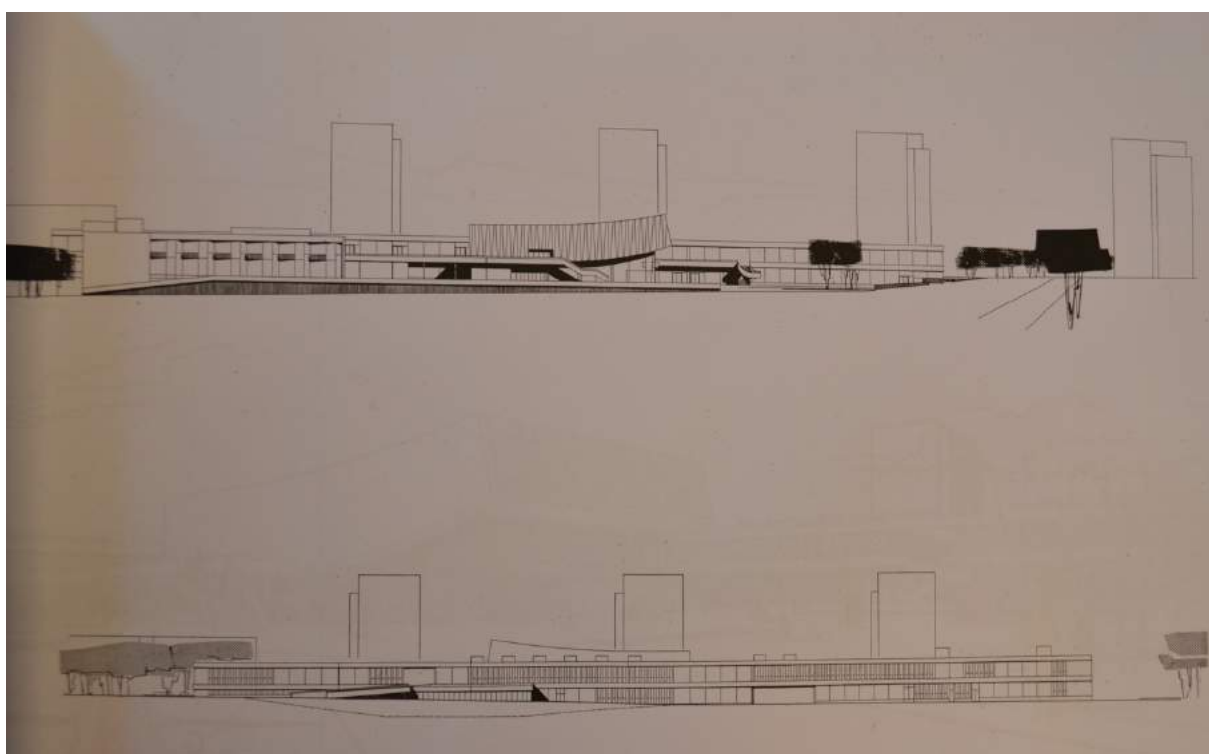
155. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, nákres atriového prostoru.

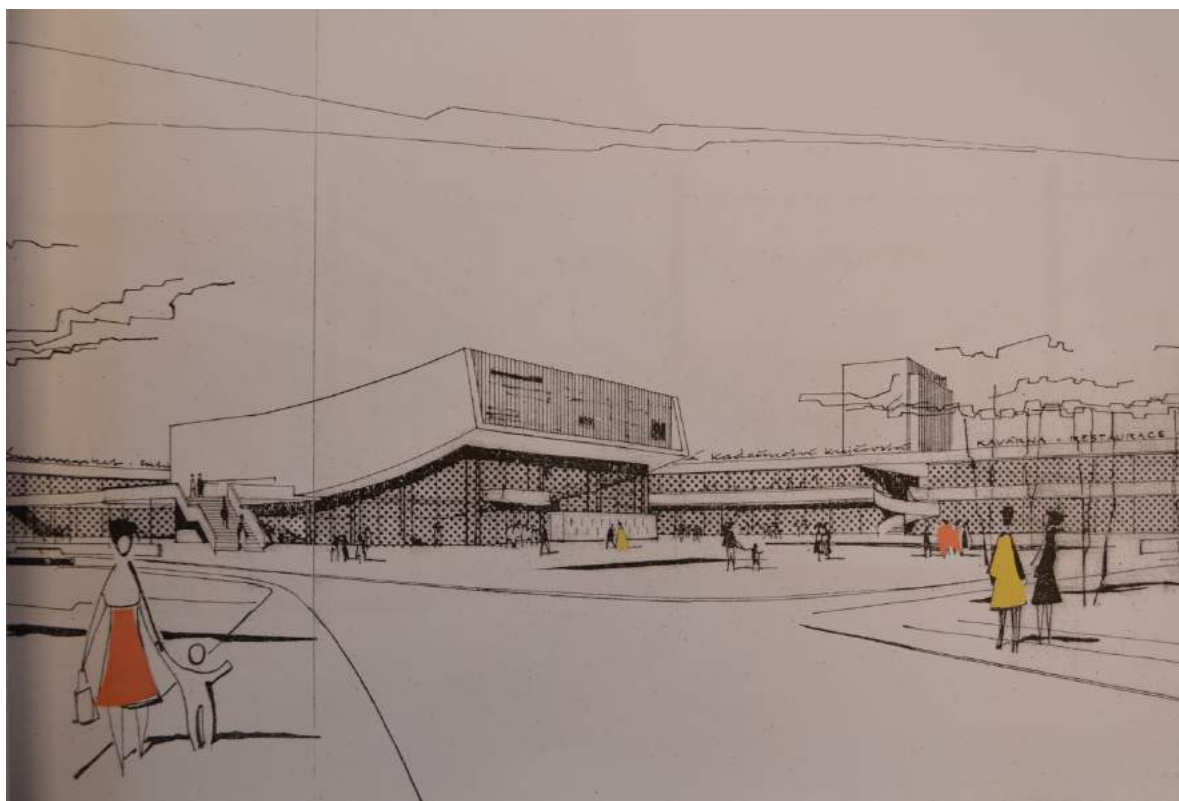
156. Jiří Kučera, dvaceti třídní zvláštní škola, Karviná-Ráj, 1963, pohled od nemocnice.

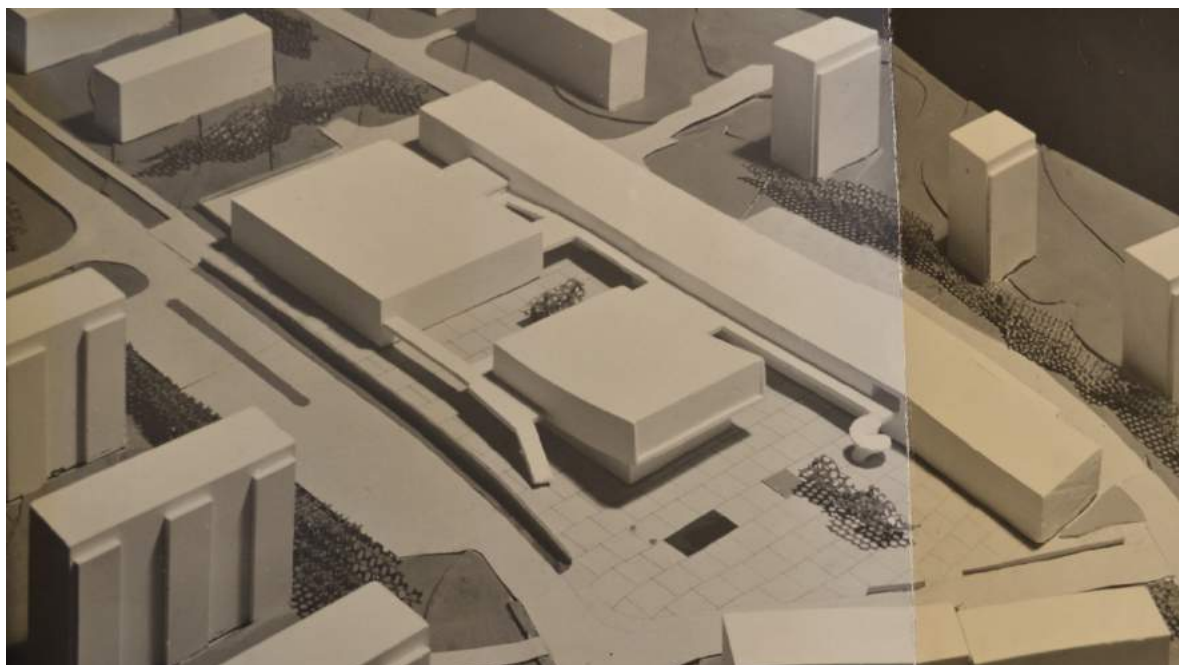
157. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, půdorys komplexu.

158. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, náčrt situace s okolní zástavbou.

159. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, náčrt obchodní centrum s objektem kina v popředí.

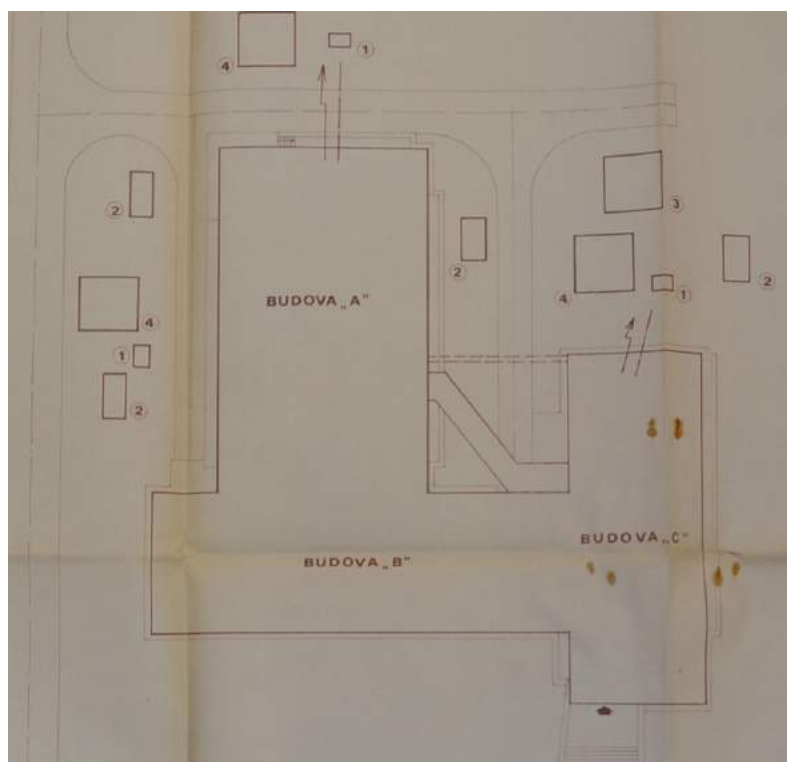
160. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, model s okolní zástavbou.

161. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, uliční pohled.

162. Jiří Kučera – Vladislav Vrána, obchodní centrum s kinem, Karviná-Ráj, 1963–1964, uliční pohled.

163. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, půdorys.

164. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, hlavní průčelí.

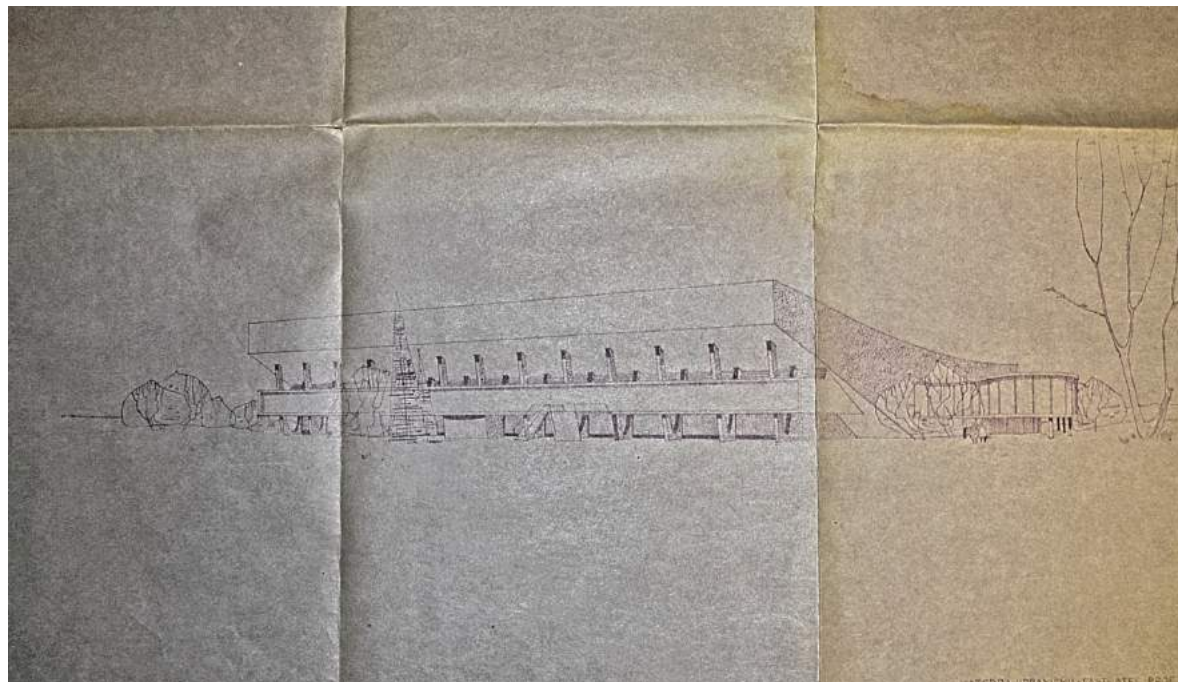
165. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, boční pohled na budovu C.

166. Jiří Kudrna – Tadeusz Wratny, dům pionýrů a mládeže, Karviná-Nové Město, 1964, pohled na vstup.

167. Původní zimní plocha, Karviná-Fryštát.

168. Vladimír Meduna – František Kalivoda, nerealizovaný návrh víceúčelové sportovní haly, Karviná-Fryštát, 1961.

169.Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, půdorys.

170.Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, boční pohled.

171. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, hlavní a boční průčelí.

172. Miroslav Gola, víceúčelová sportovní hala, Karviná-Fryštát, 1965, zadní průčelí.

173. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, půdorys.

174. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, pohled z ulice Borovského.

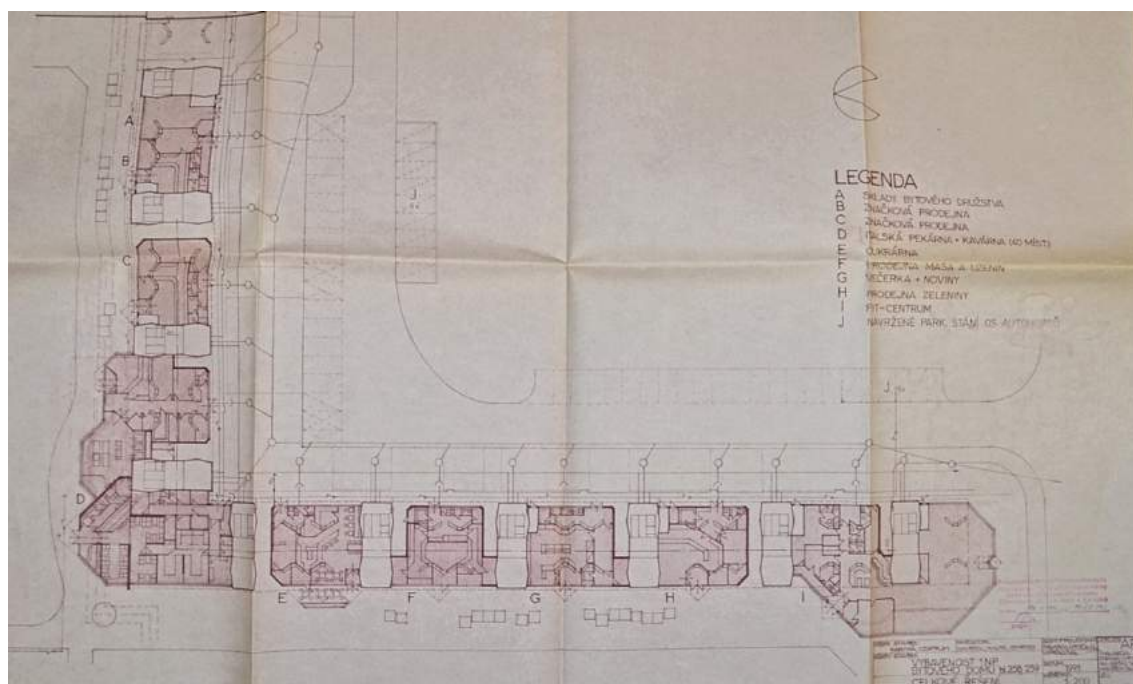
175. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, blok 529.

176. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, přízemí s pilíři.

177. Miroslav Gola – Oldřich Pražák – Vladimír Vrána, obytný blok 528–529, Karviná-Ráj, 1965, přízemí s pilíři.

178. Oskar Chmiel, nerealizovaný plán na zastavění přízemí obytného bloku 528–529, 1991.

20.Tabulka s anotací

Jméno a příjmení:	Bc. Sabina Turšnerová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Architektura města Karviné, od počátku 20. století až do roku 1989
Název v angličtině:	Architecture in Karviná, from early 20th century until 1989
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na stavební vývoj města Karviné od počátku dvacátého století až do roku 1989. Nastiňuje historii města, sleduje proměnu urbanismu v návaznosti na politické poměry s ohledem na problémy industrializovaného prostředí. Větší pozornost je věnována urbanismu a bytové kultuře. Součástí práce tvoří také stručnější katalog vybraných staveb první a druhé poloviny dvacátého století.
Klíčová slova:	Karviná, urbanismus, kolonie, industrializace
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focuses on the development of city Karviná from beginning of twentieth century until 1989. Text highlights the history of the city, it follows the change of urbanism depending on the political conditions due of the problems of industrialized environment. Greater attention is paid to urbanism and housing culture. Part of the thesis is also brief catalog of selected buildings of the first and second half of twentieth century.
Klíčová slova v angličtině:	Karvina, Urbanism, cottage, architecture, industrialization
Přílohy vázané v práci:	CD s obrazovou přílohou
Rozsah práce:	190 729
Jazyk práce:	Čeština